

BIBELNS
EGET
BUDSKAP

NÅGRA STUDIER
AV
HUGO ODEBERG

STOCKHOLM
SVENSKA KYRKANS DIAKONISTYRELSES
BOKFÖRLAG

Datorversion 2003
Originaltryck:

AKTIEBOLAGET TRYCKMANS, STOCKHOLM 1958

FÖRORD

Professor Hugo Odebergs 60-årsdag har Diakonistyrelsens Bokförlag velat uppmärksamma med att publicera en samling studier kring temat Bibelns eget budskap. Hugo Odebergs många elever och vänner, som funnit glädje och uppbyggelse i studiet av Skriften vid kvällssena eller vanligen morgontidiga sammankomster i Lund, tidskriften Erevnas läsare i och utom Sveriges land och de stora grupper av vårt folk, som lärt sig uppskatta Hugo Odeberg som föreläsare i olika sammanhang eller nått kontakt med honom via radiokyrkan, kommer här att med glädje — det tror vi — återfinna hänvisningar till tongångar och tankesammanhang i Skriften, som det är Hugo Odebergs säregna gåva att kunna uppfånga och återge på ett sätt som icke avskräcker från utan eggjar till fortsatt studium av Bibelns eget budskap.

Lund 29 april 1958.

R. Qwarnström.

DEN NYTESTAMENTLIGA GUDSTJÄNSTEN

Jesus besökte ju regelbundet synagogan, som vi kan läsa om t.ex. i Lukasevangeliets fjärde kapitel: Jesus i Nasarets synagoga. Han godkände således denna gudstjänst, som där försiggick och hölls, och det är att märka att Jesus aldrig har på något sätt klandrat denna gudstjänst eller denna gudstjänstform. Det är alltså en stor skillnad mellan Jesu ställning till fariséerna, som det ju ofta är sammanstötningar med och som är fientliga mot Honom, och Hans ställning till själva synagogans gudstjänstform. I och med det att Jesus deltagit i denna gudstjänst, så har Han i själva verket icke bara godkänt den såsom någonting tillfälligt, för den tiden nyttigt, utan angivit att den är en gudomlig stiftelse, en gudomlig gåva. Och efter Hans undervisning om denna sak, tydligtvis, så har apostlarna förfarit på samma sätt. Det är allmänt bekant och erkänt att den första kristna gudstjänsten helt var uppbyggd i den israelitiska synagogans form. Man skulle alltså rent av kunna säga: den kristna synagogan. T.ex. när vi tänker oss hurusom Paulus, när han kom till en ny ort på sina resor och där fann en judisk församling, så uppsökte han alltid först denna, deltog i deras gudstjänst och talade där. Och det var först sedan män, förmodligen främst ifrån det fariseiska partiet, lyckats utdriva honom ur församlingen, som han lämnade synagogan. Då grundades, såsom t.ex. skedde i Korint, en egen kristen församling, men den gudstjänst, som man firade i denna kristna för-

samling, var samma gudstjänst som firades i den israelitiska synagogan.

Det är vissa huvuddrag som är att lägga märke till, vilka är genomgående för varje gudstjänstillfälle.

Vilka var nu huvudgudstjänsterna? Man kan säga att det var de dagliga gudstjänsterna, som en gång i veckan fick sin särskilda rika utformning på Sabbaten, på vilodagen. Men principiellt skulle man fira gudstjänst, vända sig till Gud, varje dag. Och då var det minst tre gånger om dygnet, den s.k. morgonbönen, helst vid solens uppgång, middagsbönen och aftonbönen vid solens nedgång. Men man hade också möjlighet till flera än så. Att tre räknades som det minsta, det hänförde man till det ordet som står i den 55:e psalmen, där bedjaren säger: »Afton, middag och morgon beder jag och ropar till Herren». Men så hade man också sådana psalmord som talade om huru man bad sju gånger om dagen. På Sabbaten var det vanligtvis fyra gudstjänster. Och så kommer naturligtvis de särskilda högtiderna, sådana som påsk, pingst, lövhyddohögtid, vilka omfattar flera dagar och har sin särskilda rika utformning.

Det är naturligtvis rik variation mellan de olika gudstjänsterna. Men det är dock vissa huvuddrag som alltid återkommer, och dessa huvuddrag har vi kanske klarast i den vanliga morgonbönen. Denna har följande huvudavdelningar.

Den första, det varmed man började på Jesu och apostlarnas tid, det är de s.k. lovsångerna; de kallades med ett arameiskt ord för Pesuké de Zimrá. Kärnan i dessa är de s.k. hallelujapsalmerna, det vill säga psalmerna 145 t.o.m. 150, alltså de sex sista psalmerna i Davids Psaltare. Och utav dessa var då den 145:e psalmen den som man under alla omständigheter hade med. Om någon var på resa eller stadd på flykt och alltså inte hade mycken tid, så läste han ändock den 145:e psalmen på morgonen. Och denna 145:e psalm, liksom de föl-

jande, är också typisk för lovsångernas uppbyggnad i allmänhet. Den börjar med att man lovar Gud såsom alltings Skapare, universums Skapare och Herre och Uppehållare. Det är den form av lovsång som kallas med en hebreisk term för Tehillá. Psalmen heter också och kallas i vår Bibel Tehillá le Davíd, lovsång av David. Detta innebär nu först att man ställer sig i betraktan och tillbedjan inför skapelsen och Skaparen, inför Gud såsom Skaparen och Uppehållaren, den i vilkens hand hela universum är.

Därnäst kommer betraktandet utav Guds handlande med människorna genom tiderna ifrån begynnelsen, ifrån det att Han skapade dem, hade hand om dem, genom syndafallet och sedan hela vägen. Och det som man då säger och beder, det är en tacksägelse, ett tack. Det är inte klagan över livets olyckor och besvärligheter och all den nöd som har gått genom historien, utan det är Guds underfulla barmhärtighet och nåd. Liksom den fromme prisar Gud för skapelsens verk, så tackar han vidare för Guds nåd och godhet emot människors barn. »Alla dina verk, Herre, skola tacka dig, och dina fromma skola lova dig.» Och i detta ingår nu denna tacksamhet, djupast sett tacksamheten för Guds frälsningsverk. Hans kärlek till människors barn, varmed Han vill frälsa dem och föra dem åter till sig. »Nådig och barmhärtig är Herren, långmodig och stor i mildhet och trofasthet.» Det är den grundtonen som kännetecknar Guds handlande. Och Hans frälsningsverk sedan, det uttryckes framför allt med sådana ord som dessa: »Herren uppehåller alla dem som falla, och uppreser alla dem som nederslagne äro», såsom det står här i den 145:e psalmen. Detta återkommer i den 146:e psalmen: »Herren, Han uppreser alla dem som falla, Han löser de fångna, Han gör de blinda seende». Detta är uttrycket för frälsningen, Guds frälsningsrådslut, som sträcker sig ända ifrån begynnelsen till nuet och till framtiden. Såsom det står i Jesajas 61:a kapitel, och det är

ju lärorikt att här tänka på att när Jesus, vid detta sitt besök i synagogan, om vilket vi nyss talade och erinrade, enligt Lukas' fjärde kapitel, just karakteriserar sitt verk såsom en uppfyllelse utav sådana profetiska ord som detta, som talar om att lösa de fångna och upprätta dem som äro nedslagna och krossade o.s.v. Grundtonen är tacksamhet, lovprisning, glädje i Herren. Vi har alltså redan ifrån denna början just Evangeliet. Och så riktar den fromme sin blick framåt mot fullkomningen. Hela morgonbönen är en lovprisning för detta som varieras just i dessa sex psalmer, tills det slutar med den 150:e psalmens, det vill säga Psaltarens sista psalms sista ord: »Allt det anda haver, love Herran, Hallelujá.»

Det är alltså den första avdelningen. En motsvarande första avdelning med lovsång har tydligtvis även funnits i aftonbönen, där med kortare lovprisningar. Det är den 134:e psalmen: »Loven Herren alle I Herrens tjänare som stån i Herrens hus om natten. Lyften edra händer upp mot himmelen, mot Hans heliga berg och loven Herren.» Vi kan här lägga märke till ett huvuddrag som genomgår varje gudstjänst, även varje avdelning, nämligen det, att man ställes som vi kan säga, inför de stora perspektiven utifrån nuet. Till de väldiga perspektiven utvecklas nuet. Här och nu, alltså låt oss säga på morgonen, på denna plats där jag nu är, vid solens uppgång, så erinrar sig den fromme bedjaren tidernas morgon, när det hette: »Varde Ljus», och hela universum skapades. Man förstår vad detta betydde, att således börja dagen med en sådan erinran om tidernas morgon och liksom få se ut över hela universum och hela historien. Detta skänker åt nuet fördjupning, intensitet. Allt är i Guds hand, från begynnelsen till slutet.

Så är det ju också perspektivet ifrån höjden till djupet, eller ifrån djupet till höjden. Djupet består, kan vi säga, i människans mörker, det djupaste förfallet, nöden och lidandet som finnes här på jorden, och höjden är den himmelska härligheten.

De mötas också. Man ser djupet och man lyftes upp i erinran om den himmelska glansen och härligheten. — Detta var den första avdelningen.

Den andra avdelningen börjar med en bön som är formad efter Jesajas 45:e kapitel, som prisar Herren såsom Skaparen utav eller bildaren utav Ljuset och Skaparen utav mörkret. Det heter på hebreiska Joser Or, bildaren utav Ljuset, danaren utav Ljuset, och därför kallas denna bönen också för Joser Or. Han »som *danar ljuset* och skapar mörkret, som Frid giver och skapar det onda, Herren, som gör allt» (Jes. 45:7). Alltså här ställes man åter inför Skaparen, inför hela världens Konung, som skapat allt och som uppehåller allt och var dag förnyar skapelsens verk. Och så kommer därefter en erinran om den himmelska härligheten, således att den gudstjänstfirande församlingen eller den enskilde bedjaren liksom blir upplyft till den himmelska gudstjänsten. Och omvänt, den himmelska gudstjänsten liksom sänker sig ned över den jordiska gudstjänsten. Det är erinran om änglarna, som göra Guds vilja och som lova Honom med sin kör i vars höjdpunkt är det trefaldiga Helig: »Helig, Helig, Helig är Herren Sebaot, hela jorden är full av Hans härlighet», ur Jesajas sjätte kapitel, på vilket det svaras med: »Prisad vare Herrens härlighet ifrån sitt rum.» Vi ser att det trefaldiga Helig är en tillbedjan i högsta sällhet, alltså, där himmelen sänker sig ned till den gudstjänstfirande skaran, den må vara stor eller liten. Här kan vi erinra oss Jesu ord, där Han själv säger: »Varest två eller tre äro församlade i mitt Namn, där är jag mitt ibland eder.» Det är alltså detta avgörande som vi upprepar igen, att man alltid står inför detta alltomfattande perspektiv. Såväl perspektivet ifrån början till slutet, ifrån skapelsen genom tiderna, till fulländningen, som ifrån djupet till höjden, ifrån höjden till djupet. I varje bön, kort eller lång, om det är en sabbatsgudstjänst eller en speciell högtid, eller en vardagsbön, finns alltid detta med. Det finns

ingen gudstjänst, ingen bön, ägnad uteslutande åt något speciellt ämne. Utan början och slutet, begynnelsen och änden, höjden och djupet finns med i varje bön. Eftersom gudstjänsten återspeglar den Heliga Skrift, är den uppbyggd efter denna. Och det är nu det drag som vi härnäst kommer till och har att observera. Det har redan framgått därutav att man börjar gudstjänsten med dessa hallelujäpsalmer (145-150); det är helt Skriftens ord. Den nyssnämnda början på den andra avdelningen Joser Or, är ur Jesajas 45:e kapitel. Och bakom varje uttalande t.ex. i Nya Testamentet, är det nu på samma sätt. Där ligger grundkänslan utav Gud som Skaparen. Givetvis kommer det speciella ämnen in. Påsken har sitt särskilda ämne, pingsten sitt, varje vecka, varje sabbat sin särskilda text. Men det som är det väsentliga och viktiga här, det är just detta, att vilket som än är den speciella texten för dagen, så kommer denna först sedan man ställts inför detta stora perspektivet, ställts inför tidernas morgon, ställts inför mänsklighetens djupa nöd och inför den himmelska gudstjänstens härlighet. Att det är med varje gudstjänst någonting speciellt, det är givet. Som sagt, särskilda texter för olika veckor och olika högtider. Men det är också alltid olika människor som firar gudstjänst, och gudstjänsten består ju inte bara av orden som förekommer, utan även av människorna som tar del i den. De bönesuckar som uppsändas är olika för varje tillfälle. Gudstjänsten består i själva verket alltigenom av Skriftens ord. Och där finner vi när vi nu går till det nästa, det som kommer efter det trefalt Helig i den andra avdelningen.

Efter det trefalt Helig läses nämligen detta: »Hör Israel, Herren vår Gud, Herren är En, och Han har sagt: Jag är Herren, din Gud. Du skall inga andra gudar hava för mig.» Så läses nu här de tio budorden. Varje gång läser man de tio budorden med deras sammanfattning: »Du skall älska Herren, din Gud, av allt ditt hjärta och av all din själ och av allt ditt för-

stånd och du skall älska din nästa såsom dig själv.» Denna sammanfattning, som Jesus själv hänvisar till, den läste man således dagligen och hörde man dagligen. Och denna andra avdelning avslutas med sådana verser ur den Heliga Skrift, som talar just om den stora gåvan utav Guds Ord, och att detta är fast och bestående, sant och visst. Denna avslutning utav andra avdelningen kallas därför också Eméet we jassib, de hebreiska orden för sant och visst, fast och bestående (är Herrens Ord). »Är icke mitt ord likasom en eld, säger Herren, och såsom en hammare, den berg sönderslår? (Jer. 23: 29). — Därmed är den andra avdelningen slut.

Nu förefaller det ju således utav det som hittills sagts, som om det uteslutande skulle ha varit fastställda böner. Alltså ett fast ritual, utanför vilket man icke gick. Detta är inte alldeles riktigt. Om man skall karakterisera den urkristna gudstjänsten ur denna synpunkt, så får man säga att den varken kan sägas vara en gudstjänst med helt fria former eller en som är bunden helt och hållet av bestämda former. Utan det är liksom båda delarna. Var man än var, och i vilket land man än firade sin gudstjänst, så började man med vissa bestämda psalmer, t.ex. 145-150. Men det fanns utrymme för nya böner och för vad vi skulle kunna kalla för privata böner, eller för gemensam bön i något särskilt läge eller något församlingens eller stadens eller ortens behov. Och särskilt är då att märka att dessa fria böner, som man antingen kunde bedja högt, eller bedja i stillhet, tyst för sig själv, så att säga mellan avdelningarna, de var också formade efter Skriftens ord. Vi kan här som exempel på en sådan privat bön eller privat lovsång erinra om Marias lovsång i början utav Lukasevangeliet. Detta är ju någonting alldeles speciellt för henne vid ett speciellt tillfälle. När vi ser vad hon där säger, såsom något som kommer ut ur hennes eget hjärta, det är alltså hennes egna ord, så är det Skriftens ord som blir det som ger uttryck för vad hon känner. Det är här en

viktig synpunkt att lägga märke till. Man uppfattade icke läget så, t.ex. vid en lovsång, att Gud hade gjort någonting gott och det var det Han hade bidragit med, och sedan kom människan och bidrog med sitt, nämligen tacket eller lovet. Eller omvänt så att människan kom med sitt eget och bad om något och sedan kom Gud med sitt, uppfyllelsen utav det. Utan grundtanken är denna att allt kommer ifrån Gud, alltså även de böner och de lovsånger som den fromme beder, har han fått ifrån Gud. För detta användes också ett bibelcitат, nämligen ur 1 Krön. 29. Där talas det ju om hurusom David välsignade Herren, prisade Herren, ja, välsignade står det ordagrant, inför hela församlingens, menighetens åsyn, och så heter det där: »Ur din hand giva vi åt dig.» Det gäller om allting, säger man ju alldeles riktigt. Det gäller alltså även om det som vi ger i form utav lovsång och bön, orden varmed vi lova, att de komma ifrån Honom. »Ur din hand giva vi åt dig.» Och det gäller alla tider. »Vad vi rätteligen böra bedja om, det veta vi icke,» säger Paulus, »men Anden manar gott för oss med utsägliga suckar.» Således kommer här något som också uttryckes i Skriften själv med ett annat egendomligt uttryck, *en ny sång*. Det talas ofta om en ny sång. »En ny» skulle ju vara något som är skilt från och olikt det gamla. Men vi har många nya sånger i t.ex. Psaltaren. Och innehållet i dessa nya sånger är alltid de gamla orden. Se t.ex. psalmerna 96, 98 och en utav hallelujápsalmerna, 149, som kallas för en ny sång i själva överskriften. Vad är då en ny sång? Det är en sång som innehåller de ämnen och de ord som förut är givna, således upprepning av det eviga temat. Och så finner vi beteckningen *en ny sång* i Uppenbarelseboken. Det ansluter sig till det som där säges om det nya, t.ex. Upp. 5:9, sådant som sammanfattar vad som är sagt i evangelierna över huvud taget, t.ex. Upp. 14:3. Alltså är det verkligen en ny sång, men den nya sång som på nytt gör det levande som man fått av Gud förut. Det är alltså det stora per-

spektivet här, och det berövar den enskilda människan varje känsla av egen vikt och betydelse. I stället utlöser det lovsång och oändligt tack.

Den tredje därefter kommande avdelningen kallades för bön i inskränkt mening, alltså på hebreiska Tefillá och på grekiska proseuché. Och denna bön är principiellt en fri bön, men det är vissa bestämda bönepunkter. Vilka voro dessa? Ja, det vet vi vilka de punkter voro som Jesus där bad och lärde sina lärjungar att bedja. Ty vi har utav Jesus just i våra evangelier en formulering utav denna fria bön, det är just denna avdelning i gudstjänsten som Han formulerade då lärjungarna kom till Honom och sade: »Johannes Döparen har lärt sina lärjungar proseúchestai», alltså en formel för denna tredje avdelningen i gudstjänsten, »lär även du oss att bedja», och då gav Han dem denna korta formulering utav bönepunkter som vi sedan känner som Fader vår. Alltså i den urkristna gudstjänsten var det naturligt och självklart att man, när man kommit hit i gudstjänsten, bad Herrens bön: Fader vår som är i himmelen. I denna bön ingick nu återigen det trefalt Helig. Det får sin plats efter den bönepunkt som Jesus så har formulerat: »Helgat varde ditt Namn.» Efter »Helgat varde ditt Namn» står man då inför den himmelska gudstjänsten med det trefalt »Helig, Helig, Helig är Herren Sebaot, hela jorden är full av Hans härlighet. Prasad vare Herrens härlighet ifrån sitt rum». Och då är det naturligt att man får som nästa punkt den utav Jesus formulerade: »Tillkomme ditt Rike. Ske din vilja såsom det är i himmelen», vid den himmelska gudstjänsten och änglarna, »så ock på jorden». Det är känslan utav det översvinnligt stora från Gud, som fullkomligt här också utplånar den egna människan, så att hon blir fylld av tack och lov. Och detta Fader vår avslutas med en tacksägelse, ungefär den som vi har fått bevarad i formen: »Ty Ditt är Riket, och Makten och Härligheten i evighet», och så därefter välsignelsen, den aronitiska,

översteprästerliga välsignelsen: »Herren välsigne dig och bevara dig...», och som sedan, låt oss säga i en paulinsk församling, avslutades med en sådan välsignelse som Paulus formulerar: »Vår Herres Jesu Kristi nåd, Guds kärlek och den Helige Andes gemenskap vare med eder alla.»

Det fjärde, det som kommer därefter, det är syndabekännelsen. Det är märkligt, anmärkningsvärt att syndabekännelsen kommer icke, såsom i den svenska högmässan, i början utan den kommer sedan bedjaren, eller den gudstjänstfirande församlingen fått tacka och lova och få så stor nåd över sig. Det är inte så att han först beder om syndernas förlåtelse, för att sedan få rättighet att ta emot nåden, utan han tar emot nåden, den överflödar, och under den bekänner han sina synder. Även detta sker genom någon psalm ur Psaltaren eller Profeterna, t.ex. någon utav botpsalmerna. Låt oss tänka t.ex. den 130:e psalmen: »Ut ur djupen ropar jag till dig, Herre — Herre hör min röst, låt dina öron akta på mina böners ljud. Om du, Herre, vill tillräkna missgärning, Herre, vem kan då bestå? Men hos dig är ju förlåtelse, på det att man må frukta dig.» Det är också anmärkningsvärt detta i den psalmen att det heter: hos dig är förlåtelse, nåd alltså, på det att man må frukta dig. Man fruktar Herren och bävar inför Honom, inte därför att Han är en hård och grym herre, utan därför att Han är så rik på förlåtelse. Genom att Han förlåter oss, fruktar vi Honom.

Därefter kommer den avdelning som består i uppläsning av de bestämda texterna. Den kan tänkas inledd med sådana psalmdord som dessa: »Herre, öppna mig ögonen, att jag må skåda under i din Lag.» Det är: de stora undren i Herrens Skrift, Herrens Ord. Och Ps. 119:105: »Ditt ord är mina fötters lykta och ett ljus på minom vägom.» Man läste sedan en bestämd text ur någon utav de fem Moseböckerna. Därefter en text ur Profeterna och så småningom, i och med deras tillkomst, ur urkristna skrifter. Så fort en sådan hade kommit till, var den

helig skrift, och så lästes alltså ur Nya Testamentet. I den förut två gånger omnämnda berättelsen i Lukas' fjärde kapitel om Jesus i Nasarets synagoga är det just denna punkt, detta moment utav gudstjänsten, som det berättas om. Det har nyss lästs en text ur Moseböckerna. Och det gick så till att synagogföreståndaren kallade fram sådana i församlingen närvarande, som skulle hedras. Och detta i tur och ordning, så att den som skulle hedras mest, var mest ansedd, han kallades att läsa de första verserna ur texten ur de fem Moseböckerna och så vidare. Jesus befanns inte då i Nasaret så värdig, att Han hedrades med att få läsa ur Moseböckerna, men Han hedrades ändock så mycket att Han lämnades att läsa ur den därpå följande profettexten. Och då räckte man Honom profetrullen, som innehöll Jesaja, och den var rullad just på det stället, Jesajas 61:a kapitel. Jesus öppnar rullen och läser då det som står där (Jes. 61:1-2) och säger så, när Han lagt ihop och lämnat ifrån sig rullen: »Idag är denna Skrift uppfylld inför edra öron.» Det var alltså ord som Han sade till texten, efter texten och det är just det som kunde förekomma och blev upphovet eller början till det som vi nuförtiden kallar för predikan, alltså predikan efter skriftläsningen.

Och sedan kommer då den sista avdelningen, som riktar, kanske något mer än de övriga, blicken just på fulländningen, framtiden. Dock inte så att förstå som om det inte skulle ha förekommit förut. Det förekommer i varje avdelning, ifrån början och till slutet. Och så talas här också om början, skapelsen, men det är så att säga liksom vid gudstjänstens slut, så är det tidens fulländning, frälsningens fulländning, som särskilt fattas i sikte och det utsäges också med ett skriftord: »Och det kommer till Sion en Förlossare och till dem som sig omvänder från synderna i Jakob, säger Herren.» Och så blir det även här fråga om denna förening mellan den himmelska gudstjänsten och nu för tredje gången kommer det trefalt Helig och

det s.k. Kaddish, som talar om det heliga Namnets pris och lov. Och så avslutas det återigen med den aronitiska välsignelsen, som ju kan tänkas följd utav den apostoliska välsignelsen, och detta besvaras med Amen.

Gudstjänsten kallas i nytestamentlig tid med ett annat ord: Bönen. Vi har i såväl Gamla som Nya Testamentet en mångfald olika ord för det som hänger samman med bön, alltså olika ord för olika slag av bön, olika former av bön, både i avseende å innehållet och i avseende å formen. Och de nytestamentliga grekiska orden är i stor utsträckning, ja, man torde nog kunna säga helt och hållet att betrakta som översättningar utav de hebreiska ord som användes i Gamla Testamentet och som användes i nytestamentlig tid i Israel.

Nu har vi där ett ord som är särskilt att lägga märke till därför att det har en tvåfaldig användning, dels vidsträckt och dels inskränkt.

Den vidsträcktaste betydelsen, det är den vidsträcktaste som förekommer överhuvudtaget här, det betyder: allt som har med gudstjänst att göra, vare sig denna gudstjänst nu är församlingens eller hemmets eller den enskildes. Och detta har nu på visst sätt bibehållits ända fram till våra dagar, även i vissa kristna kyrkor. Man talar t.ex. i England om *Morning Prayer*; *Evening Prayer*; för en gudstjänst. Detta ordet är på hebreiska Tefillá; motsvarande verb är hithpallél. Tefillá alltså. I Gamla Testamentet har vi såsom minnesord för denna vidsträckta användning utav detta ordet det profetställe som Jesus själv vid ett viktigt tillfälle har citerat, nämligen Jes. 56:7, där det heter: »Jag skall föra dem till mitt heliga berg och glädja dem i mitt Hus, ty mitt Hus skall kallas ett Bödens hus, ett bönehus allom folkom.» Det är alltså ett hus för gudstjänst, för bön i denna vidsträckta mening. Och den grekiska översättningen utav detta är: proseuché. Ordet proseuché med

motsvarande verb har således också denna vidsträckta betydelse. Det är på mångfaldiga ställen som detta ord är använt i denna vidsträckta betydelse. Vi kan t.ex. taga ett viktigt ord i första Tessalonikerbrevets femte kapitel (vers 16), där Paulus säger: »Glädjen eder alltid och bedjen (proseúchesthe) ständigt, utan uppehåll», alltså leven liksom ständigt i gudstjänst, i bön, i lovsång till Gud. Följaktligen innefattar en sådan bön också läsandet utav Skriften, den s.k. textläsningen. Ser vi närmare efter, så visar det sig att all bön, hela gudstjänsten, i själva verket är ett lyssnande till Guds Ord och ett anropande eller lovsägande till Honom, med Hans ord, med de ord som är givna utav Honom. Den börjar t.ex. med psalmerna, det är Skriftens ord. Allt, som här är, är formulerat med Skriftens ord, eller är direkt ordagrant Skriftens ord. Minnesordet för detta är ju det allmänna som står i 1 Krön. 29, där det talas om den stora allmänna gudstjänst som David gjorde, när han välsignade Herren inför hela församlingens åsyn och där bl.a. sade: »Ur din hand är det som vi giva åt dig.» Även vår lovsång och vårt tack kommer från Honom.

Men när man nu hörde de här orden Jes. 56:7 och 1 Tess. 5:17, så är det ju anmärkningsvärt att det är ett ord eller begrepp som alltid åtföljer bönen i dess vidsträckta betydelse, det vill säga bön, gudstjänst utav varje slag, och det är *glädjen*. Alltså det är fullkomligt naturligt, oundgängligt att detta att alltid vara glada hör tillsammans med att alltid bedja: att bedja hör tillsammans med glädje. Det skall ju vara en glädje inför Guds ansikte. All gudstjänst skall så att säga liksom övergjuta dem som är till detta församlade eller den enskilde, med ett ljus ifrån fullkomlighetens värld, eller ifrån urtiden före syndafallet, då hela skapelsen och människan levde inför Guds ansikte som lekande barn.

Så är också detta samma ord (Tefillá på hebreiska och proseuché på grekiska) använt i en speciell betydelse. Och det är

den som vi har i det sammandrag utav morgonbönen som, enligt vad ovan sagts, utgör typen för alla gudstjänster, betecknas såväl med Tefillá som ordet lika med Amidá, ett annat hebreiskt ord som är lika med proseuché. Såväl det hebreiska som det grekiska ordet användes för denna speciella betydelse, och vad är det då för en bön som därmed avses? Ja, det kan vi ju, när det gäller den kristna gudstjänsten, säga är just »Fader vår». Alltså det momentet i gudstjänsten eller andakten, det är ju det som avses när lärjungarna kommer och ber Jesus formulera denna bönen åt dem. Och då ger Han dem dessa korta bönepunkter. Denna bön fanns redan i den gudstjänstform, som Jesus genom att delta i den förklarade för en gudomlig stiftelse, något som har kommit till genom gudomligt verk och som var en gudomlig gåva. Alltså det är ett grundfaktum som vi har att lägga märke till, att Jesus i Israel så att säga förklarar för gudomlig Den Heliga Skrift och synagogans gudstjänst, samtidigt som Han så skarpt tar avstånd ifrån den fariseiska teologin, om vi så vill säga, och sadducéernas.

Amidá kanske bör förklaras. Amidá betyder stående, under den bönen står man alltså upp. Om man således vid denna bön skall iaktta någon viss ställning som har symbolisk karaktär, så är det för »Fader vår» ju enligt nytestamentlig, urkristen mening stående. Och orden »Fader vår som är i himmelen» pekar ju på den symboliska ställningen med huvudet eller ögonen riktade uppåt, som det står om Jesus i den översteprästerliga förbönen, att Han lyfte upp sina ögon mot himmelen och sade: »Fader». Att knäfallet skulle speciellt höra samman med bönen »Fader vår», det är en senare sedvänja, som inte har med Nya Testamentet att göra. Knäfallet eller detta att luta sig framåt, med ansiktet tenderande till marken, det hör ju tillsammans med syndabekännelsen. När man således iakttog någon speciell ställning, så var det syndabekännelsen som hörde tillsammans med ansiktet nedåt. Vid syndabekännelsen

(botpsalmen) står det Nefilat appáim, det betyder fallandet på ansiktet. Sedan finns naturligtvis ett nedfallande, det heter på grekiska déesis. Vi har även ett annat knäfallande, då man hyllar någon såsom konung, och det heter proskynéin, falla ned inför någon i tillbedjan, och det var ju brukligt på den tiden, vilket det väl har varit i olika tider och detta har således ingenting att göra med gudstjänsten. Och vi har en anvisning om hur detta ter sig så att säga från Kristi ståndpunkt, alltså från kristen synpunkt, och det är det som omtalas i frestelseberättelsen, där djävulen erbjuder sin hjälp till evangeliets befrämjande i hela världen, i sin egenskap utav den överste fursten för alla rikens osynliga furstar, om Jesus bara hyllar honom såsom sådan, hyllar honom såsom furste, vilket han ju var. Och hur skulle Han hylla honom? Jo, genom att falla ned till marken och tillbedja honom. Och på det svarar Jesus: »Herren allena skall du tillbedja, falla ned för, och Honom allena skall du tjäna», det vill säga den ende man skall falla ned inför, det är Herren och därmed hyllar man Honom såsom Konung. De som kom fram och föll ned för Kristus hyllade därmed Honom som Konungen, kanske utan att alltid veta det.

En annan och viktig sak: detta är nu givet utav Gud. All lovsång och all bön är från nytestamentlig, Jesu och apostlarnas, synpunkt sett, något som är givet utav Gud. Själva gudstjänsten var en Guds gåva. Det var dessa skriftställen som man bevarade i ordning ifrån släkte till släkte, och dock var varje gudstjänst någonting nytt. Det innebär således att det här inte kan vara frågan om att någon enskild myndighetsperson eller samling utav sådana skulle kunna föreskriva och rent av skapa en gudstjänstordning. Utan det är Guds gåva, och det är Anden som givit den, liksom ingen människa kan skapa en helig skrift, utan endast de som därtill är uttagna och vilka det är givet. Det är ju ett ord där som är mycket betecknande, det Jesus citerar: »Fåfängt dyrka de mig, då de lära eller ge ut bud

som äro människobud och icke Guds bud, eller ge läror som äro människoläror.» Allt sådant tjänar vanligtvis till att inskränka den stora rikedom som är i Guds gåva. Det kännetecknande för den gudstjänst som är oss given, det är just dess stora rikedom, det att den omfattar allting.

I varje gudstjänst, lång eller kort, stor eller liten, med utgångspunkt ifrån detta nu i vilket man beder, öppnas för en, för den bedjande, tillbedjande, det stora perspektivet: ifrån skapelsens morgon och till fulländningen, ifrån mänsklighetens djupaste nöds djup, upp till den himmelska härligheten, den himmelska gudstjänsten, änglaskarorna som lova Herren med ett trefalt Helig, den stora kören.

Det är alltså, även när det gäller gudstjänsten, viktigt att observera, vilken ställning Jesus intog till samtida företeelser i Israel. Det var ju ingalunda så, att Han förkastade allt, som fanns hos Hans folk, Gudsfolket Israel. Han tog bestämt avstånd från bestämmande tendenser hos fariseismen, och de evangeliska berättelserna låta spänningen mellan Jesus och fariséerna skarpt framträda. Men lika bestämt, som Jesus tager avstånd från fariseismen, lika bestämt accepterar Han synagogan, gudstjänsten. Och då nu den Jesus, som evangelierna genomgående tala om, är den gudomlige Kristus, Guds Son, så betyder detta Hans accepterande av synagogan, att Han förklarade den för en gudomlig stiftelse. Synagogans gudstjänst är icke en fariseisk gudstjänst, utan den är Guds gåva åt Gudsfolket Israel. Den är Israels gudstjänst, Kristi gudstjänst och den kristna gudstjänsten i *ett*. Den kristna gudstjänsten är den av Kristus själv såsom gudomlig stiftelse förklarade synagogans gudstjänst. Rent historiskt har ju också den kristna gudstjänsten utvecklats ur synagogans gudstjänst, och »utvecklingen» torde icke genomgående ha inneburit en förbättring utan lika mycket kännetecknats av ett förfall i förhållande till renheten och rikedom i den gudstjänst, som var Jesu Kristi.

Det liturgiska intresset borde driva till ett intresse för Kristi egen gudstjänst, eftersom denna dock är grundvalen för kyrkans gudstjänst. Det borde leda till att man bl.a. frågade efter de bärande principerna eller grunddragen i den kristna synagogan, den urkristna gudstjänsten.

Här skall nu ett viktigt sådant grunddrag nämnas. Det är den synagogala gudstjänstens *universalitet* eller allomfattande karaktär. Därmed menas detta: i varje gudstjänst, kort eller lång, fanns, mer eller mindre koncentrerat, *allt* med, som hör till den gudomliga uppenbarelsen och till människans, mänsklighetens förhållande till Gud. Och detta i flera avseenden, i olika aspekter.

1) Den gudstjänstfirande ställdes i varje gudstjänst, i varje bön, inför det stora perspektivet i tid och rum. När man vaknade till en ny dag, erinrades man om och riktade sin blick på *tidernas morgon*, på *skapelsen*, då Skaparen sade sitt »Varde Ljus!» Man tillbad den Skapare, som låtit världen bli till. Man insattes i *historiens* stora sammanhang genom tillbedjan av Honom, som skapat *människan*, och som har hela det stora universum och de skapade varelsernas historia i sin hand. Utifrån det nu, i vilket man befann sig, såg man tidernas morgon, men också tidernas slut. Man tillbad Honom, som »var, är och skall vara».

2) Perspektivet över mänsklighetens historia ställde den tillbedjande inför de två stora grundfakta i denna historia: *Syndafallet* och *Frälsning*, såsom något som genomlöper denna historia från Begynnelsen, i det aktuella Nuet och till Fulländningen. Det är väl egentligen först utifrån detta stora perspektiv, som t.ex. Pauli kristologi i Kolosserbrevets första kapitel kan förstås.

3) Den gudstjänstfirande församlingen upplevde både *höjden* och *djupet*. Höjdpunkten i gudstjänsten var det trefalt

»Helig». Här på en gång lyftes församlingen och var enskild bedjare upp till den himmelska gudstjänsten — så som den t.ex. skildras i Uppenbarelsbokens fjärde kapitel — och den himmelska gudstjänsten, änglarnas gudstjänst sänkte sig ner över församlingen. Och i detta upplevde man också djupet av sitt och mänsklighetens bortgång från Gud, när man med psalmisten bad: »Ut ur *djupen* ropar jag till Dig, Herre...» (Ps. 130).

4) I gudstjänsten förekommo alla slag av tillbedjan och bön, just i samband med detta universella perspektiv. Där var »tehillá», tillbedjan och lovprisning av Herren, såsom universums Skapare och Uppehållare, där var »todá», tacksamhetens lov till Gud för Hans handlande med människors barn genom tiderna (koncentrerad i orden »Nådig och barmhärtig är Herren...»), där var evangeliet i orden »Glädjens budskap till de fattiga, frihet åt de fångna, syn åt de blinda», där var »baqqasá», begärbönen, bönen, som Jesus åsyftar med orden »*Allt* vad I bedjen ... Bedjen, och I skolen få ...», där var syndabekännelsen, bönen om förlåtelse, »selichá», uttryckt t.ex. med någon av botpsalmerna.

5) Väsentligt var också medvetandet om att man i gudstjänsten levde i Skriftens, den gudomliga uppenbarelsens ord. Hela gudstjänsten var en gåva av Gud, och den betydde därmed också, att man mottog *hela* Guds gåva. »Ur Din hand giva vi åt Dig». Detta koncentrerades i upplevelsen av denna gåva såsom den gudomliga *glädjens* gåva. Gudstjänsten var den allomfattande glädjens gudstjänst, enligt det profetiska ord, som Jesus själv anför: »Jag vill *glädja* dem i mitt bönehus.»

Allt i gudstjänsten, alltså även syndabekännelsen, behärskas, inför Guds gåva av den gudomliga *glädjen* och *friden*. Det är en universell, gudomlig glädje och frid. (Se botpsalmen 32, verserna 7 och 11.)

Det finns alltså två universella aspekter i den urkristna gudstjänsten: den horisontala och den vertikala aspekten. Den horisontala representeras av tidsförloppet från början till slutet, från skapelsen till tidernas »ände». Denna horisontala linje förnimmes bl.a. i orden: »Prisad vare du, Herre, vår Gud, hela världens konung, som danar ljuset och skapar mörkret, som Frid giver och skapar det onda, Herren, som gör allt» (Jes. 45:7). Den vertikala aspekten kommer till synes å ena sidan i orden om djupen där människan befinner sig (Ps. 130), å andra sidan i omnämmandet av den himmelska gudstjänsten i och med det trefaldiga Helig. Så säges ju i Ps. 130: »Utur *djupen* ropar jag till dig, Herre.» Där ställas orden »utur djupen» samt »till dig, Herre» som ändpunkterna på denna vertikala linje. I det horisontala momentet ligger nu även frälsningen innesluten. — Detta kan tillämpas inte bara på gudstjänster utan även på Skriften. Vi återfinner där överallt den universella bakgrunden. I varje uttalande i Nya Testamentet har man skapelsen som bakgrund. Från skapelsen sträcker sig linjen till tidsålderns slut, frälsningens fulländning. Likaså ha vi linjen dragen från människans djupläge, bortkommenheten från Gud till höjdläget, Guds kärlek. Den som talar i Skriften har ett vitt perspektiv. Varje situation som skildras står i förbindelse med ett stort sammanhang. Det är emellertid nu att märka att detta ej står i motsats till det vi kallar småsakerna. Även de få komma till sin rätt. Man skulle annars kunna tänka att den som har sina tankar på det som är stort ej skulle intressera sig för efemära förhållanden. Skriften rör sig verkligen samtidigt i det lilla och har intresse för de s.k. tillfälligheterna. Frälsaren själv, han som var med från begynnelsen, presenteras ju som en obetydlig jude i Palestina. De omständigheter under vilka han levde, människorna omkring honom voro helt obetydliga. Dessa små ting få nu en sådan vikt genom att vara knutna till det stora sammanhanget. Vi se hur obetydlig den omgivning

var vari Jesus levde och dock har varje steg han tog, varje detalj fått världshistorisk betydelse. Likaså märker vi i Pauli brev många enkla s.k. tillfälligheter och ändå knyter Paulus hela frälsningen vid sådana små ting.

Det är att märka hur främmande och svåråtkomligt mycket, om icke i grunden allt i Nya Testamentet är för nutida tänkande. De centrala sanningarna i Nya Testamentet vända upp och ned på det nu vanliga tänkandet. Det är riktigt att Nya Testamentets innehåll är ofattbart på ett sätt. Dock är det ej utan vidare ofattbart för förståndet, det kan i stället sägas vara otillgängligt för förståndet sådant det fungerar i det nutida tänkandet. Därför bör man kanske undvika ordet paradox, det är här ej motsägelser i vanlig mening. Det bara ter sig paradoxalt för nutidsmänniskan. Så är det svårt att komma åt att man i Nya Testamentet rör sig med det mest sublimes i det mest efemära. Så äro skapelsen och slutet, djupet och himmelen med på varje punkt, allt vad som säges t.ex. hos Paulus har detta till bakgrund. Bibeln i sin helhet börjar med skapelsen, så börjar också ett evangelium med skapelsen: »I begynnelsen var Ordet och Ordet var hos Gud.» När Paulus talar om Kristus såsom »den förstfödde ifrån de döda» så talar han samtidigt om honom som »den förstfödde före allt skapat», den genom vilken allt blivit till (Kol. 1:14 ff.). — När man å andra sidan ser vad detta är anknutet till så är det små detaljer, små historiska händelser. Det naturliga vore att tänka att den som har förmåga att alltid leva, »under evighetens aspekt» (sub specie æternitatis), han har ej intresse för de små vardagliga ting, den som med sin tanke sysslar med universum och solsystemen, han kan ej fästa uppmärksamheten vid bokstaven j i en liten bok. Det vida perspektivet måste fördunkla det närliggande. Så är det emellertid ej hos de bibliska författarna. Det närliggande får än skarpare konturer. Ett betydelsefullt minnesord är 2 Tim. 4:13 där Timoteus ombedes att ta med

sig Pauli mantel och böcker. Detta skriver nu Paulus samtidigt som han vet, att hans ord äro helig skrift. Det är felaktigt att mena att sådana s.k. trivialiteter olyckligtvis råkat komma med bara. Här är det verkligen så att Han genom vilken allt i världen kommit till, Han har också intresse för Pauli mantel och böcker. Så har man menat att den som behandlar detaljerna i Skriften, han förlorar det hela för enskildheterna. Det är ej meningen att det skulle vara så. De två hör samman. — Samtidigt får man ej tro att detaljerna äro så viktiga, av så världshistorisk betydelse att man ej vågar röra sig i tillvaron. Förvisso är allt skapat av Gud och inneslutet i Honom. I den moderna naturvetenskapen upptäcker man alltmer hur allt är uppbyggt genom Guds matematiska tänkande. »I honom är det som vi leva och röra oss och äro till.» (Apg. 17:28). Men det är dock ej så att förhållandet till dessa ting binder människorna, i stället bli de friare. Skapelsen är i sig glädje, en gudomlig lek; de första människorna voro som glada barn. Så skulle människan alltjämt vara — fri och glad och lekande liksom Visheten en gång inför sin Skapare (Ordspr. 8:30, 31). Allvaret har sedan kommit in i världen men Gud har ej givit upphovet därtill. Detta är djävulens och dödens verk. Därav kommer mänsklighetens nuvarande tillstånd. Så är också gudstjänsten till för att skänka *glädje* och *frid*. När vi gör gudstjänsten till ett högtidligt allvar så är det därför att vi ej helt förmå vara med i den himmelska gudstjänstens sfär. I gudstjänsten fira vi ej syndafallet utan förlossningen.

GUDSTJÄNSTEN OCH LIVETS MENING

Man kan måhända säga, att det är två aspekter som särskilt känneteckna den bibliska gudstjänsten nämligen: *universalitet* och *glädje*.

Universaliteten: Denna innefattar i gudstjänsten allt, både på höjden och på djupet. Den inbegriper dygnets alla tider och alla högtider. Den går tillbaka till skapelsen, människornas ursprung, till syndafallet, den visar på Guds frälsningsrådslut, tidsåldrarnas slut och frälsningens fullbordande. Den omspanner människorna, när de i församlingen instämma i änglasångens trefaldiga helig, i responsoriet och i botpsalmen. Gudstjänsten omfattar således allt och alla, i tid och rum på höjden och djupet.

Glädjen: Gudstjänsten blir lätt, på grund av en felaktig association och inställning, en orätt gudstjänst. Orden »människan är skapad till att lova och prisa Herren» tagas ofta som en plikt. Man menar sig ha som en uppgift att i gudstjänsten tjäna Herren. Men gudstjänsten är ingen uppgift, som människan mer eller mindre samvetsgrant fullföljer, den behärskas ej av någon plikt från människans sida, inte någonting, som är pålagt utifrån, en prestation, som människan har att utföra. I så fall har en sorts uppdelning ägt rum, genom vilken människan har sig något ålagt, genom vilken hon blir ett instrument, som är pliktigt att utträta något inför Gud. Men det är inte plikten, uppgiften eller prestationen, som skall prägla gudstjänsten, utan det är glädjen, en glädje, som erinrar om vad

människans naturliga liv egentligen skulle vara inför Gud. Det som alltså helt skulle behärska den gudstjänstfirande vore glädje inför Gud. En ofta i nutiden förekommande frågeställning är denna: Vad är livets mening? Denna fråga räknar tydligen med dels att en mening med livet skall finnas, och dels att olika livsåskådningar ha möjligheter att ge en lösning på frågan. Vad säger då Bibeln och i synnerhet Nya Testamentet om detta? Svaret blir, att hela frågeställningen är främmande ur biblisk synpunkt. Detta livet, i vilket man söker en bestämd mening, har nämligen utifrån Skriften *ingen mening alls*. Ovan nämnda frågeställning gäller följaktligen ett liv, som i grunden är helt och hållet meningslöst. Människan valde ju en gång att gå sin egen väg, att taga avstånd från Gud, bort från sitt eget livs upphov och finner då i sitt sökande efter meningsfyllt liv intet liv med mening i. Det betecknande i detta sökande blir alltså, att människan tvärtom syftar mot allt större meningslöshet och perversitet. Men går man bakom syndafallet och ser vartill människan är skapad, träder en mening fram. Hur skall då denna mening definieras? Består den i att lova och prisa Gud? För att riktigt fixera skillnaden i det rätta och orätta förhållandet till Herren, kan ytterligare en fråga ställas. Vad var meningen med de människors liv, som voro i paradiset? Skulle dessa uträtta någonting, fullgöra en plikt, tjäna till fullkommandet av något? Nej! Så var det inte och här kommer ordet »lek» in. Deras liv var en lek inför Guds ansikte. Man må härmed jämföra det viktiga kapitlet 8 i Ordspråksboken, versarna 22-31. I 30:e versen står skrivet: »Då fostrades jag såsom ett barn hos honom, då hade jag dag efter dag min lust och min lek inför hans ansikte beständigt» och i nästa vers: »Jag hade min lek på hans jordkrets och min lust bland människors barn.» Livets mening blir lek inför Guds ansikte. Det är också betecknande, att detta ord, som aldrig till sitt fulla djup helt fattas, dock är en signal, ett kännetecken för den

kristne. Man må härtill jämföra Jesu ord: »Om I icke bliven såsom detta barn, skolen I icke komma in i Guds rike.» Dessa ord voro ju stötande för samtidens olika skolor, minst lika stötande som ordet »lek». Barn och lek höra ju också ihop. Gudstjänsten blir alltså ingen rätt gudstjänst, om den utövas som en plikt, för min förtjänst, eller avser att vara *medel*, t.ex. ett medel för själens hälsa eller andens fullkomning. Den är helt och hållet tvärtom en lek och bör behärskas av glädje, en lek i vilken människorna såsom barn deltaga. Så skall den peka på livets mening och ursprung. Gudstjänsten blir glädje från början till slut, även i syndernas bekännelse. »Bevara mig dock för ångest, att jag, förlössad, *må ganska gladeligen fröjdas.*» (Ps. 32). Gudstjänsten ges ej som ett ändamål utan såsom en gåva. Gudstjänsten är vidare uppbyggd på ett koncentriskt sätt. Kring den centrala påskhögtiden gruppera sig de övriga gudstjänsterna, veckogudstjänsterna på sabbaten och de dagliga bönestunderna. Så blir hela livet en gudstjänst. Paulus säger: »Bedjen oavlåtligen.» Vad står i Skriften före detta ord »bedjen»? Jo, där står »varen alltid glada» — (*pantote chairete*), 1 Tess. 5:16. Allt slag av sabbatspressning, allt utav tyngd, högtid, värdighet, plikt och respektabilitet, allt sådant finare och grövre förgiftar gudstjänsten. »Varen alltid glada.» Om man nu vill läsa i Psaltaren och hos profeterna och i Nya Testamentet, där det talas om gudstjänsten och bönen, och man läser utan förutfattad mening och letar efter ordet »glädje», skall man finna det regelbundet återkommande, t.ex. hos Jes. 56:7: »Jag skall föra dem till mitt heliga berg och giva dem glädje i mitt bönehus» eller hos psalmisten 43:e psalmen, vers 3-4, som börja med orden: »Sänd ditt ljus och din sanning» och som sluta: »Så att jag får gå in till Guds altare, till Gud, som är min glädje och fröjd och tacka dig på harpa, Gud, min Gud.» Det är med glädje man lovsjunger. Man läser ju inte skriften för att den är nyttig, för att man skall ha ett gott sam-

vete o.s.v., utan därför, att man tycker det är roligt. Man må observera apostelns ord: »Vi äro plågade, men alltid glada».

Det är ju inte så sällan, man hör den frågan: »Vad är livets mening?» Och kanske är det så, att de flesta någon gång frågat sig »vad är det för mening med det här livet, som vi lever?» eller »vad är det för mening med mitt liv» eller »hur skall jag kunna få någon mening i livet?» Och när man frågar så, så ligger väl bakom frågan den tanken: »Livet måste ha någon mening, om det skall vara värt att leva» eller »det tjänar väl inte mycket till att leva, om man inte kan finna någon bestämd mening med livet.» Nu är det ju så att den som frågar efter livets mening, han eller hon lever i ett samhälle, där det finns en del olika livsåskådningar, ideella rörelser, religiösa samfund o.s.v. Och man tänker sig ju, med rätta, att en ideell rörelse eller ett religiöst samfund måste ha en bestämd åsikt om livets mening, alltså ha ett bestämt svar på frågan. Och då är det ju helt naturligt, om man vänder sig till dessa olika livsåskådningar med frågan »vad anser ni om livets mening» för att på så sätt få svar, som man kan pröva. Och med den roll som kristendomen ändock har i vår kultur, så är det också naturligt att man frågar efter vad den har att ge för svar. Och eftersom kristendomens urkund är Nya Testamentet, skulle ju frågan kunna ställas så: »Vad har Nya Testamentet för svar på frågan: vad är meningen med detta livet?».

Vi tänker oss alltså, att vi söker ta reda på, vad Nya Testamentet har att säga om detta livets mening. Det gäller då inte, vad vi kunna tycka är rimligt och förnuftigt, att Nya Testamentet, det vill säga Jesus och apostlarna, som undervisats av honom, borde mena, utan rätt och slätt, vad som *verkliga*n där säges eller förutsättes.

Och det måste nog då sägas, att vad man kan få ut av Nya Testamentet, alltså den livsåskådning, som möter där, den ger ett svar som inte motsvarar förväntan. Ty om man väntat, att

man skulle fått besked på, vad *detta* livet har för mening, så får man i stället det svaret, att det liv, som man frågar efter meningen med, helt enkelt inte har någon mening, det är just precis *meningslöst*. Det är det *kännetecknande* för det, att det är meningslöst, att det är ett liv, som mist sin mening. Och att det är meningslöst beror på det, som vanligtvis kallas syndafallet. Nya Testamentet åberopar sig själv ständigt på Gamla Testamentet, så att när vi skall komma underfund med, vad Nya Testamentet menar, så måste vi också studera Gamla Testamentet så som Jesus och apostlarna ha studerat det, läst det och fattat dess mening. Detta livet, denna tidsålders liv, är ett liv, som börjat med att man vänt sig bort från Gud, som är det verkliga livets upphov, från honom, som gett en mening med livet. Människan valde en gång att gå sin egen väg, att taga avstånd från Gud, och eftersom det inte finns mer än *ett* verkligt liv, det som är givet av Gud, så kan hon på denna väg inte få tag i något annat än ett *meningslöst* liv. Därför är Jesu budskap, vilket är detsamma som profeternas i Gamla Testamentet: »Vänd om. Vänd om ifrån detta liv, som är utan mening, till det liv, som ni är menade för, som ni skapats för.»

Men då kan man alltså ändå fråga: »Vad har det liv för mening, som människan skapades för?» Ty det har ju en mening. Man skulle kunna gå bakom syndafallet och fråga: »Vad var, enligt bibeln, meningen med de människors liv, som voro i paradiset?» Vad har det liv för mening och syfte, som Kristus å Guds vägnar, inbjuder människorna att vända om till? Vad var och vad är det riktiga livets mening?

Även på den frågan blir nog svaret oväntat. Den som frågar efter en mening med livet, tänker sig nog, att, om det nu alls finnes någon mening, så bör den väl bestå i att uträtta någonting eller i att fullkomna och utveckla sig själv mot något visst mål. Men den egentliga meningen med gudomliga liv, beskrives inte på det sättet. De ord, som komma närmast, äro i stäl-

let *glädje* och *lek*. Så skildras i Ordspråksbokens åttonde kapitel Vishetens liv i Skapelsens morgon. »Då fostrades jag såsom ett barn hos honom, då hade jag dag efter dag min lust och min lek inför hans ansikte beständigt. — Jag hade min lek på hans jordkrets och min lust bland människors barn.» Hela skapelsen, hela universum, himlakroppar, vintergator fyllde sin uppgift, följde sina banor i lek och glädje. I Job 38:7 heter det: »Morgonstjärnorna jublade tillsammans och Guds söner ropade av glädje.» Livets mening blir alltså »glädje och lek» inför Guds ansikte. Och av detta följer allt annat. Ty leken betyder t.ex. icke vårdslöshet, lättsinne. Tvärtom är det arbete bäst, som sker som en lek. Intet utföres noggrannare än det arbete, som är en lek. Tänk på hur noggrann, omsorgsfull, kunnig, den blir som har en hobby, den som har en barnslig glädje i det han håller på med. Så säger också Jesus flera gånger: »Om ni inte blir såsom barn, så kan ni aldrig komma in i Guds rike», det vill säga i det riktiga livet.

Här skulle nu ämnet vara: gudstjänsten och livets mening. Kan dessa båda höra tillsammans? Ja, gudstjänsten är i bibeln, i Nya Testamentet och i Gamla Testamentet, som i Nya förutsättes, en avbild av och en försmak av det gudomliga livet, av livet med mening i. Gudstjänsten är ingen uppgift, som människan mer eller mindre villigt skall underkasta sig, den är ingen plikt, som skall utföras, utan den är tänkt att vara en gåva. När helst det i bibeln talas om gudstjänst och bön är det alltid tillsammans med ordet glädje, att vara glad. Alltså skall gudstjänsten vara glädje, en lek inför Guds ansikte. Och så är det till och med tänkt och sagt, att hela livet skall kunna vara en gudstjänst, icke endast de tillfällen, då man direkt kommer tillsammans till veckans, söndagens eller högtidens gudstjänst. Så skriver Paulus: »Bedjen *oavlatligen*», men det kommer omedelbart efter det han sagt: »Var alltid glada.» Den som ville göra sig besvär med att läsa igenom Psaltaren, profeterna och

Nya Testamentet, och lägga märke till vad det är för ord, som regelbundet förekommer, när det är tal om gudstjänst, om bön och tillbedjan, så kommer han att finna, att detta ord just är »glädje» och sådant som hör tillsammans med det, såsom »jubel», »fröjd», »salighet». Tag t.ex. Jes. 56:7: »Jag skall föra dem till mitt heliga berg och giva dem glädje i mitt bönehus.» Och av glädjen är kärleken beroende. Riktigt har språkbruket uttrycket »vara glad i» för någon, som man verkligen älskar. I 43:e psalmen heter det: »Sänd Ditt ljus och Din sanning, må de leda mig och föra mig till Ditt heliga berg och Din boning, så att jag må ingå till Guds altare, till Gud, som är min glädje och fröjd.» Och när Jesus är tillsammans med sina lärjungar, den afton han instiftar nattvarden, den högtidligaste gudstjänsten, då, när Han bär hela världens elände och lidande på sig, då säger han till dem: »Allt detta har jag talat till eder, för att ni skall vara glada, för att min glädje skall bo hos eder, ja, för att eder glädje skall vara *fullkondig*.»

»ICKE UPPHÄVA, UTAN FULLBORDA»

»Ty sannerligen säger jag eder: intill dess himmel och jord förgås skall icke ett jota (den minsta bokstaven), icke en enda prick av lagen förgås, förrän det allt har fullbordats.» Det säges alltså att varken ett »jota» eller en »keraia», prick, skall förgås, skall tagas bort ur skriften. Vi får komma ihåg Jesu egna ord: »I skolen icke mena, att jag har kommit för att upphäva utan för att fullborda.» Man kan alltså här ta fram Joh. 5:39 där det står: »I rannsaken skrifterna, därför att I menen eder i dem hava evigt liv, och det är dessa som vittna om mig.» De orden är en absolut förklaring till skriftens giltighet och klargör dess relation till Kristus. Parallellt till dessa ord är ett annat Jesu uttalande: »Himmel och jord skola förgås men mina ord skola aldrig förgås.» Och detsamma som gäller Jesu ord, det gäller skriften i dess helhet. Han talar i skriften och skriften talar om honom. Häri ligger skriftens djup. Kristus talar i skriften på grund av enheten med Fadern. I hela Nya Testamentet har ju också Kristus namnet Kyrios som är lika med Gudsnamnet, IHVH, Herren, och i det är inneslutet Kristus. I det här sammanhanget måste det påpekas, att det principiellt är falskt att fråga var i Nya Testamentet Kyrios = Herren Fadern och var Kyrios = Kristus, ty principiellt är Kyrios alltid lika med Herren Kristus. Alltigenom är det så. »Skriften vittnar om mig», säger Jesus; inte bara några bibelställen utan hela skriften. Detta uttalande, att ej något »jota» eller någon

prick skall förgås, framställs i evangelierna såsom gällande både Jesu ord och den hebreiska skriften. Jota är översättning av den hebreiska bokstaven jod, som är den minsta i det hebreiska alfabetet. »Keraia» är ett streck, en prick. Detta är så radikalt utsagt, att det ej kan vara fråga om någon sen omtolkning av Jesu ord. Men frågan gäller också vad denna skrift är. Det är ord från Herren, de är ingivna av Gud. Vi kan erinra oss, vad som står i 2 Tim. 3:16: »All skrift som är ingiven av Gud är ock nyttig till undervisning, till bestraffning, till upprättelse, till fostran i rättfärdighet.» Jämför broschyren Kristus och skriften, där detta också tas upp till behandling. När det gäller inspirationsidén, är det viktigt, att vi kommer ihåg, att detta inte är en idé, som kommit till efter det skriften kommit till, utan den heliga skrift säger det själv. Vi behöver inte tala om inspirationsteorier, utan vi behöver bara hålla oss till skriften själv. Inspirationen är alltid med. Inspiration betyder att Gud har låtit skriften komma till genom människor. Nu är denna skrift riktad till människan. Vad dessa ord betyder kan inte nog ofta upprepas. Det betyder att skriften är riktad till *hela människan*. Liksom när Gud inspirerar genom en människa, då tar han henne helt i bruk. T.ex. inte bara hennes tänkande. Därför kan ej skriften kallas lärobok liksom omvänt ordet lära i Nya Testamentet ej är lika med teosofiska eller filosofiska uttalanden, utan är lika med den Heliga Skrift själv såsom den lär i allting; den som leder människan i allt inte bara hennes tankar: men naturligtvis är tänkandet med. Vi har här all anledning att jämföra med den profana litteraturforskningen. Det förefaller, som om denna rör sig mer i sådana här skrifttankar, än teologin själv gör. Teologin är ofta tänkande. En engelsk litteraturprofessor, som ej har någon anknytning till teologiska tankegångar visar i ett arbete om Miltons »Det förlorade paradiset» att varje bokstav, apostrof, streck, som Milton har satt ut, har betydelse för att man riktigt

skall förstå meningen och klangen. Poängen är alltså denna, att om en människa, som är upplyst och klarsynt, säger att det där i 5 kap. i Matt. att ej ett jota eller en prick av skriften skall förgås, att det är något som hör till en förlegad bokstavstro, så beror det på att den människan ej har öppnat sig för det, det här gäller. Så förhåller det sig alltså på det profana planet. Men kan en modern litteraturhistoriker säga ovannämnda ting om Miltons arbeten, hur mycket mer kan man ej säga det samma om Skriften. Det finns ett uttalande av Bo Yin Ra: »Denker fragen nur nach dem Sinn, Seher geben dem Worte ewigen Klang.» I den heliga skrift är det en evig klang. Där talar ju själva livets djup. Livet omfattar hela människan och den eviga klangen skall finnas i henne. Den skall förnimmas därinne. Sedan kan man fråga: vilken är skriftens form? Den heliga skrift själv har från början till slut en ständig variation. Skriften arbetar med en mångfald, t.ex. har den 4 evangelier. Till och med finns det variationer hos en och samme evangelist. Jesus har själv varierat sina uttalanden. Men varje variant har sin betydelse. Den heliga skrift arbetar själv enligt principen: tema med variationer. Somliga mena att inspirationen i den Heliga Skrift sträcker sig till det moment, då skrift föreligger. T. ex. ett paulinskt brev är inspirerat till sin tillkomst. Men denna skrifts verkan i människan kallas ej inspiration utan *illuminatio* (upplysning), och det kan vara riktigt att kalla den så för att förväxling med skriftens inspiration ej skall uppstå. Om man däremot säger att skriftens inspiration är något som har upphört, då tappar man bort Guds ande. Inspiration har funnits till och skall finnas till och upphör ej att finnas därför att skriften är färdig. Det innebär att Guds ord är levande, och *illuminatio* är det som sker hos läsaren eller åhöraren, och den uppkommer just genom att Guds ord är levande. Inte så att en 2000-årig lära verkar, utan Anden talar direkt ur boken *nu*. Det är detta som ligger i Jesu ord: »mina ord är ande och liv»;

och detta ej bara på så sätt att man får reda på något om livet utan orden själva är liv. De är ande och liv.

Det som säges i Matt. 5:17-19 är icke ett enstaka uttalande av Jesus om hans ställning till Skriften, så att vi i övrigt inte skulle finna denna inställning till Skriften hos Jesus. Nej, detta är något som är genomgående i Jesu inställning. Det är ett rätt utbrett påstående, att dessa versar 17-19 representerar en viss, bestämd riktning inom den första församlingen. Men detta är något som framträder i alla evangelierna. Det finns ju också sedan något hundratal år den föreställningen, att Matteus särskilt skulle betona detta, och att Lukas skulle vara ett hedna-evangelium i motsats till Matteus. Men detta stämmer inte. Här är det nu frågan om Jesu ställning till lagen och profeterna. Detta betyder hela den heliga Skrift. Till och med enbart ordet »Tora» kan beteckna hela Skriften. Det är alltså hela Skriften det rör sig om. »Tora» betyder inte »lag» i vår mening, utan den heliga Skrift, de fem Moseböckerna och i vidsträcktare mening, hela den heliga Skrift. Varför har man i grekiskan valt »Lag» (nomos) som översättning? I synagogan representerar de tio buden Guds uppenbarelse. Så kan detta ha uppkommit som namn på hela pentateuken.

Ett ord som är betydelsefullt här är: »jag har *kommit*». Jesus talar om sig som »*den kommande*». Jämför Johannes Döparens fråga: »Är du *den kommande*?» »Den kommande» har stor betydelse. Se texten i Psalm 118 vers 26: »Välsignad vare han som kommer i Herrens namn». Detta blir djupast: Han som kommer bärande det Gudomliga Namnet. Även i synagogsgudstjänsten läser man dagligen: »Och det *kommer* till Sion en förlossare».

Man vill gärna se Jesus som religionsstiftare, som kommer med sin lära. Men det är icke så, att Jesus kommer med en lära i motsats till tidigare läror. Nej, här är det »Den kommande»

som talar, det är »Den Gudomlige» som talar. Här kommer Gud till Israel. Gud har tidigare gett dem en serie heliga Skrifter. Och nu säger Jesus: Tro inte, att dessa skrifter nu är förbi, därför att jag är kommen. Jesus sätter icke sig som den fulla uppenbarelsen i motsats till den *ofullkomliga*. Att tala om Skriften så som Jesus gör, kallas ofta »att sätta Skriften över Kristus». Men här blir det meningslöst att fråga: »Vilket är främst, Kristus eller Skriften?» Att sätta Kristus över Skriften skulle vara att sätta Kristi Ord över Kristi Ord.

Ordet »uppfylla» måste man akta sig för att fatta i en begränsad betydelse. Exempel på sådana begränsade betydelser är: »Uppfylla» kommer att betyda »förverkliga en spådom», »förverkliga ett löfte». När Messias kom, uppfylldes löftet, och då skulle löftet inte behövas längre. En annan uppfattning är, att det finns en föreskrift, som någon uppfyller — också här ett förverkligande av något. Men i texten här betyder uppfylla: Komma med det i dess fulla mått, så att Skriften här genom honom blir definitivt befast i alla avseenden. Inte det minsta streck på en bokstav ens skall förgås till dess att allt sker.

»Att allt skall ske som är förutsagt» — vad betyder då det? Det är ett universellt perspektiv: att man lär sig se hela historien från begynnelsen till slut såsom ett sammanhang. »Till dess att allting har skett» betyder då »till dess hela tidsåldern är avslutad», så att begynnelser och slut möts i en ring. Skriften är given för släkte till släkte, inte blott för någon bestämd tid.

»Upplösa» står i motsats till att »bevara». Att bevara hela Skriften — vi kan erinra om ordet till församlingen i Filadelfia. »Bud» fattas i den gängse terminologien lätt såsom enskilda stadganden eller lagföreskrifter, vilket ju i och för sig icke är oriktigt. Men, om man går till skriften med blott detta begrepp, uppstår lätt föreställningen om vissa befallningar, som

man kan utfinna ur Skriften. Då skiljer man mellan Skriften och enstaka bud. Men »bud» betyder snarare »gudomliga uttalanden». Att *göra*, det betyder *att leva i den gudomliga uppenbarelsen*, att med hela sitt liv vara med, så som det av Paulus antydes i 2 Tim. 3:16. Stor och liten i himmelriket syfta på Guds värld. Det är stort och värdefullt att bevara hela Guds uppenbarelse, det är lågt och beklagligt, när man mästrar och tappar bort det.

FRIHETENS LAG ENLIGT JAKOBS BREV

Vad vi först har att taga ställning till beträffande Jakobsbrevet är den »isagogiska», allmänt inledande frågan om vart brevet egentligen skall höra. Härmed sammanhänger också problemet om Jakobs förhållande till Paulus, en fråga som sysselsatt dem, som sedan början av 1800-talet varit betraktade som fackmän inom exegetiken. Diskussionen härom, som kommit att röra sig utifrån det bekanta talet om tro utan gärningar, upptogs först av Tübingenskolan, som har varit den ledande i denna liksom så många andra nytestamentliga frågor.

Senare framställdes en intressant hypotes, som gick ut på, att Jakobsbrevet inte alls var en nytestamentlig skrift utan en förkristen judisk sådan. Man hänförde den till den bekanta grupp av skrifter, som kallas patriarktestamenten, det vill säga de förmaningar eller testamenten, som patriarkerna gav vid sitt livs mognad och slut. Jakob skulle då åsyfta patriarken Jakob och inte en nytestamentlig gestalt. Detta Jakobs testamente hade, menade man, av misstag kommit in i Nya Testamentet — det skulle ju egentligen ha hört hemma i apokryferna — och tillägget »Herren Jesus Kristus» (Jak. 1:1; 2: 1) hade gjorts senare.

Man får väl säga, att denna hypotes inte har något, som kan grunda den. Gerhard Kittel avvisar hypotesen, trots att det skulle ligga nära till hands för honom att stödja den.

Gerhard Kittel kom till det resultatet, att Jakobsbrevet var mycket tidigt — det måste gå tillbaka till Jerusalemsförsamlingen. Jakobs brev hör till de tidigaste skrifterna i Nya Testamentet. Inledningen är en liknande den, vi finner i 1 Petr. Brevet är sänt till de 12 stammarna i »förskingringen». Denna förskingring har en dubbel innebörd:

1. Den kan åsyfta de utanför Israel boende Galut, till skillnad från Israel.

2. Förskingringen har också en djupare innebörd. Som sådan kan den betraktas som en bild: Guds folk lever i förskingringen, vi är alla gäster och främlingar i förhållande till vårt urhem och det som vi är ämnade till.

Jakobs tal om tro och gärningar har tolkats dels som ett bevis på att brevet tillkommit efter det att Pauli förkunnelse allmänt omfattats i församlingarna, dels tvärtom att brevet tillkom, innan problemet om tron togs på det sätt, som sker hos Paulus. Hunther menar, att brevet är skrivet med hänsyn till det praktiska livet i motsats till en stelnad ortodoxi. »Visa mig din tro utan gärningar, så vill jag genom mina gärningar visa dig min tro.» (Jak. 2:18.)

Motsättningen mellan Paulus och Jakob kan bero på en fullkomlig feluppfattning av bådadera. Det är på detta sätt missförstått, som Jakobs brev har kunnat kallas »en eländig halmepistel».

Vad åsyftar uttrycket »frihetens lag»? Betyder detta frihet från all lag, fullkomlig lössläpphet? Nej, det är istället fråga om den lag, som ger frihet, den lag, genom vilken människan blir fri, vår »friborenhets lag» (eleuthería). Om man fullständigt frigör sig från alla vanliga hedersbegrepp och säger: det finns i kristendomen i princip inga bud, ja, då dödar man samvetet. Det blir en kristen etik, som är sämre än en hednisk. Omvändelsen till kristendomen kommer att innebära övergång från något som är redbart till något oredligt, ja diaboliskt. Fri-

hetens lag är den Guds vilja, som för till frihet. Frihet betyder här befrielse ur det fullkomliga slaveriet, ur förstörelsens tendens. Det är den lag, som representerar Guds mening, det fulla, friska livet.

Tro utan gärningar — vad betyder här tro? Jo, liksom frihet sluter sig till »friborehet», sluter sig tro till *trohet* (ämuná), trohet mot förbundet, mot församlingen, nämligen mot *Guds* församling.

Församlingen består i att med gudomlig kraft ryckas tillbaka ur förödelsens inriktning. Denna gudomliga frälsarkraft är Kristus. Han räddar till det gudomliga livet, men han befriar inte från lagen. Detta bud: du behöver inte längre vara slav under det onda, du behöver inte längre hävda dig, kämpa för din rätt och din ära, det kommer — inte som en hård befallning utan som ett evangelium, ett glatt budskap. Du får leva som ett barn i Guds värld, ta emot det gudomliga livet. Detta är ju korsens obegripliga innebörd. Kristus gick in i världens mörker och ondska, det innebär befrielse därifrån, renhet från världen, Guds barns självständiga frihet.

URKRISTEN LÄRA OCH UNDERVISNING

Den urkristna förkunnelsen (kerygma) pekar hän mot den urkristna *undervisningen* (didaskalia). I Apg. 2 framför Petrus kerygmat, som utgår från Skriften och talar om Jesus Kristus såsom korsfäst och uppstånden. Kerygmat får till resultat, att åhörarna känner ett styng i hjärtat och låter döpa sig samt att de träget tar del i apostlarnas *undervisning* (Apg. 2:42: *esan de proskarterountes te didache ton apostolon...*). I apostlarnas funktion ingår dels framförande av kerygma dels undervisning. Men man får icke draga någon skarp gräns mellan kerygma och didaskalia. Det är ej någon principiell skillnad mellan objektet till det som förkunnas och objektet till det som läses. Kerygmats innehåll är Guds rike och Jesus Kristus såsom korsfäst och innefattar all den Heliga Skrift. Av Luk. 24:45-48 framgår, att apostlarna inte bara är vittnen till att Jesus lidit och uppstått utan att de också är vittnen till *att det står skrivet*. I Apg. 28:31 står det, att Paulus undervisade »om Herren Jesus Kristus». Jfr Luk. 24:27, »vad som i alla *skrifterna* var sagt om honom». Materialet för undervisningen om Jesus Kristus är det gudomliga. Ordet, Skriften.

I Något om ordets förekomst i Nya Testamentet

Didasko (undervisa), didaskalia, didache (undervisning, lära), didaskalos (lärare) förekommer mycket ofta i Nya Testamentet. Didaskalia förekommer mest i pastoralbrev, en gång hos

Matt. och Mark. vardera, ett par gånger i Rom. och en gång vardera i Ef. och Kol. I Matt. 4:23 och 9:35 finner vi en sammanfattande skildring av vad Jesus gjorde: »Och han gick omkring i hela Galileen och *undervisade* i deras synagogor och *predikade* evangelium om riket och *botade* alla slags sjukdomar och allt slags skröplighet bland folket» (Matt. 4:23). Didaskon (undervisande) står tillsammans med kerysson (predikande) och therapevon (botande) som evangeliets sammanfattande av Jesu verksamhet. Kerysson och therapevon åtföljes av ack. obj. men didaskon av en rumsbestämning. Man kan ställa sig den frågan, om didasko består i att predika och bota, eftersom didasko ej har något objekt. Men det verkliga förhållandet är, att didasko ej innefattar kerysson som en underavdelning. Båda begreppen står emellertid i nära förhållande till varandra.

I Gal. 1:12 finner vi hur nära förbunden med varandra *paradosis* (tradition) och didaskalia är: »Det är ju icke heller av någon människa som jag har undfått (parelabon) det (evangeliet) eller blivit undervisad (edidachten) däri, utan genom en uppenbarelse från Jesus Kristus (di apokalypseos Iesu Christu)». Paralambano (taga emot) och paradidomi (överlämna) är tekniska termer för mottagandet resp. överlämnandet av ett heligt budskap, en helig tradition. Mot didasko står som korrelat didasko i passivum eller mantano (mottaga undervisning). Men vad menar Paulus med att i Gal. 1:12 säga: »Det är ju icke heller av någon människa som jag har undfått det eller blivit undervisad däri, utan genom en uppenbarelse från Jesus Kristus»? Vi vet av 1 Kor. 15:1-3, att Paulus accepterar traditionen. Och Paulus åsyftar inte med de ovan anförda orden i Gal. 1:12, att han intar någon särställning, så att han t.ex. skulle vara oberoende av apostlarna. Utan i verkligheten föreligger det, att han ej har emottagit kerygma eller undervisning på rabbinskt vis, utan att han har fått Andens gåva och är

apostel som de övriga. Med hänsyn till Jesus ser man, att Han ej är ett led i traditionen utan dess utgångspunkt och innehåll, dess subjekt och objekt. Jesus säger: »Jag säger eder». Dessa Jesu ord är de skarpaste i bergspredikan. Jesus utsäger därmed, att Han är den, som kan säga Jag-Herren, ty Herren är den ende, som kan säga: »Jag säger eder». Jesus talar såsom Herren talar till profeterna. Han är den »Jag är» (ehjeh), som talar i 2 Mos. 3:14.

II Den gammaltestamentliga motsvarigheten till didasko.

I Gamla Testamentet finns två grupper av ord, som motsvarar didasko: limmed med participet melammed och horah med participet moreh. 5 Mos. 6:1 och 11:19 är minnesord, som visar Gamla Testamentets användning av limmed (Septuaginta, den grekiska översättningen av Gamla Testamentet, har här didasko) och tillika den judiska undervisningens synagoga och skola på Jesu tid. Det andra ordet, horah, finner vi t.ex. i 1 Sam. 12:23, där Septuaginta översätter med deiknymi (visa).

III De hebreiska motsvarigheterna till didasko i den judiska terminologien på Jesu tid.

I den rabbinska litteraturen finner vi både limmed och horah. Dock är det skillnad dem emellan i användningen. Horah användes om mänsklig undervisning, en mänsklig lärare kallas moreh. Men när det talas om gudomlig undervisning, den genom Guds Ande givna undervisningen, finner vi verbet limmed. Melammed är en gudomlig lärare och kom att stå för Gud eller Skriften som lärare. Melammed förekommer mycket ofta, t.ex. i uttrycken: Gud eller Skriften eller profeterna lär. Man kan kalla en profet melammed, då han lär på Guds

vägnar, men en rabbi kallar sig aldrig för melammed utan moreh. Man kan fråga sig om limmed användes utan att äga allusion till gammaltestamentliga ställen. Till denna uppfattning finns en idébakgrund. På Gamla Testamentets tid fanns profeter, som tog emot uppenbarelser, predikade och lärde. Men på fariséernas och de skriftlärdes tid fanns ingen profet, inget profetämbete. Det var orimligt att kalla någon, som levde på deras tid, profet. På samma sätt synes det ha varit med melammed, lärare.

Den rabbiniska litteraturens användning av limmed och horah (limmed om gudomlig, horah om mänsklig undervisning) medför från rabbiniskt håll en bestämd tolkning av de båda orden i Gamla Testamentet. Grundläggande för användningen av limmed är 5 Mos. 4:1, 5:1, 6:1 och 11:19. Vad beträffar den andra termen har vi t.ex. det ovan anförda 1 Sam. 12:23. Man bör i den sistnämnda versen lägga märke till hitpallel (bedja) och horeti (lära) bredvid varandra. Hitpallel tar sikte på synagogans bön och andakt överhuvud. Horeti avser lärandet i skolan, undervisningen om den goda och rätta vägen, som meddelas av en skrifflärd i skolan. I Septuaginta finner vi som översättning till hitpallel det ord, som är den tekniska översättningstermen för detta begrepp, nämligen prosevchesthai. Men horah översättes ej i denna text med den tekniska termen didasko utan med deiknymi. Vad ser man från judiskt håll i detta? Limmed användes om den som *meddelar* kunskapen och som uppenbarar, förkunnar den rätta vägen. Vem har ytterst gjort detta? Gud, som har meddelat Moses denna väg. För *inlärandet* av kunskapen finns det någon, som pekar ut och säger: »Här har ni uppenbarelsen. Lär er den nu!» Det är alltså skillnad mellan undervisning, som har uppenbarelseskaraktär, och undervisning, som har karaktär av framläggande. I Mika 4:2 står det: »Många hednafolk skola gå åstad och säga: Upp, låt oss draga åstad till Herrens berg, upp till

Jakobs Guds hus, för att han må undervisa oss (uejorenu) om sina vägar, så att vi kunna vandra på hans stigar.» Här är alltså fråga om förmedlingen från Jakobs hus till hedningarna av uppenbarelsen. Fariséerna menade, att Gud på Sinai erbjöd uppenbarelsen av sin vilja och accepterandet av den åt alla folk, som fick svara antingen ja eller nej. Alla sade nej utom Israel. Detta resonemang har relation till uppfattningen om undervisningen. Gud har alltså erbjudit alla folk den gudomliga undervisningen. Men det var endast Israel, som ville taga emot den. Fariséerna ser i detta den egentliga innebörden i utkorelsen. Israel kan avfalla från Gud. Men fariséerna menar, att ett sådan avfall ej upphäver förbundsförhållandet mellan Gud och Israel. Den som har avfallit har brutit mot Guds vilja. Men han kan vända om. Och då träder han genast in i det, som är betingat av hans ursprungliga ja. Om den som sagt nej, sedan säger ja till Guds vilja, så kan ej detta ja upphäva det första nej. Vad ser man då i Mika 4:2? Folken vill ha del av Guds undervisningen. Det står uejorenu: för att han må undervisa oss. Verbet, som användes, är alltså horah, som brukas om den mänskliga undervisningen. Följaktligen är det den mänskliga undervisningen, som till hednafolken skall förmedla den gudomliga undervisningen. Det är genom horah, ej genom limmed, som man får del av Guds uppenbarelse.

IV Vad innebär didaskalia i nytestamentlig mening i relation till fariséernas uppfattning?

Vad ligger i ordet didaskalos, när det användes om Jesus själv? Redan de ordalag, i vilka Jesus undervisade, pekar på att didaskalos motsvaras av melammed (enl. den rabbinska uppfattningen av ordets betydelse). Man kommer med nödvändighet till det resultatet, att didaskalos om Jesus är något mer än moreh. Det är Gud, som undervisar. Ett av Jesu uttalanden,

som av fariséerna uppfattades så, att Jesus gjorde sig till Gud, är Jesu ord: Jag säger eder. Detta kan endast Herren säga. Med detta uttryck har Jesus från fariséernas synpunkt gjort sig till Gud. Och det är såsom *lärare*, som Han säger: Jag säger eder. Men det verkliga förhållandet är ej endast detta, att fariséerna uppfattar Jesu ord såsom uttryck för anspråk på enhet med Gud. Jesus har verkligen menat, att Han är »Jag är». Jesu åhörare sade, att Han förkunnade med myndighet (Se Matt. 7:28-29 och Mark 1:22). Jesu myndighet var *gudomlig*. Men en sådan gudomlighet varken hade eller ville fariséerna ha.

Vilken väsentlig skillnad finns mellan *apostlarnas* undervisning och den rabbiniska? Från apostlarnas sida framträdde vissheten om att vara inspirerade av den Helige Ande. För dem är ej någon andlig erfarenhet det primära utan Jesu egen tillsägelse: »Tagen emot helig ande!» (Joh. 20:22) Apostlarnas undervisning är en undervisning i Anden. Paulus säger i 1 Kor. 7:40: »Jag tror, att också jag har Guds Ande.»

V Innehållet

i Nya Testamentets didaskalia och didache

a) På några ställen i Nya Testamentet är didaskalia = mänsklig lära. Se Matt. 15:9 (Mark 7:7), Kol. 2:22 och Ef. 4:14. Och därvid är mänsklig lära alltid något som förkastas. Det innebär, att enbart gudomlig lära är rätt lära.

b) *Allt*, som förekommer i Skriften, är innehåll i didaskalia. Didaskalia är ej lika med satser, som tagits ut ur Skriften, utan är en lära, som innefattar *hela* Skriften. Och att den gudomliga uppenbarelsen är förblivande, ser vi av Jesu ord i Matt. 5:18. Den gudomliga läran är hel och odelbar. Det är Gud, som lär i Skriften. I 2 Kor. 4:5 finner vi kerygmats innehåll. Paulus förkunnar Jesus Kristus, som i sig innefattar hela Skrif-

ten. På samma sätt är det med didaskalia. Inte skulle Paulus kunna säga, att det är oss själva vi lär ut, då vi nu undervisar! I Apg. 2:42 talas om apostlarnas undervisning. Deras undervisning är Kristi liksom kerygmat är Kristi. Och både kerygma och didaskalia omfattar hela Skriften. Skriften kom till människorna som kerygma och didaskalia. Man har undrat över att »lära» förekommer så ofta i pastoralbrev. Men breven är adresserade till Timoteus och Titus och berör deras uppgift som lärare. I pastoralbrev talas om den sunda läran. Vilken är den sunda läran? Svar: det är rätt och slätt *den Heliga Skrift*. Se i Tim. 1:10, 2 Tim. 4:3, Tit. 1:9 och 2:1.

I didaskalia ligger en uppmaning till inlärande av Skriften, ett oavbrutet, fortsatt inlärande. Undervisningens korrelat är inlärandet. Vi se vilken vikt, som i Nya Testamentet lägges vid inlärandet av den Heliga Skrift. Paulus fäster oerhört stort avseende därvid, då han skriver till sådana, som förut varit hedningar. Själva tron på evangelium har som villkor inlärandet av Skriften. Den, som ej studerar Skriften, är att likna vid en människa, som ej kan andas i ett lufttomt rum. Då undervisningen omfattar hela Skriften, är det klart, att den också innebär inlärandet av hela Skriften. Men vid sidan om inlärandet finns andra moment i undervisningen. Man kan jämföra med synagogans metod vid studerandet av Skriften. Skriften skulle genomgå, men på flera olika sätt. Toran lästes i följd, men profeterna lästes ej i kontinuerlig ordning, utan till varje text i Moseböckerna hörde en bestämd till innehållet svarande text ur profeterna. Därtill kom psalmer och de tio budorden.

Hur är det med den nytestamentliga undervisningen vad beträffar enkelhet eller motsatsen? Vilken publik för lärandet finner vi i Pauli brev? Av 1 Kor. 1:26-29 ser vi, att den i Korint icke utgjordes av många visa efter köttet. Pauli brev till korintierna är formellt men förvisso ej innehållsligt sett enkla. Jfr Pauli ord i 2 Kor. 4:7: »Denna skatt hava vi i lerkärl». Pauli

brevs intelligensnivå överskrider vida mottagarens nivå och har en svårighetsgrad, som övergår de djupaste filosofers arbeten. Platon kan man fatta så småningom, men med Paulus blir man aldrig färdig. Johannes evangelium och brev är stilistiskt enkla, och dock kan man vara benägen att sätta Joh. ev. över Pauli brev i svårighetsgrad.

I Hebr. 5:12 läser vi om »de allra första grunderna av Guds ord» (ta stoicheia tes arches ton logion tu theu). Det finns således elementer i läran men också den högre andliga visdomen. Se 1 Kor. 2:6. Och i vers 7 i sistnämnda kapitlet omtalas denna visdom som en hemlighet: »vi tala Guds hemliga visdom, den fördolda» (lalumen theu sofian en mysterio). Jfr 1 Kor. 4:1 »... förvaltare av Guds hemligheter» (oikonomus mysterion theu). När man nu för tiden talar om »hemlighet» menar man oftast något som undanhålles. Men det nytestamentliga mysterion innebär ej något, som är undanhållet. Jesus säger i Joh. 18:20: »Jag har *öppet* talat för världen... hemligen har jag inte talat.» Den gudomliga uppenbarelsen i den Heliga Skrift är ej uppdelad i två upplagor, den ena för de barnsliga (nepioi), den andra för de fullmogna (teleioi). Innehållet i mysterion är ej något annat än det, som finns i Skriften. När man talar om fortskridande lärande, avses därmed fortskridande lärande i det, som är givet. Hemligheten består i att Skriften är outtömlig. I Mischna-Chagiga, det andra kapitlet, talas om ett esoteriskt kunskapsmaterial och en esoterisk undervisning. Fariséerna hade uppfattningen om ett djupare inträngande i Skriften. Men i deras lära tillkom något utanför Skriften. Mysterion i nytestamentlig mening går ej utanför det skrivna. Didaskalia är utgången från Gud. Dess innehåll framställs som ett mysterion. Undervisningen hör tillsammans med och in under insikten (hebr. binah, grek. gnosis). I 1 Kor. 2:7 talas om Guds visdom (sofia), den fördolda och detta gäller också om gnosis. Här är ej sofia skild från gnosis till innehåll. Hur

uppenbaras Guds hemliga visdom? Se Rom. 16:25-26, där vi finner att hemligheten blivit uppenbarad genom de profetiska skrifterna.

VI *Undervisningens förhållande till kerygmat*

Vi konstaterade i inledningen, att det ej finns någon innehållsmässig skillnad mellan kerygma och didaskalia. De har också båda sitt centrum i gudstjänsten. Kerygmat har sin utgångspunkt och sin förankring i gudstjänsten, vilket ej hindrar, att det förekommer utanför denna. Men all gudstjänst utanför synagoghuset hör till synagogan. Även undervisningen är ett moment i gudstjänsten. Efter föreläsandet av Skriften i synagogan kom utläggningen, didaskalia. Det är detta, som vi har kvar i det, vi kallar predikan. I Mark 1:21 t.ex. finner vi anknytningen av didaskalia till synagogan. Jesus kunde undervisa i synagogan, ty undervisningen var ett moment i gudstjänsten. Undervisning förekom också annorstädes. Då Jesus t.ex. undervisade på ett berg, var denna undervisning ändå ett led i gudstjänsten, ty gudstjänsten går utöver hela livet, hela naturen. Vidare är ej skolan något som är skilt från gudstjänsten. Skolan är intimt förbunden med synagogan. Man kan knappast göra sig en föreställning om den identitet, som enligt synagogans idé råder mellan synagoga, hem och skola. Och elementarskolan hade ofta sin plats i ett särskilt rum i synagogan.

Man kan kanske peka på några konkreta saker för att få fram skillnaden mellan kerygma och didaskalia. T.ex., då frågan är om att undan för undan lära in något, hör detta till didaskalia. I Apg. 2 finner vi först det omedelbara meddelandet av det gudomliga budskapet. I vers 42 tar inlärandet av kerygmat vid, vilket är lika med didaskalia. Men det är felaktigt att mena, att kerygmat endast är för oomvända och didaskalia för omvända. Kerygmat blir ett kerygma varje gång för alla i guds-

tjänsten. Orden »I haven korsfäst Kristus» säges ej endast till dem, som ej tagit emot Kristus, utan även till dem, som är frälsta.

Så visar det sig att man ej kan finna vilken skillnad, som finns mellan kerygma och didaskalia. Vi vet endast, att kerygma hör tillsammans med Visheten (sofia) och didaskalia med Insikten (gnosis) och vidare, att i Kristus finns »visdomens och insiktens alla skatter fördolda» (hoi thesavroi tes sofias kai gnoseos apokryfoi, Kol. 2:3).

EVANGELIUM FÖR DE SMÅ

»Evangelium för de små». Med »evangelium» menar vi då Jesu Kristi evangelium, det evangelium, som vi har i Nya Testamentet. Det är alltså det evangelium som Jesus Kristus själv förkunnar och som han ger åt människor. Och detta är nu ett evangelium alldeles särskilt för de *små*, vi kan säga: ett evangelium till och för de små, de få, de ensamma, de ringa och obetydliga, de förbisedda och föraktade. Detta gäller de små såväl i den s.k. världen som i den mäktiga kyrkan. Jesu Kristi evangelium riktar sig såväl till dem, som världen anser för små, som till dem som kyrkans store räkna för små, sådana som icke ha något inflytande, anseende eller makt vare sig i världen eller i kyrkan. Detta är något, som vi på ett eller annat sätt möter på så gott som varje sida i vårt Nya Testamente, ja, som ligger bakom och förutsättes i varje vers. Låt oss här bara taga fram några typiska sådana ord. »I veten», säger Jesus, »att de styrande uppträda mot folk såsom herrar och att de mäktige låta dem känna sin myndighet. Men så är icke bland eder. Utan den som är störst bland eder han är de andras tjä-nare.» Jesus själv, som enligt evangeliet har hela Guds makt, framträder här på jorden utan makt. Såväl när han gick i synlig gestalt på jorden som också efteråt är han utan all makt. Han är icke kejsare och icke överstepräst. Han har icke den minsta ställning ens i sitt eget folk. Han har uttryckligen gjort sig till en av de små, den minste i himmelriket. Och han säger också uttryckligen, att han vill, att hans lärjungar skola ha ho-

nom till föredöme i detta. Och därmed har Han för all framtid antagit just de små och ringa till sina vänner. På samma sätt är Kristi evangelium ett evangelium för de få. Han kallar sin lärjungaskara för »Du lilla hjord». Han säger uttryckligen, att han icke är med endast vid de styrandes sida i den stora och mäktiga församlingen — Han säger i själva verket ingenting om sitt umgänge med de styrande och ledande — men han säger: »Varhelst två eller tre äro församlade i mitt namn, där är jag mitt ibland eder.» Och detta är ju menat på fullt allvar: där några få äro tillsammans i Hans namn, alltså med tanke på Honom, i betraktelsen av Hans ord, där skall de veta, att Han, Kristus själv, är mitt ibland dem. Han deltar i deras samvaro. Han är alldeles intill dem, i bön, i läsning, i glädje och frid. Ty det är just glädje och frid Han ger dem genom sitt *Ord* och genom sin närvaro. Efter korsets upphøjelse är det två ensamma och obetydliga emmauslärjungar som han sluter sig till, när de vandra på vägen, och sedan äter och dricker han med dem. Och i Nya Testamentets sista bok står det ordet från Kristus: »Se, jag står utanför dörren och klappar på. Om någon lyssnar till min röst och öppnar dörren, så går jag in till honom och håller måltid med honom och han med mig.» Och den av de sju typiska församlingarna i samma bok, som får de vackraste orden av Kristus, det är den minsta och obetydligaste, nämligen Filadelfias församling. Till dem säger Han: »Din kraft är ringa och du har bevarat mitt ord. Därför skall också jag bevara dig.» De små och de få ha då också verkligen av Kristus fått rättighet att bevara Hans ord, tro på vad Han säger och handla därefter. Och dit hör nu också att tro Honom, när Han säger, att Han själv är mitt ibland dem. Han själv, den levande verkliga Kristus, icke någon blott människobild eller teologisk bild av Honom.

Och Jesu Kristi evangelium är på ett alldeles särskilt och eftertryckligt sätt ett evangelium för de små som äro ensam-

ma. Det är ett evangelium till den *ensamme*, för den ensamme. Det är också ett evangelium om ensamheten, ett ensamhetens evangelium, ett evangelium som gör ensamheten från något fruktat och ångestfullt till något gott, välsignelsebringande, glädjefullt. Kristus manade: »När du vill bedja, så gå in i din kammare och stäng igen din dörr och bed till din Fader i det fördolda», det vill säga i ensamheten. Jesus tog ofta sina tolv med sig avsides i ensamheten, och ibland endast ett par tre av dem. Märkliga och begrundansvärda äro de ord, som i Markus-evangeliets sjätte kapitel anföras som ett exempel på hur Jesus praktiskt undervisade sina lärjungar om och inpräntade i dem ensamhetens välsignelse: »Han sade till dem: Kommen nu I med mig bort till en öde trakt, till ensamheten, och vederkvicken eder litet.» Ensamheten blir alltså en vederkvickelse med Kristus. Genom Kristus bortfaller ensamhetens oro, ångest och fasa och förbytes till vila, vederkvickelse. Också hos den ensamme är Kristus på ett alldeles särskilt sätt. Och Han har även i detta avseende själv givit ett föredöme. Många gånger berättas det i evangelierna om att Jesus gick bort, drog sig undan till ensamheten för att bedja, i en öde trakt eller på ett berg. Han kunde vara ensam hela natten i bön. Och Kristi ensamhet nådde sin höjdpunkt i *ensamheten på korset*.

Detta att kristendomen skulle vara ett evangelium för de små, de få, den ensamme, har ofta klandrats eller förhånats såväl inom som utom kyrkan. Anmärkningarna bli då vanligen ungefär dessa: det är fel att utestänga dem som icke äro små, de stora behöva också frälsning, eller det är fel att bara taga med de obetydliga och ringa, ty eliten, de rikt utrustade och begåvade, har också sitt värde. Till detta kan då sägas: det gäller ju först och främst, vad Jesus själv sagt och hur han handlat. Han har nu faktiskt predikat evangelium för de små. Men vidare: det är icke så att Kristus har uteslutit de stora från sitt nådeverk. Gud vill att *alla* människor skola varda frälsta

och komma till sanningens kunskap. Men Kristus vill förhindra, att de stora i kyrkan tar hand om kyrkan och betraktar den som sin sak och betraktar sig själva som de enda som ha rätt att tala i kyrkans och Kristi namn. Kristus vill förhindra, att de små skola bli uteslutna och känna sig uteslutna. Och därför säger Han: Jag är mitt ibland just er, jag talar direkt till er, jag är här bredvid er, var ni än är, på vägen, i ert arbete, i er kammar, vid ert bord. Vad eliten beträffar, de rikt utrustade, så må vi komma ihåg, att just dessa vanligtvis hört till de små och först senare släkten ha gett dem namnet elit. En Paulus var rikt utrustad men han hörde förvisso till de allra minsta på sin tid. En Franciskus hörde till eliten, men han var förvisso en av de allra minsta. Mozart räknas ju till den högsta eliten i musikens värld, men han dog och begravdes i yttersta elände och armod. Kristus själv, utrustad med all gudomsherrlighet, var den minste och mest föraktade av alla och slutade sitt jordeliv med det mest vanärande av dåtidens dödsstraff.

Man säger vidare att det att odla de fås gemenskap, den lilla skaran av likasinnade, skulle betyda en isolering från omvärlden och samhället, att man drar sig inom sin trånga krets och icke bryr sig om vad som sker utanför. Uppenbart är detta dock att vanställa Kristi föredöme och hans förkunnelse. Han som tydligen levde med och höll sig till de få, Han sände ju dock ut sina lärjungar att tala om detta evangelium i hela världen. Detta evangelium för de få och för den ensamme är likt en stad som ligger på ett berg. Det kan icke döljas och det har aldrig dolts. Och den ensamme på berget eller i ödemarken samlar under sina ensamma stunder ofta krafter, som komma hela generationer till del. Och sist men icke minst må nämnas den alldeles särskilda betydelse som Kristus enligt Bibeln tillerkänner den ensamme bedjaren. I nytestamentlig mening är förvisso en ensam okänd bedjare, en ensam med Kristus, oändligt mycket viktigare än den högt uppsatte kyrkliche myndig-

hetspersonen. Denne ensamme, okände, tror icke heller själv, att han betyder något och han behöver icke heller tro detta, Kristus säger icke till *honom*, att han skall betyda något. Till honom säger han endast: »Kom hit och vila dig litet, min vän.» Men sådana ensamma bedjares bön och förbön betyda desto mer. Han *behöver* icke själv vara något, ty Kristus är hos honom. Och där Kristus är, där är liv och salighet.

»STÅ ICKE DET ONDA EMOT»

I Bergspredikan avvisar Jesus satsen: Öga för öga och tand för tand. Det är nu att märka, att denna sats finnes i Gamla Testamentet, i Tora. Det är emellertid ej det gammaltestamentliga ordet, som Jesus avvisar, utan den bokstavliga, ytliga tolkning, som gör det till en vedergällningslära. Gentemot en sådan lära står Jesu ord: Men *jag* säger eder, att I icke skolen stå emot en oförrätt. Detta är, enligt honom, vad orden i den Heliga Skrift (= Gamla Testamentet = Guds eget ord) verkligen betyda. Orden kan ju synas enkla: långt ifrån att hämnas skall man taga emot oförrätten. Och dock kommer här till uttryck en föreställning och ett tänkande, som står i den skarpaste motsats till den naturliga människans. Det är överhuvud just den naturliga, »hyggliga» människans uppfattning som Jesus i Bergspredikan går emot. Det är — det må man observera — ej det »ohyggliga», det diaboliska, det fasansfulla och hemska, som det gudomliga livet ställes i kontrast mot utan det till synes oskyldiga, det som de hyggliga »hedningarna» göra. En vanlig hygglig människa tycker, det är något naturligt, att man står emot den som är ond och på så sätt bevarar sin ära. En sådan tankegång förelåg ju också hos Jesu samtid som en allmän moralkodex: Den ansågs ärelös, som lät en oförrätt gå ut över sig, utan att han hävdade sig. Så har det ock varit genom tiderna. Det finns ingen grupp av människor, som i verkligheten håller Jesu bud. Och dock måste det bli en sjukdom inom

kyrka och församling, när man icke vill taga Kristi ord på allvar.

Men det finns något ännu värre, en församling kan hemfalla åt, än att hemfalla till den naturliga människans tänkesätt: att göra gott mot dem som handla gott mot en själv; hon kan också hemfalla åt det rent diaboliska, »ohyggliga». Det finns icke minst bland dem, som stå i ett yttre kyrkligt sammanhang, även den diaboliska ståndpunkten: att vedergälla *gott med ont*, att hänsynslöst hata och krossa sin *vän*. Denna ståndpunkt berörs ej här i Bergspredikan, det är av vikt att lägga märke till detta. Det som Jesu ord sätts emot är *här* icke det sataniskt onda utan det hedniska livets kännetecken: att vara vän med sin vän, men oförsonlig mot sin fiende. Gentemot allt sådant säges att »I icke skolen stå emot en oförrätt».

Slutligen ha vi orden: Giv åt den, som beder dig, och vänd dig icke bort ifrån den, som vill låna av dig. Här gäller det att få med hela innebörden. Det är fråga om hela serien, inklusive enkla penninglån och dylikt. Man måste betänka, vad ordet *ge* egentligen betyder. Att ge innebär att ge av det man själv har, likaså betyder låna att låna ut av det man själv besitter. Det hela kan synas orimligt, och dock må man märka, att det orimliga just är något, som enligt Jesu mening skall kunna göras. Härmed är det ej sagt, att någon garanti givits för att allt skall gå bra, så att man menar, att den som ger allt, vad han har, han får nog något mera och bättre. Detta är ej utsagt. Jämför Jesu motstående mot frestelserna: detta innebar alls icke, att Jesus i mänsklig mening fick det bra. Att gå en lidandesväg, som ledde fram till korsdöden, torde näppeligen vara något mänskligt sett eftersträvansvärt.

Det är tydligen frågan om ett uppgivande av sig själv, en beredvillighet att offra. Man kan ej ge något annat, än vad man själv har. Likaså är det ingen gåva, om den gives motvilligt eller i följd av något yttre bud. Det är här frågan om ett

det klaraste evangelium: Du *behöver* inte slå igen, Du *behöver* inte hävda Dig, Du har bara att ta emot det, som Kristus ger Dig.

Ingen människa har själv något att ge, här hänvisas till vem det är, som egentligen kan ge. Vad man kan ge är Guds gåva. Så avslutas hela avsnittet med orden: Varen alltså I *fullkomliga*, såsom eder himmelske Fader är fullkomlig. Själv kan människan icke bliva fullkomlig. Fullkomlig kan hon endast bli genom att hon själv blir naken och utblottad, men att Kristus blir fullkomlig i henne.

DEN FÖRLORADE SONEN

Den liknelse, som brukar kallas »den förlorade sonen», ansluter sig till det föregående. I Luk. 15:e kap., där i bakgrunden ligger förargelsen över att Jesus umgås med syndare. När dessa människor på den tiden förargar sig över Jesu vänlighet mot syndare, så ger han dem en lärdom, en gudomlig undervisning. Det är här icke fråga om vår tillämpning utan vad som verkligen låg i det Jesus sade. Även här är det en serie av betydelser. Observera, att en serie icke är lika med en rad från varandra fristående betydelser, utan alltsammans är med i en helhet. Man är van att kalla denna liknelse »den förlorade sonen». Riktigare vore kanske att kalla den »liknelsen om den hemmavarande och den förlorade sonen». Det är fråga om *två* söner i relation till varandra. Om vi går till det universella, så är den förlorade sonen lika med den fallna mänskligheten, alltså även Israel. Det tar sig uttryck i ett självständighetsbegär i förhållande till Gud. Man går mot självförstörelse, mot döden. Sonen bad att få sitt eget — så menar man att man skall kunna finna sitt eget liv genom att bli befriad ifrån Gud, avskuren ifrån honom. Så går han bort från fadershemmet, från närheten till och enheten med Gud.

Det är en grundväsentlig syn, som genomgår hela Nya Testamentet, att människan aldrig kan finna eller bygga upp någon egen värld utanför Gud. Han är människans upphov, och vart hon än söker sig så kan hon aldrig finna en annan värld,

ett annat *liv* än det av Gud givna. Det hon finner blir livets motsats, det blir fördärvet, döden.

Men den förlorade sonen kännetecknas av att han i det främmande landet *kommer underfund* med sin misär. Detta är ett väsentligt drag i liknelsen. I de tre liknelserna i 15 kapitlet är det icke fråga om sådana förlorade människor som är så att säga förhärdade i sin inriktning och som deltar i det som kallas världens hat mot Gud. — Man är på väg bort och har sin del i det gudsfientliga syndafallet, men vaknar upp och säger: »Jag skall gå till min fader och säga: Jag är icke värd att kallas din son.» Det är här frågan om sådana som verkligen har förlorat allt och livnar sig av vad som ges åt svinen — symbol för det orena. Men man är icke förhärdad och menar sig äga något, utan man är medveten om att vara tom och utblottad och lyder maningen: vänden om. Och fadern tar emot honom.

I faderns handlingssätt är det två drag som är korrelerat till varandra. Sonen får ut sitt för att gå till främmande land och hålles inte kvar av fadern. Här kommer en vanlig anmärkning från den mänskliga logiken: hur kan Gud *tillåta* det onda? Men det står i Apg. 4:16: »Han *tillät* folken att gå sina egna vägar», och i Jesaja 53 kapitel heter det: »var och en av oss *ville* vandra sin egen väg.» Men korrelerat härtill är, att det just är den förlorade, som får komma tillbaka. Fadern tager emot honom och skänker honom rikligen av sina gåvor. Den som är utblottad och naken klädes i Kristi klädnad. Han får en ring på sitt finger — det är inseglet på Guds nåd. Frälsningen, *sotería*, är det glada gästabudet i himmelen.

När det gäller den äldre sonen, så måste man tänka sig, att när de samtida åhörarna hörde om en rättfärdig som opponerade sig mot att »syndare» mottogos, så måste de ha kommit att tänka på de rättfärdiga änglarna. Änglarna — tänkte man — opponerade sig mot att Gud tog sig an de fallna och lät dem

komma in i sin värld. Och åhörarna, som har detta motivet klart för sig, är på samma gång klara med att Jesus säger något helt annat. Man finner sig själv liknad vid dem som motsätter sig denna gudomliga verksamhet. Det är den helt ovärdige, med vilken Kristus särskilt associerar sig. Detta är en allmän lärdom av Jesus, vilket även träder fram i förmaningar till församlingar. Det säges t.ex. i Upp. 3 kap. till församlingen i Sarden: »Du har det namnet om dig att du lever, men du är död.» Den förlorade sonen var död, men har fått liv igen. Men det kan också hända, att den som menar sig vara rättfärdig och levande, han kan vara död och icke ha fått liv igen. Eller till församlingen i Laodicea säges det: »Du säger ju: jag är rik — och behöver intet; och du vet icke att du just är eländig och ömkansvärd och fattig och blind och naken» — under det att det till församlingen i Smyrna säges: »Jag känner ditt armod — dock, du är rik!» Detta är ju icke helt parallellt, men det ger en viss anvisning om motsättningarna mellan de olika inriktningarna. Kristus själv går till syndare, men vänder de respektabla, säkra, värdiga och vördiga ryggen. Nu vänder ju fadern icke ryggen åt den äldre sonen — men mot den gudomliga, frälsande kärleken står det diaboliska hatet som icke hatar Gud för hans makts skull, utan för hans kärleks skull. Därför lägger Jesus sina exempel i mitten, för att man skall kunna se, att det är det vanliga, medelmåttiga i vilket fördärvet redan är synligt. I Bergspredikan heter det: Välsigna dina fiender, och: Varen icke såsom hedningarna, som göra gott mot vänner allenast. Det blir så mycket mera slående, när redan detta är hedniskt, att vedergälla gott med gott. Vad är det då icke att vedergälla gott med ont, vartill även kristna kan förfalla. Man måste säga sig vara betydligt sämre än den äldre sonen — lika väl som den förlorade sonen skulle kasta bort all ängslan, om han kunde klart se, hur Kristus ser på honom och välkomnar honom.

DET FÖRLORADE FÅRET OCH DEN BORTTAPPADE PENNINGEN

I Luk. 15 talas om det förlorade, och det är Jesus som talar om det. Egentligen bör vi, varje gång det talas något av Jesus, observera, att den som det här talas om och den som talar, är människan Jesus, i en bestämd situation. Jesus befinner sig här bland publikaner och syndare och bland fariséer och skriftlärde, vilka senare anmärker på honom, att han är tillsammans med de förra. I denna situation är också den Jesus Kristus med, som »är från begynnelsen, hos Gud», ja, han är själv »Gud, den genom vilken allt är till» bärare av det gudomliga namnet: »Han som är och som var och som skall komma.» Detta är *situationen* och ej något som man genom spekulation lagt till situationen. I det som Jesus säger, är det alltid något som motsvarar detta: på en punkt — den situation som beskrives — finns samtidigt med det perspektiv, som sträcker sig genom hela skapelsen och mänsklighetens historia — från ovan till nedan, från begynnelsen till änden — ett universellt perspektiv. Detta måste vi ta fasta på. Det som föranleder denna text är Jesu samvaro med syndarna och publikanerna och fariséernas och de skriftlärdes knorrande med anledning av detta. När Jesus såsom här träder in på en punkt, kommer denna punkt i relation till det ovan berörda stora sammanhanget. Och det gör den ej genom vår tillämpning, utan detta oändliga perspektiv ligger i Jesu egen förkunnelse.

Om det förlorade talas mycket i Skriften, t.ex. den förlorade sonen. Förlorad är hela den mänsklighet, som kommit bort från sitt hem, den »syndare», som är förlorad, borttappad i öknen. Detta mänsklighetens läge kännetecknar varje enskilt fall: det som i liknelsens form säges om dessa enskilda — fariséerna och syndarna, det har avseende på människorna så som de ständigt kommer till synes till följd av att mänskligheten är förlorad och bortgången. Detta läge utgör bakgrunden till varje enskilt förlorande och får sedan sina särskilda schatteringar i varje särskild situation.

I vår text anmärker några på att Jesus tar sig an de förlorade. Märk, att det hela utspelas i judisk miljö. Fariséerna och de skriftlärde sysslade också med liknelser, och det motiv, som Jesus här tar upp, var ofta förekommande i den samtida judendomen. Där heter det, att de icke fallna änglarna, som lever i rättfärdighet, anmärker på och inte förstår, att Gud älskar och tar sig an de fallna människorna, som ju så fördärvat hans värld. Det är inte gärna möjligt annat än att de skriftlärde i Jesu ord kände igen och genast sammanställde dessa ord med den liknelse, som de hört och själva använde. Och då blir i Jesu ord en alldeles särskild skärpa. Jesus säger: »Ni vill här göra er till änglar, som är rättfärdiga och aldrig fallit och på denna grund anser er kunna ogilla, att jag beblandar mig med syndare» — det vill säga det blir uppenbart, att Jesus genom liknelsen antyder att han umgås med dessa syndare såsom Gud. Kristus är den Gud, som händelsevis är så beskaffad att han just söker upp de förlorade. Detta är ägnat att fylla åhörarna med djup blygsel — eller också som när något träffar mitt i prick: djupt och hätskt hat och ovilja mot Gud. Den som tror sig vara helig, blir redskap mot och öppnar sig för det djävulska — ej blott det mänskliga — hatet mot Gud. Den som blir rättfärdig och menar sig vara detta, han blir förbunden — ej med änglar — utan med det diaboliska hatet. Den rättfärdige står då helt

plötsligt på den sida, som hindrar Gud och hans rättfärdighet. Och det gäller då de *kristna* fariséerna, fariséerna i gudsfolket, Kristi folk.

Jesus säger vidare: »När han hittat det, tar han det på sina axlar.» »Hon söker noga, till dess hon finner den.» Detta illustrerar kärleken. Här i återförandet av det förlorade ligger ytterligare något väsentligt. Vilken är liknelsens situation? Månne den, att det förlorade *tvingas* tillbaka? Nej, bilden visar oss ett får, som är förvillat och som känner sig förvillat. När Kristus kommer, gör det ej motstånd utan känner igen sin Herde — jfr Joh. 10!

Tillämpningen av liknelsen kan vara riskabel, om den sker i motsats till Jesu grundtankar. I själva verket är fariséerna — de *kristna* fariséerna — förlorade, ännu mer förlorade än de andra, men de tvingas inte. Jfr gästabudet i Luk. 14: de som sade nej, nödgades inte, utan vilka var det som nödgades? Jo, de som var fattiga — krymplingar, blindas och halta — de som ingenting var. Dessa är det som här tas emot av Kristus. Det är sådana som *hör* honom. Märk, att »höra» är korrelerat till »förkunna», vilket ord brukas om en härold, som förkunnar konungens budskap. De tog emot det konungliga budskapet om frälsning. Det blir glädje i himmelen över en syndare, som omvänder sig, glädje bland Guds änglar. I uttrycket »glädje i himmelen» är himmelen också täckord och omskrivning för Gud själv, det vill säga Gud gläder sig. Gud är glädjens Gud — i all synnerhet inför frälsningsverket. Uttrycket »glädje bland hans änglar» betyder: glädje i hela Hans värld. Här bakom skymtar motivet om änglarnas avundsjuka. Jesus säger: »Tvärtom så äro änglarna glada över att de förlorade tas emot.» Jesus förändrar den gamla liknelsen. I Jesu ord ligger tanken på arbetarna i vingården — den skarpa, ironiska anmärkning, som de får som tycker det vara illa att de andra tar sig så fritt och glatt in i Guds rike. Detta att Jesus äter med

syndare har avseende på gudsrikets fullkomliga glädje: gästabudet, där man är bänkad kring Kristus i ett glatt lag. Upp. 3:20: »Jag skall gå in till honom och hålla gästabud med honom och han med mig.» Här återföres till Kristus de som äro förlorade och på färd mot självförintelse och död. De ledas och låta sig ledas till liv.

HATA FADER OCH MODER

Denna text vill säga, att det är en helhetssak att följa Jesus. Han uttrycker det med de starka orden: »Man måste hata sin fader och sin moder — ja, sitt eget liv, psychä». Naturligtvis är det inte här fråga om det *diaboliska* hatet, varigenom man vill förfölja och tillintetgöra. Men vi får å andra sidan inte uppmjuka det därhän, att det bara skulle komma att betyda att mera i allmänhet älska Jesus mera. Bägge orden — hata och älska — måste stå bredvid varandra för att den radikala skärpan i orden skall komma fram. Det är fråga om det hat, varmed Jesus själv hatar sin moder och sina syskon. Hänsynen till dem och till deras ställning får ej inverka på honom och föra honom bort från hans väg. Sådant var ock det gudomliga hatet. Männklighetens ställning var så allvarlig, att Jesus måste taga på sig männklighetens lidande och låta sig spikas upp på korset. *Korset, det var det gudomliga hatet*, det hat som flödar ut ur den radikala kärleken till människorna. Hatet mot deras synd var absolut och ofrånkomligt, men kärleken var så radikal, att det ej kunde vara fråga om att i mildhet låta människorna gå i fördärvet, Guds egen Son måste bestiga korset. Detta är den äkta kärleken.

I vår text — vers 27 — talas också omedelbart om korset. »Den som icke bär sitt kors och efterföljer mig, han kan icke vara min lärjunge.» Här må vi emellertid nu observera, att korset ej alltför mycket skall förbindas med ordet lidande, vilket

så ofta sker. Betydelsen av Jesu kors blir uttunnad, om det tillämpas på de lidanden, som alla människor mer eller mindre har att dragas med. Ordet vill framhålla avgörelsens bestämdhet och fasthet. Ett ställe ur Hebréerbrevet låter oss bättre förstå, vad det är fråga om. Hebr. 13:13: »låt oss alltså gå ut till honom utanför lägret och bära hans smälek — (*ton oneidismón avtú férontes*)». »Bära korset» innebär alltså att bära den smälek och det förakt, som nödvändigt måste följa med troheten mot Kristus. Och detta under fri glädje. Jfr Apg. 5:41! Smäleken åtföljes av glädje. Jesus vill med korset ge glädje och ro. Matt. 11:30: »Mitt ok är mildt, och min börda är lätt». 2 Kor. 6:10: »... såsom plågade och dock alltid glada». Det gäller verklig avgörelse. Det går rakt emot evangeliet att säga: »Det är här fråga om ett kalkylerande: Skall det tjäna något till, duger jag verkligen till att följa Jesus?» Så har Jesus icke menat det. I den närmast föregående texten ses, huru inbjudan mottages: de rika, duktiga och kvalificerade tackar nej, i det de föregivande allehanda skäl ursäktar sig. Den ges i stället åt de usla och eländiga — vers 21 —. Jag får ej räkna efter, om jag är utrustad med kraft, utan måste ha sikte på konsekvenserna och se, vad som följer med detta och sedan alltfört taga dessa konsekvenser. Det är alltså icke fråga om något som kan bedrivas såsom tillägg och prydnad i det vanliga mänskliga strävandet efter ett ansett liv i världen, så att vi till detta vårt liv vill lägga det andliga livet och helgelse av själen. Det är förkastligt! Här gäller avgörelse för det ena eller det andra. Icke heller får församlingen resonera så: »Vi skall vinna inflytande i det vanliga mänskliga livet och där införa gudsfruktan och helgd.» Då har man svikit Kristus och har inte byggt på den byggnad som har sin grund och sitt bestånd i det som Kristus gjort för oss. 1 Petr. 1:18 f. 1 Petr. 2:4-8: Vi skall såsom »levande stenar uppbyggas till en andlig byggnad». På samma sätt som konungen, som drar ut i krig, måste beräkna

och ta på sig konsekvenserna därav, måste vi göra det, nämligen *bära Kristi smälek* och ta på oss vårt kors. I Efes. 6 talas om vår strid: mot vilka vi strider samt vilka vapnen äro och den rustning, som ges. Denna rustning passar dem som är blinda, fattiga och lytta. De som ha ringa kraft, de äro inordnade i Kristi här.

ENSAM FÖR ATT BEDJA

Vi börja med att principiellt fråga vad syftet med en berättelse i Nya Testamentet är, enligt Nya Testamentets art: vad det vill vara. Och när man har reda på meningen med en text, så är det mycket viktigt vad precis den texten har för förutsättningar. Nu kan Nya Testamentet uppfattas på olika sätt. Jag kan fatta evangelierna som berättelser om Jesu verksamhet; som en biografi; som Xenofons berättelse om Sokrates' undervisning. Så uppfattas evangelierna ofta — det har kanske rent av blivit det naturliga. Man kan också se på evangeliet som en källa, varur man kan hämta fram en kunskap. Kan man här i denna källa hitta någon kunskap om vad Jesus sade och gjorde? Man antar att det finns mer eller mindre. Och ur en text som man behandlar som källa, där plockar man icke bara fram enstaka yttranden, utan man anser också, att man kan gå bakom berättelsen. Om man hittar en legend, som man fränkänner allt sanningsvärde, så frågar man: Vad har givit upphov till denna legend? Eller man betraktar berättelsen som exempel på missionsförkunnelsen.

Om man också betraktar denna text som en del av en sammanhängande berättelse, skriven av en som hette Matteus, så blir det en annan uppfattning än om man ser på den som en predikan. Men man glömmar då att se på berättelsen som det, som skall bevaras från släkte till släkte. Man ansåg länge, att de som skrev Nya Testamentet icke visste, att de skrev helig skrift. Men när vi ser vad skrift betyder i Nya Testamentet så

strider detta mot en sådan möjlighet. När något mottogs som Helig Skrift, så var det självklart, att denna Skrift var Helig Skrift från början, genast från dess tillkomst. Det skulle varit en hädisk tanke, att denna Skrift först efter ett par hundra år genom människor upphöjdes till Helig Skrift, utan den var Helig Skrift från början.

Men den gudomliga uppenbarelsen är från början till slut inne i den mänskliga historien och svävar inte utanför den. Här är något som äger rum i ett bestämt land och på en bestämd tidpunkt. Se vi orden: »sedan detta hade skett, gick han upp på berget för att vara allena och bedja», ur den synpunkten, att det är frågan om Helig Skrift, så har det en mångfald innebörd här. Först är det detta: Det var en bestämd afton, som kunde anges med datum och klockslag. Och det är på ett alldeles bestämt berg. Men detta är något som här hör tillsammans med hela mänskligheten. Denna lilla händelse sträcker sig bakåt från då morgonstjärnorna jublade vid skapelsens morgon och fram ända till oss här. Det var han som bad på berget, han som sade: »Var två eller tre äro församlade, där är jag mitt ibland dem.» Och själva berättelsen är given som Helig Skrift, det vill säga något som åter och åter skall läsas. Orden som berättar detta är ord med Skriftens karaktär, dömande, varnande, upprättande, livgivande och läkande.

På berget *ensam* för att bedja — tydligen med avsikt påpekad. Lärjungarna fick lära sig, att det hade en särskild betydelse, att Jesus gick *allena* för att bedja. Han gick i synagogan, och han gick allena. Han kunde också ta lärjungar med sig. Jesus var allena på berget. Han är densamme — »Var två eller tre äro församlade», det vill säga Kristus är med i varje församling. Det är en församling, om det bara är två eller tre under Ordet. Men han är också ensam. Han är då också för den ensamme. Han har helgat ensamheten, liksom han har helgat synagogan, gudstjänsten genom att deltaga i den. Och

han har anbefallt ensamheten, liksom han anbefallt att vi samlas i hans namn. Uttrycket för bedja här, *proseuxasthai* innefattar *all* slags bön, anropande och förbön. Man kan här jämföra Mark 6:31: »Kommen I här nu tillsammans till en öde plats allena och vilen en smula.» Där anknötes bönen med Ordet till *vederkvickelse* och *vila*. Det är människan inbjudet att ibland vara allena. Om vi då och då gick avsidet till en öde plats (kat idian eis eremon topon) skulle vi se annorlunda på livet.

Kristus är icke en Kristus endast för församlingen, icke heller en Kristus endast för den ensamme, utan Han är en Kristus som är med såväl den ensamme som församlingen. Men man torde kunna säga: utan den ensamme, honom eller henne som är ensam, finns ingen församling. Likaså, utan de små församlingarna, församlingarna av två, tre, tio, finns ingen stor församling. En församling, som icke har rum för de ensamma och som icke har rum för de små församlingarna i Kristi namn, är ingen församling i Kristi mening.

I nytestamentlig mening är förvisso en ensam fattig bedjare, en ensam med Kristus, oändligt mycket viktigare för Guds Rike, än den högt uppsatte, kyrkliche myndighetspersonen. Den ensamme, fattige, tror icke själv, att han betyder något och han behöver icke heller tro det. Kristus säger icke till honom, att han skall betyda något, han säger endast: »Kom hit och vila Dig litet, min vän!» Han behöver icke själv vara något, ty Kristus är hos honom. Och där Kristus är, där är liv och salighet.

Ett motto: »*solus numquam solus*», ensam — aldrig ensam. Det är nödvändigt att vara ensam. Men den som är ensam är aldrig ensam, ty Kristus är hos honom, såsom Kristus var med emmauslärjungarna, som sade: »Voro icke våra hjärtan brinnande i oss, när han talade med oss på vägen och uttydde skrifterna för oss!»

»ORDET VART KÖTT»

Johannesevangeliets »Ordet vart kött» kan jämföras med Pauli uttalande i Filipperbrevets 2 kap. 5 versen och följande, det kristologiska stycket, så talas det i 7 versen om att Jesus Kristus, den gudomlige, utblottade sig själv och blev människa. Så är det också här utsagt på det sättet att ordet blev kött. Det har sagts, att utblottelsen bestod däri, att när ordet blev kött minskades det gudomliga, det kom under mänsklig begränsning. I detta sammanhang är det en sak som kraftigt från början understrykes: Jesu gudomliga allvetande. Inte någon kenosis, utblottning i den meningen att han inte skulle veta vad Gud vet. Det finns en kenosis i hans gudomliga vetande: Om den dagen, om den stunden vet ingen, icke ens änglarna i himmelen, utan Fadern allena. Såsom Människoson i sitt ämbete uppenbarade han ej det som låg bortom denna tidsålder. Jesus kände alla och visste, vad som var i människan. Att Joh. ev. betonar detta är tydligt. Till det evangeliet hör att välja sådana ord, som illustrerar detta. Vi kan ta t.ex. det 6 kap. den 64 versen. »Men bland eder finnas några som icke tro. Jesus visste nämligen från begynnelsen, vilka de voro som icke trodde, så ock vilken den var som skulle förråda honom.» Jesus visste det från begynnelsen. Det är starkt poängterat att han visste, vem som trodde, och vem som skulle förråda honom. När Jesus t.ex. väljer sina 12 apostlar, väljer han också Judas Iskariot och Han visste från början att denne skulle förråda honom. Vi har här anledning att observera presensformen:

»vem den är, som skulle förråda honom». Svenska översättningen har »visste», och det är språkligt riktigt. Jesus visste nämligen. Presensformen ger här den vinken att det gäller alltfört. Detta vetande omfattar allt i det förflutna och i det kommande med avseende på människan. Det är ett faktum att även i den innersta kretsen är förfallet med. Historiskt nödvändigt om man skall uttrycka det drastiskt. En egendomlighet gång efter annan är, att evangeliet tar sådana ord, som med skärpa visar att han känner oss alla. Det står på många ställen alltifrån det första tecknet som han gjorde (Joh. 2:24, 25). I Joh. 16:30 står: »Nu veta vi att du vet allt, och det är icke nödvändigt för dig att man frågar dig.» Jesus känner inte bara alla människor; Han vet allt. »Och du har ej behov av att någon frågar dig.» Man kan här observera parallellismen med 2 kapitlet vers 24 och 25. »Men själv betrodde sig Jesus icke åt dem, eftersom han kände alla och icke behövde någon annans vittnesbörd om människorna; ty av sig själv visste han vad i människan var.» Ett märkligt uttalande detta: »Du har ej behov att någon frågar dig.» Och lärjungarnas bekännelse slutar: »Därför tro vi att Du är utgången från Gud.» — »Från begynnelsen» är ett djupt ord i Nya Testamentet. I de orden är utsagt att han ej behöver ta emot underrättelser från andra människor. Människan är genomskådad av Kristus. Men här: »Du behöver ej att någon frågar dig.» Vad betyder det? Ett typiskt uttryck för Johannes. Han har tagit till sin uppgift att ta fram outgrundliga och djupa ord. Den som förstår, förstår att det är outgrundligt, liksom den som kommer till himmelen får höra ousägliga ord. Här kan vi se situationen framför oss. Jesus är tillsammans med sina lärjungar. De frågar och han svarar. Orden är alltså skrivna i ett sammanhang, där Jesus tillfrågas. Och det heter då: »Du har ej behov av detta frågande.» Lärjungarna kom här till insikt om att Jesus inte har behov av deras frågande. Han vet ju, vad de frågar om. Denna allveten-

het hör med till inkarnationens hemlighet och hör till lärjungarnas livsgrund — för den människa som är ställd inför Kristus — och har betydelse för hennes existens. Hur förhåller det sig då med en människas vetande? Vårt vetande är ju begränsat och skilsmässan från Gud betyder ju ej att vårt vetande är reducerat eller noll utan det går bakåt, det är ett falskt vetande. Vet vi ens av att fråga eller vad vår livsfråga är? Men de troende har behov att ställa sig under Kristi allvetande. Man kan sluta med en hänvisning till Pauli ord i Rom. 8:16-26: Anden själv vittnar med vår ande att vi äro Guds barn och arvingar, nämligen Guds arvingar och Kristi medarvingar, om vi eljest lida med honom för att också med honom bliva förhärligade. Så kommer ock Anden vår svaghet till hjälp. Ty vad vi rätteligen böra bedja om, det veta vi ej. Men Anden själv manar gott för oss med utsägliga suckar.

GÖREN EDER INTET BEKYMNER!

»Gören eder intet bekymmer», säger Jesus. Det är ett ord, som är riktat till alla, men i synnerhet ju till dem, som ha bekymmer och göra sig bekymmer. Det är ju bekant, att det Jesus förkunnade var ett evangelium, ett glatt budskap, som ju ordet evangelium betyder. Allt vad han säger, är på något sätt ett budskap, och ingenting som han säger, förstås rätt, om det icke fattas som ett glatt budskap. Så är det nu med de orden »Gören eder intet bekymmer.» De få inte fattas som en befallning, som en föreskrift, som man måste efter följa, t.ex. för att vara en rätt kristen. Utan det är en befriande tillsägelse. Vad skall man likna det vid? Det är *inte* som när någon kommer till en annan, som har fullt upp med svårigheter och bekymmer, och säger till honom: För att bli en riktig och fullvärdig människa, så måste du nu sluta upp med att bekymra dig. Därmed skulle ju bara läggas ännu ett bekymmer till de föregående, nämligen det bekymret: Hur skall jag kunna låta bli att bekymra mig, när jag har så mycket, som ligger över mig och som måste redas upp? Utan det är att likna vid det, att någon, som man helt litar på, kommer och säger en: Käre vän, du behöver inte bekymra dig längre, ser du, du har två slags bekymmer: det första slaget av bekymmer beror på en mängd olika saker som du tror, att du måste göra, men som jag nu säger dig alls inte behöver göras. De bekymren äro onödiga därför att det du bekymrar dig för är onödigt. Det andra slaget av bekymmer beror på sådant, som du tror måste göras och som också verkli-

gen måste göras, men även de bekymren äro nu onödiga, ty jag har uträttat alltsammans åt dig. Om man nu vet att man helt och hållet kan lita på denne vän, på hans ord, hans vishet och hans förmåga, då blir man ju oändligt befriad. Han har avlyft en börda ifrån en, ja, säger man sig: han, har ju lyftat av alla mina bördor. Vad blir man då? Man blir glad, man blir fri.

Precis på det sättet kommer nu Jesus, såsom en verkligt god vän, och lyfter av bekymren. Han lyfter av bekymren av det första slaget och Han lyfter av bekymren av det andra slaget. Till bekymren av det första slaget hör nu enligt Jesus så mycket, som människor i alla tider funnit väsentligt, men som han helt plötsligt och helt radikalt säger är fullkomligt onödigt. T.ex. det att hävda sig, att bevisa för sig själv eller andra att man duger något till, att man är något, att vara lika god som andra, att göra karriär, att se till att man icke blir föraktad, sedd över axeln, förlöjligad, eller, klätt i mera förfinade och sällsyntare former, strävan att bli och kunna veta sig vara en finare, själsligt eller andligt ädlare människa. Om allt sådant säger Jesus: Ingenting av detta behöver du. Och Jesus vänder sig just till de små och föraktade och misslyckade och säger: Lyckliga ni. Och det är dem, han särskilt bjuder in. Och när de lita på honom, bli de befriade och glada. De behöva nu icke tänka på sig själva, utan de få tid och intresse för andra människor. Historien bevisar, att de, som befriats från att tänka på sin egen makt, gjort de största insatserna för att kämpa mot orättvisor och förtryck.

Men Jesus avlyfter även bekymren för det verkligen nödvändiga, det enda nödvändiga. Och detta är det radikala och outgrundliga mysteriet i det glada budskapet. Det är riktat till människosjälens djupaste oro, till frågan om livets mening, till känslan för själens ensamhet, allt detta, som kanske varje människa någon gång ställes inför, detta, som är grunden till det religiösa behovet, vars frågor formuleras på så olika sätt,

t.ex. hur skall jag finna Gud, hur skall jag vinna frid med Gud, hur skall jag få ett andligt liv, hur skall jag varda frälst. Hur det än formuleras, så är det en och samma fråga, ett och samma bekymmer, en och samma själanöd. Och på den frågan ger nu Jesus Kristus det outgrundliga och enkla svaret: *Du* behöver icke bekymra dig för detta. *Jag* har gjort det. Du behöver icke bekymra dig för att vinna din själ, tvärtom, den som vill vinna sin själ, sig själv, han mister den. Men den som mister sin själ, han har vunnit den, ty jag har vunnit den åt honom. Den som säger detta, är att lita på, och alla, som satt sin lit till honom, ha betygat, att deras tro icke kommit på skam.

Och det är ju ingalunda de, som haft det lätt i livet, som lättast kommit fram till denna tro. Tvärtom, de som lärt sig bekymmerslöshetens och tillitens gåva, äro mest att finna bland dem, som varit mest betungade, sådana som fått pröva på verkliga svårigheter, som fått bära de verkligt tunga bördorna. Men dessa alla, som fått tillitens gåva, de ha känt sig även under de värsta svårigheter aldrig ensamma utan liksom åtföljda av en godhetens makt, som på något sätt varit förbunden med universums och livets innersta ursprung. En man av denna tro och denna erfarenhet uttryckte det en gång så: »Vem skall skilja oss från Kristi kärlek? Månne nöd eller trångmål eller förföljelse eller hunger eller nakenhet eller fara eller svärd? Nej, i allt detta övervinna vi rikligen genom Honom, som har älskat oss. Ty jag är viss därpå, att varken död eller liv eller de ting som äro eller de ting som skola komma eller höghet eller djuphet eller något annat skapat skall kunna skilja oss från Guds kärlek, som är i Kristus Jesus, vår Herre.»

FRESTELSERNA

Frestelseberättelsen är i flera avseenden grundläggande i evangeliet. Av stor vikt är, att man noga beaktar innebörden i de frestelser, som texten skildrar. Vi finna då tre olika serier av frestelser, nämligen dels frestelser, som till sin innebörd endast gälla Kristus och hans ämbete, dels frestelser, som hava typiska lärdomar att giva församlingen, frestelser, som ständigt upprepas, samt dels frestelser, som gälla den enskildes liv.

Om vi stanna inför det första slaget av frestelser, de som gälla Kristus i hans ämbete, måste vi här noga observera, att frälsningens och försoningens ämbete måste skiljas från församlingens. Kristus har ett särskilt ämbete, som ej kyrkan har. Det är ett stort misstag att tro, att det som gäller Kristus, också alltsamman gäller om församlingen. Man kan ju t.ex. icke säga: Gud var i församlingen försonande världen med sig själv, ej heller: så älskade Gud världen att han sände sin kyrka, för att var och en som tror på henne icke skall förgås utan ha evigt liv.

Frestelseberättelsen är ett led i, ingår i Kristi ämbete såsom frälsare. Man jämföre Hebr. 2:18: »Ty därigenom att han har lidit, i det han själv blev frestad, kan han hjälpa dem som frestas». När Kristus frestas, är det en del av frälsningsverket, just detta att han går in i frestelsen. De ord i texten, som särskilt uttrycka detta är vad som säges i första versen. Guds Ande för honom ut i öknen för att frestas där, för att han är frälsare. Han

ställes inför hela mänskligheten, han skall ta på sig hela mänsklighetens lott. Blicken riktas på Adam, som frestades i paradiset, och det nederlag mot det onda, som därigenom blev tradition. Att Kristus går ut i öknen pekar på, att här går Kristus in i hela mänskligheten och tar på sig dennas lott.

I texten står vidare, att han fastade i 40 dagar och 40 nätter. Talet 40 har en säregen betydelse, användning och förekomst i Skriften. Det, som här särskilt skulle kunna anföras, är det, som säges om Moses i 2 Mos. 24:18: »Och Mose gick mitt in i skyn och steg upp på berget. Sedan blev Mose kvar på berget i 40 dagar och 40 nätter», likaså det som säges i 2 Mos. 34:35. Att Israels barn här sågo, huru Mose ansikte glänste, har sin grund i en särskild vistelse, som anföres i 28 versen: »Och han blev kvar där hos Herren i 40 dagar och 40 nätter, utan att äta och utan att dricka. Och han skrev på tavlorna förbundets ord, de tio orden». Detta är alltså Moses, där han får den gudomliga uppenbarelsen för Israel, frälsningens folk. Härigenom förstås, att de två första verserna i Matteus 4 kap. utsäger, att frestelsen avser Kristi frälsningsverk, där han förverkligar det frälsningsrådslut, som koncentreras i honom.

Så kommer frestelsen. Frestaren stiger fram, peirazon kallas han uttryckligen, jfr 1 Tess. 3:5 där likaså uttrycket frestaren förekommer. Vad nu kapitlets tre första verser beträffar, ha vi här att se upp med en alldeles speciell sak. Så som vi läsa dem, få vi den bilden, att Kristus fördes ut i öknen för att frestas, var där i 40 dagar, blev efter 40 dagars förlopp hungrig, och så kom frestaren; alltså, att frestelserna först inträdde efter de 40 dagarna. Skäl synas emellertid näppeligen föreligga för en sådan fixering av händelseförloppet. Huvuduppgiften med vistelsen i öknen angives ju med, att *han skulle frestas*. Förhållandet torde snarast vara detta, att Jesus under de 40 dagarna fick motstå ständiga frestelser, men att så efter de 40 dagarnas förlopp slutfrestelsen kom.

Av vikt är också att lägga märke till att intet är sagt om, att dessa frestelser äro några, som komma momentant, först den ena och så den avslutad, så den andra och så den avslutad o.s.v. Man må lägga märke till att olika ordning mellan frestelserna förekommer i Matteus och i Lukas. Den evangelist, som då har den rätta ordningsföljden, måste vara den, som har behållit den ordning i vilken Kristus omtalat frestelserna. Och dock finnes en annan möjlighet, nämligen den, att man genom de olika ordningsangivelserna vill utsäga, att det ej är fråga om frestelser, som komma i en bestämd ordning utan om sådana, som äro inflätade i varandra.

Trenne äro de huvudangrepp, som utföres av diabolos. Se vi på det första och söka skönja något av dess innebörd, dess innebörd i den djupaste och fullaste bemärkelsen torde ingen kunna åta sig att pejla, så är en tankegång den, att den egentliga frestelsen innebär ett uppväckande av tvivel hos Kristus, att han är Guds son. Denna tolkning leder alldeles fel. Den stämmer ej med vad evangelierna eljest skildra. Kristus har aldrig tvivlat på sin ställning. Nej, frestelsen innebär just detta, att eftersom Kristus vet, att han är Guds son, så skall han väl ock kunna göra stenar till bröd. Vad är då det oriktiga, som det här frestas till? I flera andra fall talas ju om stenar och bröd, som ställas samman. I Matt. 7:9 heter det t.ex.: Eller vilken är den man bland eder, som räcker sin son en sten, när han beder honom om bröd. Skulle då inte nu, menar frestaren, den himmelske Fadern giva bröd, ej sten, åt sin Son att äta. Det talas ju ock i den Heliga Skrift om hur Jesus själv giver bröd, detta spelar en stor roll i hans frälsningshandlande. Men här i Matt. 4 kapitel utgör det en frestelse att förvandla sten till bröd. Innebörden i denna frestelse kan man ana sig till genom Jesu svar: Människan skall leva icke allenast av bröd, utan av allt det, som utgår av Guds mun. Här är det för det första så, att Jesus besvarar frestelsen, genom anvisning till Skriften, som

ställes mot frestelsen, man må observera ordet gegraptai, som betyder mycket för Kristus.

Men nu är det inte bara så, att Jesus bemöter frestaren med en hänvisning till Skriften. Ordet gegraptai är för det andra självt ett svar på frestelsen, det framgår av det som citeras: »Människan skall leva icke allenast av bröd utan av allt det, som utgår av Guds mun». Hon skall leva av det uppenbarade ordet. Här stå emot vartannat det att göra stenar till bröd och det att icke leva av bröd allenast. Alltså bröd utan Guds ord ger intet liv och är sålunda förkastligt. Det som i frestelsen var tänkt, om stenen gjorts till bröd, hade här ej varit något annat än sten, ty det hade ej varit livgivande. Men Jesus är livgivande, han är den, som ger det levande brödet. Här ha vi frestelsens innebörd.

Sedan kommer frestelsen att kasta sig ut för tinnarna. Och här kommer diabolos med ett skriftord, som är taget ur den psalm, som alldeles särskilt talar om det gudomliga beskyddet, där vers 11 och 12 anföres: »Han skall giva sina änglar befallning om dig och de skola bära dig på händerna, så att du inte stöter din fot mot någon sten.» Här är det anmärkningsvärt att det ordet inte anföres: »de skola bevara dig på alla dina vägar». Möjligen kan det vara innefattat i skriftetalet. — Tänkbart är att innebörden av frestelsen kan framgå av svaret. I detta sammanhang må erinras att verbet peirazein, såsom exempelvis i Jakobs 1 kap. visar, inbegriper såväl fresta som sätta på prov. Alltså ligger ett slags dubbelmening i detta. Här blir då innebörden: Du skall inte sätta Herren, din Gud, på prov, det vill säga det blir fråga om att pröva sannfärdigheten av Herrens ord. Om denna sannfärdighet var ju Herren Kristus själv övertygad. Och det att vara övertygad om sannfärdigheten betyder, när det är fråga om Guds ord, besittningen av en särskild kraft. Samma blir förhållandet, när det gäller bönen och tron. Där verklig tro finns, där kan berg försättas.

Här skulle nu frestelsen vara att visa den inre kraften man har och odla den ungefär som det är i religionerna överhuvudtaget, exempelvis i de indiska. Det blir fråga om att odla psykiska och andliga krafter och därigenom uträtta någonting och komma i ett högre andligt läge. Men nu säger Jesus här i texten: »Du skall icke fresta Herren, din Gud.»

Sedan kommer den tredje frestelsen. Där ställer diabolos Jesus inför möjligheten att få den världsliga makten, som diabolos hade. Han är denna världens furste. Nya Testamentet tycks genomgående sammanställa och identifiera världsfursten med diabolos. Här kan anföras Joh. 12:31, 16:11 och 2 Kor. 4:4.

Innebörden i den tredje frestelsen är att tillägna sig och använda makt och inflytande för att, såsom naturligt kunde vara i detta fall, befordra evangelium, föra frälsningsverket fram. Det Kristus här har att göra är att förkunna Guds budskap. Han vill ha lärjungar, och dessa i sin tur lärjungar. Det vore ju nu rimligt att för detta verk begagna sig av de medel som denna världen har, att bruka de resurser som stå till buds. Utan makt kan man inte genomföra någonting. Verket kommer att krossas, utrotas, ja, göras fullkomligt om intet. — Den egentliga innebörden i tredje frestelsen kommer nu fram i Jesu svar. Att falla för denna frestelse kommer nämligen att bestå i att man gör detsamma som djävulen och tillbedjer honom, då tillbedjer man inte Herren och tjänar honom. Det blir en orimlighet att befrämja Herrens verk genom att bekämpa det. Ett försök att skaffa sig världslig makt i Herrens tjänst, blir detsamma som att tillbedja djävulen. Jesu svar visar hur motsatt hans verk nu utfördes, hur han verkligen gick tillväga. Det visar hur Jesu verk var här på jorden såsom Frälsare och Guds son. Den som gått igenom frestelserna är den som säger: »Rövarna hava kulor och himmelens fåglar hava nästen; men människosonen har ingen plats, där han kan vila sitt huvud.» Han har ingen

plats, ingen egen lära, utan då han säger: jag, då är det han som har sänt honom, vars son han är, som talar. Han utövar icke något världsligt inflytande och lär inte ut några märkvärdiga psykiska krafter, utan gentemot detta sätter tron, att ingenting vara, att ingen kraft ha. Han hade ingen makt, ingen ställning, inte alls något inflytande hos kejsaren, icke ens i det lilla landet Palestina hade han någon position. Han tog inte änglarnas makt för att skydda sig från att bli korsfäst. Hans verk blev också förintat. Lärjungarna flydde och han fick en missdådares död. Han blev inte blott dödad, utan den skamfyllda död blev hans, som för all framtid skulle brännmärka honom såsom den föraktfullaste av alla. Hans verk är en motsats till frestelserna.

Men dessa frestelser äro också typ för det som kyrkan står inför. Den första frestelsen, att förvandla stenar till bröd, är också den gåtfullaste. Men om man håller fast vid denna tvåfaldiga betoning av gudsordet, som kommer fram, blir detta någonting som radikalt står emot det egna ordet. Det brödet man ger med det egna ordet är intet annat än stenar. När man säger: Kyrkan lär, kyrkan vill lära, blir detta något diaboliskt, om det betyder och fattas så, att den och den institutionen eller riktningen lär någonting. Det rätta förhållandet är så: Det är inte kyrkan som lär, utan det är Kristus, som har befallt att förkunna evangelium. Här erinras om ordet i 2 Kor. 4:5: »Vi förkunna inte oss själva, utan Kristus Jesus ...» Om man ger efter för det diaboliska, då blir det diaboliska stegrad. Det tangerar synden mot den helige Ande, då man är satt till att vara Andens språkrör och blir språkrör för sig själv. Så är det också med detta att utveckla en egen förmåga som skall göra intryck och väcka beundran och häpnad. Istället säger skriften: »Kraften fullkomnas i svaghet» och »Denna skatt hava vi i lerkärl för att den översvinneliga kraften skall befinnas vara Guds

och icke något som kommer från oss», så ock »Nu lever icke mera jag utan Kristus lever i mig».

Den tredje frestelsen är den alltid närvarande frestelsen att under förtryck och inför hat och fiendskap försöka uppnå de maktpositioner, där man kan behärska situationen. Resonemanget blir: Vi får försöka skaffa oss dessa positioner för att skydda oss för förföljelser. Men att överhuvud skaffa positioner det är den frestelse, som det ofta varnas för i stränga ord, speciellt i Uppenbarelseboken. Det blir också något verkligt diaboliskt. När församlingen får dessa maktpositioner, kommer den själv att infekteras. Den blir själv förföljare. Förföljelsen upphäves icke utan man tager med sig förföljelsens idé, dess anda, som är världens anda, då världen i nytestamentlig mening. Den så mot Gud fientligt inställda församlingen, kommer då att förfölja det som är av Kristus och att tillbedja djävulen och blir raka motsatsen till detta: »Herren skall du tillbedja, och honom allenast skall du tjäna.»

Detta som gäller församlingen måste också gälla den enskilde. Det gäller att icke falla för frestelsen att anpassa sig efter denna tidsålders väsende. Rom 12:2 (me syskematizeste to aioni touto...).

Detta att anpassa sig innebär »att man betraktar som naturligt att skaffa sig en viss ställning, anseende, resurser och så småningom öppen maktsträvan. Den typiska maktsträvan är kanske inte uppenbar hos så många. Det blir ett fåtal som verkligen kommer fram till att inneha positioner. Men samma inställning finns hos dem som ha den motsvarande lusten att underkasta sig och som ha respekten för och tillber det som är ont. Troligt är att denna makt inte skulle vara till, om inte denna perversa lust funnits att bli kuvad. Här är något viktigt ur nytestamentlig synpunkt. Det är med syndafallet som denna pervertering kommit in i mänskligheten. Istället för att lyda ho-

nom, som älskar människan och från vilken hon har fått sitt liv, så hatar hon och vill befria sig ifrån honom. Och ju mer hon frigör sig och går bort ifrån Gud, dess mer längtar hon att lyda den onde. Människan vänder sig också bort ifrån livet och i förvänd längtan efter död och förstörelse, söker hon döden och den som hon vet kan fördärva sig.

Nu står det slutligen i texten att änglar trädde fram och betjänade honom. Att göra stenar till bröd har avvisats, men det finns ett verkligt livets bröd. Den som inte gör stenar till bröd, han får ett verkligt bröd. Den som inte strävar efter att vinna världen och dess härlighet, han får de egendomliga rikedomar, som ligger i tron på Kristus. Den som inte vill ha makt och inte behöver den får en egendomlig frihet och obetvinglighet, som man sett exempel på redan hos de första lärjungarna och efteråt. Där är verkligen det ordet besannat i 91 Psalmen: »Den som sitter i den Högstes gömställe och vilar under den Allsmäktiges skugga.» Änglarna omger honom. Han är inte ensam. Det gudomliga beskyddet är en verklighet.

Det grekiska ord, *peirasmós*, som översattes med ordet »frestelse» har en vidare betydelse än frestelse — det betyder också *prov, prövning*. Det borde vara klart att prövningen alltid innebär en frestelse och det är väl fråga om inte frestelsen omvänt ofta måste betraktas som en prövning. Det är en vid omfattning i detta begrepp och även i det som föranleder en frestelse. Här talas om att ingen skall säga att det är från Gud som frestelsen kommer utan att det är från begäret. Även begreppet begär har en vid omfattning. Egendomlig är den förträngning som exempelvis detta begrepp utsatts för. Den som nu för tiden hör ordet begär tänker nog oftast på sexuella begär, alkoholbegär eller dylikt. Detta gör att vederbörande ej känner sig träffad av Ordet, vilket ytterligare för med sig att det finns människor som framstå som karaktärsfasta och res-

pektabla men som är genomfördärvade av det onda begäret. Det kan ju gå så långt att fastän man har det kroppsliga livet och det intellektuella så är man ändå död.

Begäret har sitt ursprung i det ursprungliga syndafallet, där begäret var självhävdelse nämligen att vända sig bort från Gud, vilket är förintelse.

Nu står det här att den som härdar ut skall få livets krona. Det är väl att märka att här står »härda ut» det vill säga stå fast i och icke fly undan den situation som en prövning innebär. I evangelierna ser vi typiska sådana frestelser och i dem alla föreligger det en möjlighet att fly undan den givna situationen. Jesus är exempelvis hungrig och frestelsen är att fly undan hungertillståndet. På samma sätt i Bergets frestelse; det finns en möjlighet till allians med en världslig makt för att skaffa yttre framgång åt evangelium men detta innebure ett svek mot kallelsen.

Frestelsen har anknytning till maktlösheten; man blir t.ex. utsatt för förföljelse eller dylikt. Här heter det »salig är den som härdar ut», vilket kan erinra om saligprisningarna i Matt. 5. I grunden är det för en kristen fråga om ett liv med Kristus och grundfrestelsen är att överge honom och fly undan det som hör samman med Kristus: föraktet, smäleken, den ringa förmågan och allt detta andra.

»Den som vinner seger — det innebär att stå fast i smäleken — han skall få Livets krona». Detta har en rent konkret betydelse — segraren får segerkronan. Så också i betydelsen seger i den andliga kampen och den har där sin anknytning till törnekronan. Vidare heter det: »inled oss icke i frestelse». Det finns grupper i kristenheten som menar att frestelsen är något som skall härda den troende. Denna tanke finns också hos fariseismen men om man ser noga efter skall man finna att den är främmande för Nya Testamentet. Som en alldeles särskilt kraftig signal står Jesu bön i Getsemane där Guds Son

ber om möjligt få slippa undan. Här säges ju att korslidandet och döden icke har något värde i och för sig utan det som har värde är troheten mot Guds vilja.

Här säges det nu: »ingen säge att han frestas från Gud...» När Jesus frestas står det ju uttryckligen att han fördes ut i öknen för att bli frestad av diabolos. Gud sänder ingen prövning i och för sig men han bjuder människan att följa Kristus. Det är inte Gud som sätter människorna på prov för att se om de håller måttet men bjuder dem att hålla sig till honom — till det nya livet. För den som så gör försvinner så småningom frestelsens styrka och rent av dess realitet så att det går henne ungefär så som det gick Jesus när det heter att då han sade till djävulen: »Gå!», så trädde änglar fram och betjänade honom. Frestelsen försvinner för glädjen i Gud så att begäret ej har någon ingång.

OFFENTLIGT OCH HEMLIGT

»Intet är fördolt utom för att bli uppenbart.« »I hemlighet har jag intet talat.« I dessa ord illustreras just balansen mellan fullkomlig offentlighet och djup hemlighet. Det är inte fråga om två skilda saker, själva hemligheten är offentlig. Detta är av Jesus öppet uttalat, men innehåller en sådan hemlighet, att själva uttalandet går mot en än mer fördjupad hemlighet och kan tillspetsas så: Allt är offentligt, allt är hemlighetsfullt. Hela den gudomliga uppenbarelsen är fylld av hemligheter. Intet är så klart, att man kan säga: Detta kan jag helt förstå.

Till Joh. 13:20 kan göras ett par anmärkningar: »Jag har öppet talat till världen (to kosmo). Det står inte: »till folket, till Israel«, fastän Gudsfolket alltid är utgångspunkten i Guds frälsningsrådslut. Kristus är Guds frälsningsrådslut och Han har talat offentligt till världen. Judarna representera världen som föremål för Guds frälsning.

»I det fördolda har jag inte talat någonting alls.« Så säger Han själv. Mot detta ställes Matt. 13:11 ff.: »*Eder* är givet att lära känna himmelrikets *hemligheter*, men *dem* är det icke givet.« Här hänvisas också till tidigare uppenbarelsen i Skriften, hos prof. Jesaja, med orden: »Jag talar till dem i liknelser så att de seende intet se och hörande intet höra och alls intet förstå.«

För att få förklaringen till detta kan man gå till Första Korintierbrevet, där Paulus i 2 kap 6 vers säger: »Vishet talar vi bland de *fullkomliga* (en *tois teleiois*). Det gäller den vishet

som icke tillhör denna tidsålder eller denna tidsålders mäktige, utan Guds vishet, den fördolda, som Gud bestämt, före tidsåldrarnas begynnelse, till vår härlighet.»

Här talas alltså om »hemligheten» (mysterion), som är fördold även för de högsta intelligenser, men som Gud genom sin Ande uppenbarat för de »fullkomlige», för dem som ha Guds Ande.

Ett par andra ställen där detta kommer ännu mera paradoxalt fram är Matt. 10:26 »Frukten dem alltså inte! Ty intet är för fördolt för att det icke skall bliva uppenbarat» och Rom 15:25, 26.

Rom 16:25-26 talar om »en hemlighet, som varit fördold i tidsåldrarnas tider, men som nu blivit uppenbar.» Detta kunde misstolkas till att innebära: »en hemlighet som varit undanhållen, men som nu uppenbaras för vissa.» Emellertid motsäges detta av fortsättningen, där det står, »och uppenbaras genom *profetiska skrifter*.» Detta, som Paulus här säger, är det som Jesus i Luk. 24:44 talar. »Allt som skrivits i den Heliga Skrift skall få sin fullhet i mig.» Så står det: »Därefter öppnade han deras sinnen till att förstå Skrifterna.»

I detta ligger »förkunnelsen» och »läran», (kerygma och didaskalia).

Beträffande offentlighet och hemlighet skulle man kunna tro, att Pauli ord: »Vi tala fullkomlig vishet, men blott bland de fullkomliga» skulle följas av »alltså inte till er.» Men vad finner man? Att just Paulus meddelar hela mysteriet i sina offentliga brev och i sin förkunnelse. I första brevet till korintierna står att läsa om att det finns ett mysterium, men i samma kapitel om att Härlighetens Herre är korsfäst, om frälsningsrådslutet från begynnelsen till änden, alltså *själva hemligheten är öppet uttalad*.

Vidare är att märka beträffande den första förkunnelsen, läran, att det icke fanns någon sluten krets där man förkun-

nade något annat än i missionsförkunnelsen, och omvänt definierar Paulus den offentliga förkunnelsen med den *djupaste hemligheten*: Jesus Kristus och honom såsom korsfäst.

Här kan man lägga märke till parallella mysterieförbund och samtida religionsfilosofi, där man gick från etisk förkunnelse till allt djupare sammanhang.

I Nya Testamentet är den etiska förkunnelsen koncentrerad i hemligheten. Även när Anden *uppenbarar* mysteriet är det dock djup hemlighet.

STUDIER TILL UPPENBARELSEBOKEN

A. UPPENBARELSEBOKENS BUDSKAP

Hur skall man förstå Uppenbarelsebokens budskap? Hur skall man förstå — det betyder här: hur vill Uppenbarelseboken själv att den skall förstås? Vad vill den vara för församlingen, för läsaren? I kap 1:1 kallas den »en uppenbarelse från Jesus Kristus, en som Gud gav honom, för att visa sina tjänare vad som snart skall ske.» Det är alltså Jesu Kristi uppenbarelse, en uppenbarelse av den Jesus Kristus, som Nya Testamentet talar om, en gudomlig uppenbarelse. När Jesus i Joh. ev. gång på gång säger: »Jag talar icke av mig själv», bevisar han därmed sin enhet med Gud. Och i Upp. 1:10, 11: »Jag kom i andehänryckning på Herrens dag och fick då bakom mig höra en stark röst lik ljudet av en basun, och den sade: 'Skriv upp i en bok vad du får se, och sänd den till de sju församlingarna'» — här är fråga om en gudomlig uppenbarelse, som kommer såsom en helig *skrift*. Enligt Bibeln är ju Skriften något gudomligt. Det är inte bara så, att vi har en gudomlig uppenbarelse, och att skriften är medlet, varigenom den blir bevarad. Skriften har sin speciella innebörd, given åt församlingarna som helig skrift. — Denna sak är bevarad i synagogan än i dag. Texten måste läsas ur en given rulle, även om man kan den utantill.

I orden »skriv upp i en bok ... och sänd till de sju församlingarna» ligger, att skriften är avsedd för *alla* församlingar,

församlingarna i alla tider. — Det finns många olika sätt att se på Upp. Vi kan här särskilja två huvudgrupper:

a) den, som anser Upp. tillhöra hela kyrkans historia.

b) den, som vill förstå boken rent tidshistoriskt, alltså låter den syfta endast på sin samtid.

Upp. är uttryckligen sänd till sin samtid, men därigenom är den också en skrift för alla församlingar i hela tidsåldern. Det, som här utsäges, tar fasta på praktiska förhållanden i de sju församlingarna, men dessa blir typer för alla församlingar.

I inledningen har vi något, som anger, hur Upp. vill bli förstådd. Där kommer en hälsning från den som är, den som var och den som är kommande, (ho on kai ho en kai ho ercho-
menos) — detta som ligger i det heliga, outtalade namnet. Kristus omfattar början och slutet. »Jag är Alfa och Omega, säger Herren Gud». Den som läser boken, skall alltså läsa den så som den som ser ut över hela tidspanoramat, från världens *begynnelse* till dess slut.

När man talar om Upp. såsom blott avseende de yttersta tiderna, blir detta något grundfalskt. Den avser ju även *början* och *nuet*. Begynnelsen är lika mycket med som slutet. Slutet kan inte rätt betraktas utan början, och början och nuet kan inte fattas rätt utan slutet. Det talas i 13:8 om Lammet, som är slaktat »från världens begynnelse», och i 17:8 om livets bok »från världens begynnelse». Apokalypsen är alltså en gudomlig uppenbarelse, där det som måste ske, sker från begynnelsen till slutet.

De sju sändebreven i kap. 2-3 till församlingarna i Efesus, Smyrna, Pergamus, Tyatira, Sardes, Filadelfia och Laodicea äro byggda på samma sätt: avsändaren benämner sig på olika sätt, men han talar alltid till församlingens ängel. (Vem denna ängel kan vara, vet vi inte. Kanske åsyftar den en den Heliga Skrifts föreläsare i församlingen.) Sedan kommer en skildring av församlingens tillstånd. Det är ett klander, eller en varning,

ibland också ett erkännande. Så följer ett löfte till den som segrar.

Här är det alltså fråga om konkreta förhållanden i församlingarna. Men dessa församlingar är, som nämnts, typiska. Vad som gäller dem gäller även alla andra församlingar genom tiderna. Apokalypsen ställer församlingarna i alla tider i Kristi kritiks skarpa ljus. Det som är fel hos församlingarna i Efesus eller Smyrna eller Pergamus är naturligtvis fel varhelst det eljest uppträder. Det kan inte vara så, att en kyrka i dag skulle kunna berömma sig av något som församlingarna här klandras för. Och det är ominösa varningar, som här ges. När det säges: »Om du icke vänder om ...», har detta en djup innebörd. Det är inte bara fråga om brister, som kan tänkas uppstå i församlingen. Ordet är uttalat till en församling, som är på väg, radikalt, bort från Gud. Och här uppmanas också församlingarna att höra vad Anden säger. I och med att man hör följer ju också, att det har sin verkan.

Till församlingen i Sardes säges: »Du har det namnet om dig, att du lever, men du är död». Och församlingen i Laodicea får höra: »Du säger ju: 'jag är rik, ja jag har vunnit rikedomar och behöver intet'; och du vet icke, att du just är eländig och ömkansvärd och fattig och blind och naken.» Detta betyder, att det finns intet i församlingarna som är fullkomligt och heligt. Församlingarna i Filadelfia får det mildaste tilltalet: »Din kraft är ringa, och du har tagit vara på mitt ord och har icke förnekat mitt namn.»

Sedan skildras det stora dramat, varvid två huvudkrafter gång på gång framträda:

1. Den *yttre* fienden, det onda (diabolos), som verkar utifrån genom yttre förtryck och yttre förföljelse. Denna förföljelse fortgår från begynnelsen till slutet. Jesu ord i Matt. 5:10: »Saliga äro de som lida förföljelse» gäller i alla tider.

Denne diabolos har varit en mandråpare från tidens begynnelse. Vi har alltså att lägga märke till dessa två ting.

a) Förföljelse förutsätter, att det finns några att förfölja. Och vilka äro de? Jo, de som vinna seger, de som äro trogna mot Gud.

b) Denna förföljelse kommer att fortsätta i alla tider.

2. Den andra huvudkraften är samma kraft, som nu verkar *inom* församlingen, den s.k. världskärleken, som övergiver Kristi smälek (Hebr. 13:13) och blyges för hans namn. Det är detta, som kallas »falska profeter».

Om man vill bedriva ett immanent studium av Uppenbarelseboken, det vill säga att man inte frågar efter vad denna boken *utifrån sett* kan användas till, eller vad den ger för svar på frågor som vi ställer utifrån nutida föreställningar och problem, utan vad denna bok själv vill vara, vad den uppställer för frågor och vad den ger för svar, är det då först den missuppfattningen som måste helt undanröjas, att den skulle vara menad som någon slags spådomsbok utifrån vilken man skulle kunna beräkna vad som sker eller vad som skall ske. Det som har föranlett denna missuppfattning är att man så att säga utifrån läst att Gud givit denna uppenbarelse åt Jesus Kristus »för att visa hans tjänare vad som måste ske i hast» (1:1). Detta fattas då utan vidare såsom något slags skissering utav framtiden.

Det är ju med detta som med evangeliet från själva början. När Jesus framträder, är det med den predikan: »Himmelriket är nära.» Och denna predikan är ansluten till en gudomlig kallelse: »Vänd om! » (Matt. 4:17). Det är en kallelse och inbjudan till detta ord och tron på det glada budskapet: »Guds rike är nära.» (Mark 1:15). Vad betyder nu det att gudsriket är nära? Vad är det som här betonas? Vad är det som blir levande för

den som uppfattar det budskapet? Det är detta som frågan gäller och som man så lätt helt och hållet tappar bort och som dock är själva kärnan i det hela. Det är det som uttryckes med det moderna ordet »eskatologiskt», som ingalunda är ett olämpligt ord, ty däri ligger, om man fattar det rätt, någonting som säger vad det här är fråga om. Men som jag förut här har påpekat, är ordet eskatologisk på så sätt vilseledande, att man där bara uttrycker den ena sidan. Eskatologisk betyder att man har to éschaton eller ta éschata, det yttersta, slutpunkten, fulländningen levande för sig, alltid för ögonen. Det är alltså fråga om det vi möjligen skulle kunna kalla en upplevelse, som är av genomgripande art. Men detta att ha det yttersta levande för sig, det kan endast den få, som har begynnelsen, vars blick är öppen för skapelsens morgon, »det som var ifrån Begynnelsen» (1 Joh. 1:1). Det som därför gång på gång måste betonas här i Apokalypsen är detta: »Alfa och Omega» (1:8; 21:6; 22:13; jfr 1:17) begynnelsen och slutet. Så är också själva det gudomliga namnets innebörd: han som heter ÄR och han som heter VAR och han som heter Den Kommande (1:8; 4:8). »... vad som skall ske i hast» — det betonas inte att det är i tiden nära förestående, ett rent objektivet tidsmätande där man t.ex. kallar 20 år framåt för nära i tiden i jämförelse med 2000 år. Det är inte detta det är frågan om, utan för att förstå det, måste man ha klart för sig, att här är det upplevandet av verkligheten så, att såväl begynnelsen som slutet står nära. Och det utgår alltid ifrån ett nu. Vad betyder detta nu? Jo, det betyder, att man just i den situationen, där man befinner sig, förnimmer, upplever och ser förbindelsen med alltings upphov och med alltings mål. Upphovet och målet är här förenade. Det blir en sådan utomordentlig fördjupning av upplevelsen, för att nu använda detta lite tråkiga ordet, av synen som griper om hela människan; att jag icke ser detta nu, i vilket jag lever, endast ut ifrån den trånga kretsen av det som lokalt omger mig, eller

de allra mest närliggande frågorna och problemen, utan ser tillvaron ut ifrån det väldiga perspektivet: från begynnelsen till slutet. Och då försvinner inte detta här och nu ur medvetandet, utan det får sitt egentliga djup. Den som är Nu, är Gud själv. Man är i nuet förbunden med Skaparen och Fulländaren.

Så är det också här. Denna boken utgår från en alldeles bestämd situation: de sju församlingarna. Men de är på samma gång, just när de blir anknutna till begynnelsen och änden, något som gäller för hela sambandet. Den kamp som är mellan Kristus och fienden utgör och bildar en enhet, som gör dem som står i denna kamp, i detta drama genom tiderna, i varje nu, förbundna också med varandra. Det är den lag som går igenom det hela. Det göres nu levande genom breven till de sju församlingarna (kap. 2-3) och genom dessa visioner, som ju också betyder detta att det blir det stora perspektivet även nedåt och uppåt, som t.ex. gudstjänsten alltid ger uttryck åt. Man ser och förnimmar djupet i det som sker. Det är de mörka undervärldsmakternas väldiga kamp och hat emot det som man ser i sin fulländning i den himmelska världen inför Guds tron.

Ett av nyckelorden här för församlingen, för dess förhållande i detta stora drama i vilket den befinner sig, som har en mycket djup innebörd, är det grekiska ordet hypomoné. Det ordet genomlöper hela Uppenbarelseboken och vi kan översätta det med »uthållighet, ståndaktighet». Att hålla ut, det är i förhållande till de vedervärdigheter och den förföljelse som hör den äkta kristna församlingen till. Och denna ståndaktighet innebär då också att man är trofast mot Kristus och att man bevarar hans ord. I de sju breven har vi så många sådana kärnord, men det största priset bland dessa ges åt den församling,

till vilken det kan sägas: »Du har bevarat mitt ord och icke förnekat mitt Namn» (3:8). Detta upprepas två gånger och det är anmärkningsvärt att det andra gången heter: »Du har bevarat *min uthållighets ord*, ton lógon tes hypomonés mou.» (3:10). Själva detta uttryck är betydelsefullt, dessa tre ord: »Min», »uthållighet» och »ord». »*Min uthållighet*» betyder en hänvisning till Jesu Kristi egen uthållighet. Dessa genitiver skall inte fattas som varande den ena eller den andra av möjligheterna, utan just inneslutande alla. Först är det alltså »min», det vill säga Kristi uthållighet, liksom efter den bild man av Pauli ord har framför sig: »Han var lydig intill döden, intill döden på korset» (Fil. 2:8). Han var verkligen ståndaktig, trofast och uthållig. Vidare är det »*mitt uthållighetsord*», det vill säga detta mitt ord som talar om uthållighet. Det betyder allt det av hela Kristi ord som lär om uthållighet i hela dess djup, som lär om vad uthålligheten är, som manar och tröstar och uppmunt- rar till uthållighet. Och själva detta ordet, som man bevarar, är ju Ande och är Liv, och det ger också uthållighet. Det är »mitt uthållighetsord» som ger uthållighet, ger förmåga till stånd- aktighet, när man har det stora perspektivet och då inte ger efter, vare sig för fördärvmakternas angrepp genom lockelser om framgång, ära eller anseende, eller öppet såsom en direkt förföljelse och fiendskap utifrån. Det är ju de två linjerna som hela tiden går igenom. Denna uthållighet skall visa sig i de två situationer eller lägen vari den onda makten, världsmakten, alltid verkar: *anfallet utifrån*, det öppna hatet emot kristen- dom, och *anfallet inifrån*, fördärvet som ständigt är på väg inom varje församling, som ju är ämnad att vara Kristi egen och följa honom, men som i stället blir den förvärldsligade, sekulariserade. Samma metoder, samma grundsatser kommer att tillämpas inom församlingen som i den värld som är vänd bort ifrån Gud. Detta träder omedelbart in exempelvis när för- samlingen blir en organisation; de som har förtroendeposter

och ledareställning känner sig och betraktas som högre än de andra, sådana som skall ha en makt över de små. Jesus Kristus, liksom Paulus flera gånger, har själv varnat för detta: »I veten, att de mäktiga herrarna behandlar dem som stå under sig med kraft, ovanifrån. Så skall det icke vara hos eder, mina bröder. Utan, den som är främst bland eder, är den som är de andras tjänare» (Luk. 22:25 f.). Det är ju så klara ord. Här gäller det alltså uthållighet i förhållande till sekulariseringen, förvärldsligandet inom församlingen och inom den enskilde själv. Han är, såsom individ, liksom en församling inom sig, en församling av de olika tankar och känslor som finns i honom.

Denna uthållighet kallas för *Sege*r, vilket man också kunde ha som ett nyckelord, och som just betyder uthållighet och trofasthet mot Kristus, bevarande hans ord. Och »bevarande hans ord» betyder ju *allt hans ord*.

Ett ord i brevet till församlingen i Smyrna som också hör tillsammans med uthållighet: »på det att I mån *prövas*.» (2:10). Med uthålligheten hänger tillsammans begreppet »att *prövas*». Man säger att Gud prövar eller att människan prövas. Det är ju också där så lätt att missuppfatta det så, att t.ex. förföljelse och lidande är sådant som sändes på människan för att därmed pröva henne, för att stålsätta hennes karaktär, eller något dylikt. Men det är något, som strider mot hela Nya Testamentet och Apokalypsen. Dessa lidanden är inte sända till människans prövning, utan de är ingenting annat än den nödvändiga konsekvensen utav trofastheten och uthålligheten. Och det är såsom sådana de blir ett *prov* på denna trofasthet. När nu dessa prövningar, som är den nödvändiga konsekvensen av att jag håller fast vid Kristus, inträffar, så blir de själva för mig just ett prov, en prövning i denna trofasthet.

Trofastheten hänger tillsammans med överlåtelsen till Kristus, tron. I detta sammanhang kan vi framför allt hänvisa till

de två ställena 13:10 och 4:12. »Hódé estin he hypomoné kai he pístis ton hagíon. Här är de heligas uthållighet och tro» (13:10), här har vi detta såsom någonting som vi ser framför våra ögon och som vi har såsom en manande bild. Det får alltså inte vulgärt parafraseras så här: »här gäller det för de heliga att ha uthållighet och tro», utan här är det ju ett högtidligt språk: »*Här är de heligas uthållighet och tro*», de som har fått kallelsen och inbjudan att vara detta. »Här är de heligas uthållighet, *de som bevara Guds bud och Jesu tro*» (14:12).

Detta är »Jesu Kristi uppenbarelse, som Gud gav honom, för att visa hans tjänare *vad som skall ske*». Detta betyder eskatologi, det vill säga det sammanhänger med det som ligger framför, ända till fulländningens dag, den yttersta. Men detta hör omedelbart tillsammans med själva begynnelsen, med Gud såsom Skaparen, Kristus genom vilken allt har skapats och blivit till, Kristus som är Frälsaren, en frälsning som är centrum i hela tillvaron. Det är naturligtvis frågan om ett skeende, hela framtidsskeendet, men detta begripes inte utan att det ses i samband med eller ut ifrån den stora helheten, som då måste börja med själva begynnelsen, och som är koncentrerad, som det här heter, i »Honom som sitter på tronen och Lammet». Det är en sådan förståelse av nuet som förbinder det med begynnelsen och fortsättningen och slutet, med framtiden. Det är framförallt detta, att där skall, hos den som läser och hör denna uppenbarelse, ske en upplevelse, vision, av vad som egentligen sker i det som sker, hela djupet i det drama som ligger framför, ända till fulländningen, och att det inte är sporadiska, oförenade, tillfälliga skeenden, utan ett enda stort sammanhang, och att det är frågan om den verkliga innebörden, de verkliga krafterna i det som sker, det må vara stort eller smått. I det lilla avspeglar sig det stora. Apokalypsen

åskådliggör det som Paulus säger, när han talar om denna vår kamp, som icke är en strid med kött och blod, utan av väldigare och djupare art, Ef. 6:12 ff.: »... icke mot kött och blod, utan med furstendömena, makterna, världshärskarna i detta mörker, ondskans andemakter i himlarymderna», och där han också hänvisar till det vapen som den trofaste har, som är Sanning, Rättfärdighet, Fridens Evangeliums Beredvillighet, Tron, Frälsningen (Hälsan — Saligheten) och Guds Ord, som allt sammanfattas i »det ord som kommer ifrån Gud». Och därför kallas detta också för en profetia (1:3). En profetia är enligt bibliskt språkbruk det gudomliga ordet, inte något spådomsord, inte något orakel som man skall försöka intellektuellt utlista eller beräkna. Det är ju så som denna bok har mist hela sitt innehåll. Det andliga där, både trösten och förmaningen och de väldiga visionerna blir ingenting. Det är att fullkomligt missbruka denna bok, mot vad den är avsedd, såsom den själv ger sig.

Centrum är Jesus Kristus, han genom vilken allt har blivit till, han som bär detta högsta gudomliga Namnet, Guds eget namn, som betyder »den som Är och Var och Den Kommande». Och där står hans korsdöd i centrum, och den sammanhänger med den frälsning som också uttryckligen säges vara ifrån begynnelsen till slutet, den gudomliga sotería, Saligheten, Hälsan. — Vi har två ställen som på ett egendomligt sätt erinrar om varandra, 13:8 och 17:8. I 13:8 talas det om det »*Lammets livsbok, vilket är slaktat från världens begynnelse*». Man kan inte använda den nuvarande svenska översättningen, för där har man svängt om detta, förmodligen i anslutning till 17:8. Denna korsdöd sträcker sina armar ända ifrån världens begynnelse och till dess slut. Och i 17:8 talas det om »*Livets bok från världens grundläggning*». Här betonas: »*från världens*

grundläggning». Man ser icke innebörden i detta väldiga drama som skall upprullas i framtiden, om man icke ser det ut ifrån hela begynnelsen, skapelsen och syndafallet, onskans makter och frälsningens makt, Kristi kärleks makt. Anmärkningsvärt är att det t.ex. i brevet till Smyrna heter: »Så säger den Förste och den Siste», alltså Han som är begynnelsen och slutet. Det står inte bara: Han som hör till Fulländningen, utan »som är den Förste... som var död och som fick liv», i vilken döden och livet är förenade, som tar på sig döden och därigenom ger mänskligheten liv. Visionerna representera detta, alltså inte bara det horisontella: »ifrån begynnelsen till slutet», så att man bara ser det utefter en yttlig linje, utan »ifrån begynnelsen till slutet» är också »ifrån djupet till höjden» i varje moment. Därför föres man ju upp till himmelen, när man ser vad där sker, och ned till djupet.

Synerna utgör ju en serie, den ena efter den andra. Och det är också olika antal av olika ting, t.ex. av sigill som öppnas, basuner som ljuder o.s.v. Det har ända ifrån början undrats hur dessa egentligen skall fattas i förhållande till varandra. Det är ju då anmärkningsvärt, att man under de allra första århundradena när denna bok lästes och då man skulle kunna tro att man varit särskilt intresserad av att här utläsa några slags spådomar om det närmast förestående utifrån det som man iakttog omkring sig, icke behandlade denna bok på detta sätt. Man försökte inte utläsa några »tidstecken» efter vilka man skulle tyda detta orakel. Och detta i synnerhet som man just levde under yttre förföljelse, där det ju är helt naturligt, att den som lever under förföljelsen åtminstone önskar kunna blicka framåt mot en befrielsens tid, när detta lidande är över. Men man var då tydligen alltför nära denna bokens tillkomst och den anda som var däri, för att på detta sätt kunna vantolka

den, utan man lade huvudvikten vid just det andliga innehållet. Vid dessa visioners tolkning betonade man dem såsom uttryck för andliga realiteter, dem Paulus beskriver som »icke kött och blod», utan som mycket djupare och väldigare makter, som här är i rörelse. — Men det är uppenbarligen också frågan om någonting som ligger framför. Det är något som har relation till den jordiska församlingens, de kristnas liv och förhållanden här på jorden, ehuru det måste ses sub specie aeternitatis, ur evighetens synvinkel, i relation till djupet och höjden i vad som verkligen sker. — Skall nu dessa visioner fr.o.m. kap. 4 fattas som en kontinuerlig skildring av vad som kommer att ske närmast efter detta nu, i vilket boken skrives, och fram till fulländningen, så att kap. 4 skulle börja där Johannes befinner sig på Patmos, och sedan skulle man, kapitel för kapitel, komma längre fram i tiden, tills man mot slutet kommer till fulländningen? Så har det ju ofta fattats. Detta är, om vi vill utgå från det sätt varpå Apokalypsen själv vill bli sedd och förstådd, fullkomligt fel. Det är fel redan därför att vi här alltid har begynnelsen med. *Det är hela dramat från begynnelsen till slutet.*

Vad är det som är utgångspunkten för skildringen av det som måste ske? Jo, det är den himmelska gudstjänsten. Det är fjärde kapitlets innehåll och situation. Han börjar där med att bli satt upp i den himmelska världen till den himmelska gudstjänsten. Och detta är något mycket märkligt. Den himmelska gudstjänsten är efter samma schema som den jordiska gudstjänsten, den utav Gud givna gudstjänsten som skedde i synagogan, där Kristus var med. Den jordiska gudstjänsten är en avspegling utav den himmelska gudstjänsten. Och den äger rum inför Tronen. Det är icke en vision som här betraktas såsom någonting förut icke känt eller icke uppenbart. Det är

visserligen en ny vision, men det är något egendomligt med detta ordet »ny» i hela Bibeln. »Ny» är liksom en variation av det man förut sett. Detta fjärde kapitel anknyter framför allt till Hesekiels vision (Hes. 1), som också kallas Visionen om Den Gudomliga Vagnen, och som i sin tur själv är anknuten till skapelseberättelsen. Det är Skaparen som Hesekiel här ser. Den judiska »mystiken», denna djupare riktning i Israel som har många beröringspunkter med Nya Testamentet och i synnerhet med Apokalypsen, har namn på detta, och sätter upp dessa två: Gen. 1 och Hes. 1, såsom utgångstexterna, grundtexterna, temat för de bägge stora uppenbarelserna: 1) uppenbarelse om skapelseverket, mänsklighetens, världens, hela universums tillkomst och uppehållelse, maasé bereschít, och 2) uppenbarelse om den gudomliga vagnens verk, den himmelska verklighetens och himlafarandets mysterier, maasé merkavá. Det är där som visionsserien börjar. Och denna början har sin höjdpunkt i Änglasången, Det Trefalt Helig: »HELIG, HELIG, HELIG HERREN Gud Den Allsmäktige, den som heter VAR, den som heter ÄR och den som heter Den Kommande.»

Hur benämner sig denna apokalyps själv? Vi brukar ju säga »Johannes Uppenbarelse» eller »Johannesapokalypsen». Och det är ju på det sättet inte oriktigt, emedan Johannes är den som så att säga får skriva denna bok. Men boken kallar sig själv inte så, utan: »*Jesu Kristi Apokalyps*». Detta är viktigt. Det är »Jesus Kristi Apokalyps, som Gud gav honom, för att visa hans tjänare (plur.), vad som måste ske i hast», och den gavs åt hans tjänare Johannes, Jesu Kristi vittne, »som gav vittnesbörd om Guds ord, det som han hade sett» (jfr. Joh. 1:14), och »salig är den som läser och de som höra profetians ord och *bevara* det som är skrivet i den». Den framställes ifrån

själva början och alltigenom såsom Jesu Kristi uppenbarelse, *given av Gud*. Det är alltså *en gudomlig gåva*, en gudomlig skrift, Guds och Kristi ord, som är givet åt dess tjänare, det vill säga åt församlingen. *Och detta är givet såsom en skrift*. Vi kan härvid peka på ett enda ord, som är upprepat sju gånger och som man kanske inte alltid fäster någon särskild uppmärksamhet vid, men som i detta sammanhang har en mycket djup betydelse. Det är det enda ordet »Skriv!», gråpson, som inleder varje brev till var och en av de sju församlingarna, Efesus, Smyrna, Pergamus, Tyatira, Sardes, Filadelfia och Laodicea. »Skriv!» — vad betyder det i denna bok som här framställs såsom Jesu Kristi uppenbarelse, som är given av Gud? Jo, det betyder uppenbarligen, att det, som här ges, är Helig Skrift. Vad är helig skrift? Det är ett sådant gudsord som är överlämnat åt Församlingen, åt alla församlingar till att av dem bevaras, läsas, höras, begrundas, inläras och vidareföras från släkte till släkte. Den anslutes således till all föregående annan helig skrift ifrån begynnelsen, enligt 2 Tim. 3:16: »All Den Heliga Skrift är ingiven av Gud.» Så är ifrån början denna apokalyps ansluten till All Den Heliga Skrift och tillhör den. Och vi har alltså från början denna starka betoning på att bevara den och bevara den såsom helig skrift. Detta är synnerligen viktigt. Därmed är sagt, att detta som här publiceras, och såsom det måste ha varit med all helig skrift, ifrån själva början framträder som helig skrift och mottages såsom sådan. Det är inte så, att detta först skrives, och att det sedan, årtionden eller århundraden därefter, uppstår den uppfattningen, att detta verkligen är helig skrift, utan den proklameras såsom helig skrift. Det är något som skall förkunnas för församlingen och i församlingen. Och det är jämförligt med den bild, i den yttre omvärlden, som ordet »förkunna» anknyter till: den kejserliga härorden. När denne kom med ett budskap, var det inte så, att han förkunnade det anonymt eller såsom sin åskådning, och att det

först senare uppkom den uppfattningen, att detta var kejsarens mening, utan det säges från själva framträdandet: »Så säger kejsaren. Detta är kejsarens vilja. Detta är kejsarens gåva.» Så är det här frågan om konungarnas Konungars Konungs gåva och budskap.

Är denna skrift en tillfällighetsskrift, som skall förstås endast ur det historiska läget i dessa bestämda församlingar, i denna bestämda tid i vilken den skrives? Är det något som skall förklaras endast ut ifrån de förhållanden under vilka dessa sju församlingar, och endast dessa, levde? Åsyftar det som där säges, symboliskt eller rent ut, endast med skriftens tillkomst samtida förhållanden? Eller: är avsikten allmängiltig, det vill säga att det här lämnas åt församlingen för alla tider avsedda allmänna lärdomar, ett allmänt budskap? Denna alternativfråga kommer åter och åter fram, men att den är missvisande och felaktig, kan man ju se därav, att varken den ena eller den andra uppfattningen stämmer. Inte heller är det riktigt att säga: »både ... och», eller »å ena sidan ... och», ehuru detta sista blir mindre oriktigt. — För det första är det uppenbart att det inte kan vara denna skrifts mening, att endast ta avseende på de förhållanden, som just i detta ögonblick, då det skrives, råder i endast dessa sju konkreta församlingar. Det är uteslutet redan genom själva bokens begynnelse, därigenom att den framställs såsom en »Jesu Kristi uppenbarelse, given av Gud till honom, för att visa hans tjänare ...», därför att den framträder såsom en helig skrift. Detta kan inte nog upprepas. Ty det väsentliga i begreppet helig skrift, är just att det är något som är givet åt hela Guds församling i alla tider, för att bevaras, läsas, begrundas, inläras och vidareföras ifrån släkte till släkte. Således kan omöjligen denna boks avsikt vara att endast rikta sig till dessa sju församlingar. Men lika felaktigt blir

det, om man säger så här: De sju församlingar, som här nämnas, och de förhållanden som där omtalas, har ingenting med de faktiska förhållandena i dessa församlingar att göra, utan församlingarnas namn är bara ett litterärt medel för att skildra dessa olika förhållanden. Det är icke fallet. Utan det är verkligen frågan om de samtida konkreta förhållandena. Det är *i dessa* budskapet sätter in, och det är ifrån dessa det tar sin utgångspunkt. Och det är något som är kännetecknande för Skriften i dess helhet. Det gudomliga budskapet, som riktar sig till hela världen och till alla tider, ifrån begynnelsen till slutet, har en ständig historisk anknytning till bestämda personer, tider, förhållanden och folk, och *ifrån dessa* utgår det. — Det har ju en djup andlig betydelse och hänger samman med en genomgående och grundläggande sanning och visshet: universums och historiens sammanhang, enhet och helhet, som utgår ifrån själva skapelsens idé. Allting, vilken punkt man än tar, som är en verkligt existerande, konkret punkt i tid och rum, har, när man har visshet om verklighetens sammanhang, sin rot, sitt yttersta samband med Skaparen själv och med hela den enhetliga verklighet och den enhetliga historia, som upp bäres av Honom. — På liknande sätt är det också med det som man helt riktigt kallar symbol. Det som i Bibeln eller i Nya Testamentet har en symbolisk innebörd, är ju ofta just en verkligt historisk händelse, en faktisk, konkret situation, person eller sak. Det stora exemplet, som i Nya Testamentet blivit ett sådant viktigt exempel, därför att det är anknutet till hela den gudomliga frälsningsplanen, är fångenskapen i Egypten och befrielsen därur, ökenvandringen och målet: det förlovade landet. Detta är symboliskt. Men det är icke symboliskt på det sättet, att fångenskapen i Egypten inte skulle ha ägt rum, att det bara är en bild för att åskådliggöra en sak. Symbolen är i biblisk mening inte liknelse, utan något som verkligen har hänt. Detta verkliga folket Israel, så ser Bibeln på det ifrån

början till slutet, har varit i den verkliga fångenskapen och slaveriet i det verkliga landet Egypten. Moses är en verklig person, som fick det uppdraget att verkställa Guds befrielse av Israel ur detta slaveri i Egypten. Men denna historia är nu själv, såsom en faktisk händelse, förbunden med Guds frälsningsplan. Genom sitt faktiska skeende ger historien en bild av och kan användas som symbol för Guds frälsningsplan. Det betyder inte att den »å ena sidan» är en historisk händelse, och »å andra sidan» också kan användas som en symbol, utan det betyder: i egenskap av historiskt skeende uppenbarar det Guds handlande med sitt folk och med hela mänskligheten. — Om man nu har dessa sju församlingar, så är det frågan om faktiska förhållanden där, dels i förhållande till yttervärlden, till fienderna sådana de uppenbarar sig utifrån, och dels till ondskan och fördärvets makter sådana de uppenbarar sig inom församlingen. Det är faktiska förhållanden, och dessa i sin tur är, *såsom sådana*, typiska, uppenbarar, varnar, tröstar i sådant som skall känneteckna församlingarnas och den enskildes liv genom tiderna, ända till slutet.

Det heter här, att detta är skrivet, »för att visa det som måste ske i hast». — »Tiden är nära.» Detta yttrande har fattats och kan lätt fattas så, att uppgiften och meningen här endast är att meddela någonting som hör framtiden till, och denna framtid är nära föreliggande, och det är då också frågan om den yttersta tiden. Därför har med Apokalypsen förbundits termen eskatologi, som så gärna fattas som läran om de yttersta tingen. Hur är det med denna term eskatologi? Ja, naturligtvis är den riktig, om man med »eskatologiskt» menar det som här sakligt föreligger. Men ordet kan ju så lätt missförstås. »Eskatologiskt» betyder, riktigt menat, att allting är förbundet med fulländningens tid och har sammanhang med den; liksom det

är förbundet med centrum, Gud och Kristus, så är det förbundet med och utmynnar i fulländningen. *Allting* skall därför förstås eskatologiskt och det kan inte förstås eljest. Det är en nytestamentlig tanke. På vilken punkt vi än befinner oss, så har den sitt sikte, sin mening i fulländningen. Något som kan ge en aning om vad den eskatologiska förståelsen är, är det gamla uttrycket *sub specie aeternitatis*, det vill säga att människans hela liv, varje dess minsta detalj, även den obetydligaste sak som hon har att syssla med eller upplever, skulle ske under evighetens synvinkel, med den för ögonen. — Men då är att märka, att en eskatologisk förståelse har som nödvändigt korrelerat det vi då skulle kunna kalla »protologisk». Likaväl som allting har förbindelse med fulländningen, så har det förbindelse med själva urbegynnelsen. Man kunde därför sammanställa dessa båda termer till »proteskatologisk», to próton, det första, och to éschaton, det yttersta, hänger alltid tillsammans. Så är det med de stora huvudfakta, Kristi korsdöd och frälsning, de sträcker sina armar ifrån begynnelsen och till slutet. Och därför inledes budskapet med denna hälsning till församlingen med dessa orden: »Nåd till eder och Frid ifrån» — ja, *vem ifrån?* — Jo, »ifrån den som Är (det är Nu), som Var (nämligen från Begynnelsen) och Den Kommande (det vill säga Fulländningens Herre)». Där har vi, liksom i koncentrat, allt det vi nu sagt. Man utgår ifrån ett varje nu, och detta har förbindelse med och förstås endast utifrån begynnelsen och slutet. Men begynnelsen och fulländningen, det är Gud själv, Skaparen och Jesus Kristus, ty »Den som Var, som Är och Den Kommande», dessa tre ord tillsammans i ett, är just innebörden i det i Nya Testamentet aldrig uttalade högsta gudomliga Namnet.

Den strid, som skildras i Uppenbarelseboken, är en strid med ondskans andemakter (Ef. 6). Det talas t.ex. om kampen mellan Mikael och draken, och ytterst är det kampen mellan Kristus och den onda makten. Därvid är det ytterligt viktigt att man inte griper till den där tanken på att här föreligger en dualism. Det är inte så att vi har två ursprungsmakter, det goda och det onda, som för en kamp med varandra, och där det då förutsäges, att det goda till slut skall segra. Uppenbarelseboken är, liksom övriga Nya Testamentet, och vi kan se det utgående från 1 Mos. 1:1, strängt monistisk, det vill säga det finns endast *en skapare* och *en värld*. Allting är *ett* universum, allting har skapats av Gud. Och det finns ingen ond *skapar*-makt, ingen diábolos som har skapat någonting alls. Detta är således inte någon kamp mellan Gud såsom en princip och det onda såsom en annan, utan det är *en kamp som äger rum i denna enda Guds värld*. Det är ju det som så starkt betonas, här likaväl som i Johannesevangeliet och hos Paulus. I Kol. 1 talas det om »Honom genom vilken allt har skapats, som var den förstfödde av skapelsen». Så heter det också här gång på gång, ifrån början av boken och i dess slut: »Han som är A och O, Alfa och Omega, Han som Var och som Är och Den Kommande.» Det är i den världen som allt befinner sig. — När nu församlingen ställes inför detta, så ställes den inför detta det gudomligas verksamhet också i förhållande till mänskligheten, till historien, och det är just koncentrerat i den som bär detta Namn. Och där är särskilt denna formulering att märka: »Den som *är* och som var och som skall komma.» (1:4). Det är anmärkningsvärt emedan det börjas med »Den som är», alltså med presens, och så går till »var» och så till »skall vara». Detta kan vi ta som en symbol för just detta, att man ständigt utgår ifrån punkten, ifrån nuet. Så användes naturligtvis presens också om sådant som *alltid är*: »Den som Var och som Är

och som Skall Vara», är nu uttolkningen av det högsta gudomliga namnet, det är dess innebörd, det Namn som icke uttalas.

Man kan inte undgå att förvånas över att de, som läser Nya Testamentet på grekiska eller i översättning, även i den nuvarande svenska översättningen, inte tycks observera, att det högsta gudomliga Namnet där aldrig är uttalat. Det finns inget uttal, varken »jehova» eller »jahu» eller »jaho» eller någonting sådant. Det är väsentligt för Nya Testamentet, att man där, likaväl som i synagogan, som Kristus anslöt sig till och således angav som en gudomlig stiftelse, icke uttalade detta Namn. Att i nytestamentligt sammanhang säga ett sådant påhitt som »jahve», är i själva verket, ur nytestamentlig synpunkt, en hädelse. Och detta har en djup innebörd. Man kan peka på Fil. 2, där Paulus talar om, att detta högsta gudomliga Namnet är givet åt Kristus. Också han har detta Namn. Men det säges inte vilket detta namnet är och det uttalas inte på något sätt. Det heter bara att »Han fick det Namn, som är över alla namn, för att i det Namn Jesus nu har fått alla knän skall böjas.» — Namnet betyder ju förtrogenhet med det som detta uttrycker, det väsendet. Och där kan man anföra slutet av Johannesprologen, där det säges att: »Gud har ingen någonsin sett, en enfödd Son ... han har utlagt, uttolkat Honom.» — Om detta namn rör det sig ju så mycket. Det är därför att det är det gudomliga Namnet och Kristi Namn, som ger uttryck för Guds handlande med mänskligheten i Jesus Kristus, denne Kristus som alltid är närvarande, liksom Han alltid är i enhet med Gud i det högsta himmelska. — Nu har Johannes även nedtecknat och såsom helig skrift överlämnat Johannesevangeliet, och där i kap. 17, »Kristi översteprästerliga förbön», heter det: »Jag har uppenbarat Ditt Namn för de människor som Du har givit mig ur världen, och de ha bevarat Ditt Ord.» Men detta namn

uttalas aldrig, inte heller i Uppenbarelsboken. Hur kan ett namn, som inte uttalas, vara uppenbarat? Om Namnet är uppenbarat, så är det genom en person, den som bär detta Namnet, nämligen Kristus. Och den fulla uppenbarelsen, utläggningen och uttolkningen av detta Namn skedde på korset. — Istället för det Namn som icke utsäges, har vi andra ord och omskrivningar, som anger att det är frågan om detta Namnet. En av dessa beteckningar är HERREN. Ett annat namn, som just här i Apokalypsen ofta förekommer, är ordet LAMMET. »Lammet» är en hänsyftning på detta högsta gudomliga Namn, som är Kristi namn, liksom det betyder Jesus Kristus själv. I hymnerna här i Uppenbarelsboken ser vi därför ofta sammanställningen »HERREN och LAMMET». Där är den ständiga förbindelsen mellan Herren, såsom tillvarons och livets upphov och återställare, Skaparen och den Uppståndne (= Den Som Uppstår), Han som återställer livet, den som ger evigt liv, och Lammet, Han som på korset går ned i det djupaste mörkret, som mänskligheten kommit ner i. »Lammet», det är det lamm som slaktas på korset. Se 13:8: »Lammet som är slaktat ifrån världens begynnelse», såsom det bör läsas. Ty det är verkligen en grundtanke att detta kors sträcker sig ifrån Begynnelsen och till Slutet.

Kap. 4 är begynnelsen av de egentliga visionerna, och det är då anmärkningsvärt att det börjar med skildringen av den himmelska gudstjänsten, vars höjdpunkt är det trefalt Helig.

Kap. 5 beskriver visionen av en bokrulle. — Denna bok var rullad såsom de heliga skrifternas böcker voro rullade. — Vi erinra oss i detta sammanhang att Jesus i Nasarets synagoga kallades fram för att läsa profettextern och att man räckte honom profeten Jesajas rulle, och att denna rulle var bunden så, att när han öppnade den, fann han början av kap. 61. — Här är

det nu en sådan bokrulle. Om denna heter det att den var »skri-
ven inifrån och bakifrån», det vill säga det var skrift både på
utsidan och på insidan, och att den var »förseglad med sju
sigill» (5:1). — Vad kan det, att den var skriven inifrån och
utifrån, på bägge sidor, tänkas betyda? — Ja, svaret beror av
vad en sådan förseglad rulle egentligen innebär. Här måste man
beakta hela sammanhanget. Att den hade skrift både på utsi-
dan och insidan hänger tillsammans med att den var *förseg-
lad*. — Vad betyder »förseglad»? — Detta begrepp har i Gamla
Testamentet och i den med Nya Testamentet samtida judendo-
men och i Nya Testamentet självt en dubbel betydelse. Å ena
sidan är det ju helt naturligt att en sådan bokrulle, som är
ombunden och förseglad, därmed är, som det i det följande
betonas, stängd. Dess innehåll är fördolt, den är tillsluten så
att man inte kan öppna den och inte läsa den. Ingen annan kan
göra det än den som är »värdig och mäktig att lösa de band
som är förseglade» (5:2). Men å andra sidan pekar det på Guds
rådslut, »det fördolda», vilket är givet såsom helig skrift. Det
ord som man vid vartenda ställe i Apokalypsen måste komma
tillbaka till, är det som står i början: »ifrån begynnelsen». Den
är en gudomlig skrift hos Gud ifrån begynnelsen, den är skri-
ven ifrån begynnelsen. »Ifrån världens grundläggning» är ett
annat uttryck som flera gånger förekommer i denna bok. —
Härvid kan vi erinra om hurusom Jesus enligt Matt. 13 ger en
antydning om den djupare meningen med sin undervisning i lik-
nelser genom att hänvisa till Ps. 78:2, och för sina lärjungar så
förklarar innebörden av detta, att det på grekiska är översatt:
»Jag vill öppna min mun i liknelser och ge ifrån mig sådant
som är *fördolt ifrån världens grundläggning* (Matt. 13:35). —
Härifrån kan man möjligen ana vad det betyder att bokrullen
är skriven på bägge sidor. Vad innebär det? — Jo, det betyder
att det är intet som är tomt där, utan allting är upptaget i detta
gudomliga rådslut. Det är en bok om frälsningsrådslutet, hela

den gudomliga planen i vilken frälsningen är centrum. I bokrullen är allting ifrån begynnelsen och till slutet med, liksom den talar om »Lammet som är slaktat ifrån världens grundläggning» (13:8). I detta »skriften på båda sidor» ligger inneslutet det som Paulus talar om i Kol. 1: Honom »genom vilken vi hava förlossningen, våra synders förlåtelse; Han som är den osynlige Gudens avbild, förstfödd före allt skapat. Ty genom Honom skapades allting.» — »Skriven inifrån och bakifrån» betyder alltså *allting*.

Sedan kommer den frågan: »Vem är värdig att öppna denna bok och lösa dess sigill?» (5:2). Och det säges att »ingen i himmelen eller på jorden» förmådde det. Inte heller någon bland undervärldsmakterna kunde *se* (läsa) den. Bakom detta ligger samma grundsyn av skapelsen; denna Guds bok är utgången ifrån den skapare genom vilken allt har blivit till. Det är inte någon annan makt där bredvid, som på något sätt blandar sig i denna skapelse, utan det är endast inom denna skapelse som de, som är fiendliga mot Skaparen, rör sig. De är själva skapade av Honom. — Johannesapokalypsen, liksom även Joh. ev. och Joh. br., riktar sig mot vissa åskådningar, som författaren (enligt boken Jesus Kristus själv, men det är ju Johannes som får skriva vad han ser) betraktar som mycket farliga irrläror. Till dessa hör den att det skulle finnas en fiende till Gud, som är jämställd med Honom, en ursprunglig ond mörkrets makt. Det var ju vissa former av gnosis som hade denna lära. Här är därmed dualismen avvisad. Det finns ingen dualism, i detta ords egentliga mening, i Nya Testamentet, utan det är sträng monism. Det finns endast en värld. — Vad innebär det i denna vision och enligt detta språk att öppna bokrullen och lösa sigillan? Det framgår av det följande vad det i detta sammanhang kan innebära. Det betyder, att hela Guds plan med denna tidsålder (»från världens grundläggning» betyder också en hänvisning till den tidsålder i vilken man är) har fått

sin fulländning. Den som löser boken kan icke vara någon annan än den som är med i och förverkligar allt det som står i denna bok, det vill säga den som är ifrån begynnelsen, den gudomlige. — I vers 4 talas det om att Johannes, som såg detta, grät. Vad kan denna hans gråt betyda? Den har ju en mening. Ja, det talas ju i andra sammanhang här i Apokalypsen om tårar och klagan. Det är då klagan ifrån dem som är förföljda och förtryckta, som är i denna tidsålders nöd. Det är sådana som är trogna och trofasta mot Kristus. Johannes gråter här därför att ingen kunde öppna bokrullen. Fulländningen, som ingår i denna bok, föreföll honom att inte komma till stånd. Den gudomliga planen, som där hade uppgjorts, kunde aldrig bringas till fulländning. Men då svaras det utav en av de äldste («äldste» är en av de höga änglar, som är liksom bisittare i den gudomliga styrelsen eller domstolen, som vi har samtidigt med den himmelska gudstjänsten) eller, som det också möjligen kan översättas, den främste bland de äldste, det vill säga deras och den gudomliga tronens talesman, och denne säger nu till Johannes: »Gråt icke, ty Lejonet av Juda stam, Davids rot, är värdig att öppna boken och lösa dess sju sigill» (5:5). Här säges nu inte: Han som är den förste och den siste, eller Ordet som var ifrån begynnelsen, utan det nämnes ett bestämt namn från en bestämd tid i det lilla Israel, en stam i detta folk och en konung i detta lands historia av denna Juda stam vid namn David, och det är en allusion på en profetia av Jesaja (Jes. 11). Det är mycket anmärkningsvärt, att den som segrar, den som är Fulländaren, det är Han som är Davids rot, »Telningen av David», av Juda stam. Han som också är det Lamm, »som är slaktat ifrån världens begynnelse», är den av Juda stam av Davids släkte, som led denna korsdöd på ett bestämt ställe i Israels land, Golgata utanför Jerusalem. — Man kan inte ens återge den poesi, den musik som är i denna skildring, den himmelska klang, som möter en, när det talas om detta »Lejonet

av Juda, Davids rot, som har segrat till att öppna boken», som är hela tillvarons hemlighet och fulländning.

Nu står det här att Johannes »såg i mitten av tronen (det betyder tronplatsen, inte själva tronen) ibland de fyra väsendena (om vilka det har talats i det föregående kap., som ansluter sig till Hes. 1 och 10) och ibland de äldste ett lamm stående, i egenskap av slaktat» (5:6). Det stod där, detta lamm, i sin egenskap av att vara slaktat. Det är naturligtvis enligt Jesajas 53:e kapitels ord om denne tjänaren, Han som enligt Pauli ord (Fil. 2:8) »var lydiga intill döden», och som liknas vid ett lamm som föres till slaktbänken, till att slaktas. Det är ju uppenbart, att den som läste och hörde denna bok såsom en skrift av Johannes, när Johannesevangeliet sedan var skrivet, och läste dem båda, tänkte på Döparens ord (Joh. 1:29): »Se Guds Lamm som bär, borttager världens synder», det Lamm om vilket det i 13:8 heter att det var »slaktat ifrån världens begynnelse». — Detta Lamm är Lejonet av Juda stam, som har förmått lösa bokrullen på grund av sin seger. Segern i Apokalypsen är ju troheten intill döden, trofastheten mot Gud. Kristus har segrat, han är den som har övervunnit på detta sätt. Han har blivit besegrad och tillintetgjord av alla världens makter. Men i denna tillintetgörande, som var höjdpunkten av hans trohet, har han segrat på det gudomliga sättet, med den gudomliga segern. Att denna bok var skriven på båda sidor är i detta sammanhang en hänsyftning på att Kristus var med i alltsammans ifrån begynnelsen, och att han burit all världens nöd på sig. Och varenda människa är med i denna hans trohets seger på korset. — Vidare står det att Han har »sju horn och sju ögon, som äro de sju Guds andar, som äro utskickade, sända ut över hela världen» (5:6). Fastän det är fråga om en vision, är det troligen så att det inte alls är meningen att det har synts sju horn och sju ögon, utan att de är symbolerna för någonting annat. Det är alldeles otvivelaktigt att de är symboler. Man

kan tänka sig att det kanske inte ens är någon visuell bild förbunden med detta, utan att »sju horn och sju ögon» endast är termer. Men å andra sidan kan denna bilden själv vara helt fattad symboliskt. Jag menar, det är omöjligt att avbilda lammet med sju horn och sju ögon. — Så mycket viktigare är vad detta betyder. De sju hornen, de sju ögonen och de sju andarna ligger i samverkan, det vill säga de är samma sak. De är utsända hän mot hela världen. — Vilka äro de sju? Ja, när man i dessa apokalyptiska sammanhang isynnerhet talade om de sju, var det alltid frågan om de sju gudomliga verkningskrafterna eller uppenbarelseformerna, som kom efter »treenigheten» av Kronan, Visheten och Insikten. De äro: 1) Nåden — Storheten, 2) Rättfärdigheten — Domen, 3) Frälsningen — Hälsan, 4) Segern (i Apokalypsens mening), 5) Äran (i biblisk mening), 6) Grundvalen (»Ingen annan grund kan läggas, än den som lagd blivit, Jesus Kristus», 1 Kor. 3:11) och 7) Riket, där målet för denna utsändning är nått, Gudsriket i världen. Det betyder alltså att detta slaktade Lamm är med i alla dessa krafter, det är Kristus som är i Nåden, Rättfärdigheten, Frälsningen, Segern, Äran, Grunden och Riket. — Alla tio äro med i denna bok, och Lammet » kom och tog bokrullen ur handen på Honom som satt på tronen» (5:7). Tronen, eller Herrlighetens Tron, är ett annat uttryck för Kronan, och det är en tanke som går igenom hela Uppenbarelsesboken, att detta det på Golgata slaktade Lammet, det som har varit nere i det djupaste mörkret och djupet, också är på Tronen. Man erinrar sig därvid slutorden i det sista av de sju breven, brevet till Laodicea (3:21): »... såsom jag har segrat», säger Kristus, »och satt mig med min Fader på Hans Tron.» Och vi har dessa korta hymner, där det just talas om Tronen och Lammet, t.ex. i 5:13: »Honom som sitter på Tronen och Lammet vare Pris och Ära och Herrlighet och Kraft — Styrka i evigheters evighet.» Dessa är också en antydning om de gudomliga verkningskrafterna för vilka

man prisar och lovar. — När det nu tar emot bokrullen, falla de fyra väsendena och de tjugofyra äldste ned *inför Lammet*. Att de föllo ned för Lammet betyder att de tillbådo det såsom gudomligt. Det slaktade Lammet är gudomligt. Här i himmelen faller man inte ned för någon annan än inför den Gudomlige. — Vidare talas det om »rökelse som äro de heligas böner». De heliga, det betyder ju de som är utvalda och kallade, som har tagit emot kallelsen: »Vänd om!», de som har ringa kraft och bevarat Kristi ord (3:8). Deras böner är där med inför den himmelska tronen. Det är en grundtanke här i Uppenbarelseboken, att dessa smås böner bäras av själva de högsta änglarna och äro inför Guds egen tron, och där är deras Frälsare, Lammet, Han som tagit all deras nöd på sig. Han är på denna tron och tar emot deras böner. — Och så har vi där en hymn till Honom: »Värdig är Du att taga Bibeln och öppna dess insegel, ty Du är slaktad, och Du har förvärvat och vunnit oss åt Gud med Ditt blod ur alla folkslag och tungomål och folk och släkten, och gjort dem till ett konungadöme och till präster, och de skola regera på jorden» (5:9-10). Vi har här samma uttryck som i 7:9, och det är mycket betydelsefullt. Det innebär först och främst att det är intet folk som är uteslutet. Frälsningen, som utgår från Jerusalem, Sion, Golgata, går ju ut till alla folk. Men lika viktigt är det att beakta att det inte betyder att dessa folk och folkslag och tungomål nu upphör att vara till, eller att de som togs ur dem inte längre tillhör sitt folkslag och folk och tungomål, utan det betyder att de är tagna sådana som de äro. Det syftar på den oändliga rikedomen i den gudomliga skapelsen. Det är inte frågan om att de skall bli alla lika, likriktade som alla världshärskare och satanska makter vill göra människorna till och utplåna deras olikheter, utan här är det den oändliga rikedomen, där ingen är lik den andre. I denna rikedom förverkligas enheten i skapelsen. Denna rikedom är nu här inför Tronen och inför Lammet. — Och här

förverkligas det profetiska ordet i Ex. 19:6, vilket redan förut i denna boks början är citerat, och som vi även har i 1 Petr. 2:9: »I skolen bliva för mig ett konungadöme, ett rike av präster, ett heligt folk», det vill säga ett folk som tjänar Gud. — Det är denna korta hymn, varigenom detta nu ansluter sig till kap. 4; man har fortfarande den himmelska gudstjänsten omkring sig, med härskarornas mångstämmiga men harmoniska lovsång.

Är det nu i Uppenbarelsebokens visioner fråga om en verklig upplevelse eller icke?

Visionerna voro ju ej något enastående för Uppenbarelseboken. Vi möta dem både i Gamla Testamentet och i den judiska litteraturen, vilket gör att man talar om en apokalyptisk litteratur. Ja, det finns ett helt bibliotek av sådan litteratur. Visionerna voro något, som man var förtrogen med. Även innehållet och formen voro traditionella. I Uppenbarelseboken 1:10 heter det: »Jag kom i extas på Herrens dag och fick då bakom mig höra en stark röst.» Vision är alltså icke ett exakt uttryck. Den som såg dessa syner, hörde också. Det som uppleves, uppleves både som något som ses och något som höres. Och vad man hör är icke det minst viktiga. Så som Uppenbarelseboken själv framställer detta, är det intet tvivel om att det där avses att denne Johannes, brodern, verkligen har hört och sett det som han skriver om. Man kunde annars möjligen tänka sig, att det endast är en litterär form för att åskådliggöra ett visst budskap, en viss åskådning. Men här menas just att Johannes själv har sett och hört detta som han skildrar.

Vi stå då inför två problem:

1) Hur förhåller sig detta hörande och seende till det traditionella innehållet?

2) I vilket sammanhang är det upplevda insatt?

Om vi börja med punkt två, så uttalar sig Uppenbarelse-boken själv endast kortfattat härom. Det säges (1:10) »i Anden», det vill säga under Andens inflytelse, i Jesu Kristi Ande. Johannes utför Jesu befallning, och själva arten av upplevelsen omnämnes. På samma sätt talar Paulus liksom i förbigående om sin apokalyps, sina av Herren givna syner (2 Kor. 12:2-4): »Jag vet en man i Kristus, för fjorton år sedan, — om i kroppen, vet jag icke, eller om utom kroppen, det vet jag icke, Gud vet det, — han borttrycktes till tredje himlen... och fick höra outsägliga ord ...» Här avses Paulus själv. Om det skedde i kroppen eller utom kroppen är ovisst, men två gånger upprepar Paulus, att han »fick höra outtalbara ord». Detta omnämnes såsom en djupt ingripande upplevelse, en verklig sådan. Om händelsen i 2 Kor. 12:2-4 kan man möjligen använda ordet extas i dess egentliga mening, det vill säga icke hallucination eller bedövning utan inspiration, en utvidgning och fördjupning av medvetandet. Det är ej fråga om någon berusning eller narkotisk upplevelse utan om öppnandet av en rikare värld. I Kristus, genom Anden, säges det uttryckligen. Den judiska litteraturen har gott om skildringar av s.k. himmelsfärder. Man var ense om att det var en upplevelse av himlarna. Mest förekom detta inom den s.k. mystiska judendomen, det vill säga den icke-rabbinska (varken fariseiska eller sadduceiska) judendomen, även om det fanns skriftlärd med sådana upplevelser. Man är klar över att föreställningarna om olika himlar härröra från dessa extatiska upplevelser. Det talas sålunda om sjunde himlen. Ja, t.o.m. in i det allra heligaste i den sjunde himlen kan Johannes se enligt kapitel 4. Dörren till det allra heligaste öppnas (4:1). Här betonas åter detta »i Anden» (4:2) för att beteckna en verklig upplevelse, som Johannes ser och hör. Denna upplevelse inskränker ej medvetandet utan ger en klarare syn och hörsel, den gör att den som ser och hör blir klarsynt och klart hörande.

Vi ha sett, att det i de av Johannes skildrade visionerna är fråga om verkliga syner. Man frågar sig då vidare, hur innehållet i dessa visioner, de gestalter och händelser, som där förekomma, förhålla sig till innehållet i andra apokalyptiska skrifter. Det visar sig då, att många av de element, som där förekomma, skildras redan i profetisk tid. Även den samtida apokalyptiska litteraturen har samma traditionella element. Johannes ser samma fyra väsenden som profeten Hesekiel (Hes. kap. 1 och 10). Han ser änglaskaror på samma sätt som tidigare skildrare. Han hör samma himmelska lovsång som den som skildras i Jes. kap. 6. Denna skildras även i Henoksboken från förkristen tid, och detsamma gäller om den himmelska tronen, härlighetens tron. Samma tal, 3, 4, 7, 12 och produkter därav, återvända i alla dessa skildringar.

Det ligger då nära till hands att antaga, att det icke skulle vara verkliga visioner utan att det är fråga om en litterär stil, där skildringen sker i auditionens och visionens form.

Men vad menar då författaren själv med dessa visioner? För honom är det sådant, som han verkligen har sett. Det är en himmelsfärd, som sker, medan en människa ännu är kvar i jordelivet. Vi erinra oss att Paulus inte kunde säga, om det var inom eller utom kroppen, då han i 2 Kor. kap. 12 berättade om en man, som blev uppryckt till tredje himlen. Johannes säger, att det skett »i anden». Författaren menar, att det är något som han själv upplevat.

De judiska skildringarna av himmelsfärder voro föremål för kritik från fariseisk sida. Den fariseiska riktningen är ju utpräglad förnuftsinriktad och lägger tonvikten vid det etiska tänkandet och handlandet. Men man räknar dock som ett faktum skildringen av hur fyra rabbiner upprycktes till paradiset.

Av dessa var det endast en, som kom ut och in fri och oskadd. De andra förolyckades.

Man lärde sig i den fariseiska undervisningen att inte be-fatta sig med sådant. Även de som räknade dessa upplevelser som de högsta varnade samtidigt för dem. Man får nog inte jämföra dessa erfarenheter med det som vanligen kallas mystik. Detta ord kan ju innefatta så mycket. Det är vid himmelsfärdsskildringarna ej fråga om känsloupplevelser eller om en inre mystik men väl om tillbedjan och en stor, äkta glädje.

För att något bättre förstå förhållandet mellan Johannes' visioner och de traditionella skulle man kunna taga de enskilda böner och hymner, som finnas i Nya Testamentet, t.ex. Marias lovsång (Luk. 1:46-55). Denna är alldeles speciellt hennes. Den avser Marias egen upplevelse. Den är ett uttryck för vad Maria känner. Men samtidigt äro orden hämtade från Gamla Testamentet.

Om vi se på den mystiska judendomen på Jesu tid, så är det ej så, att Jesus står emot den. Första Henoksboken nämnes uttryckligen i Judas 14 ff., och på ett stort antal ställen i Jesu tal och överhuvud i de nytestamentliga skrifterna förekomma citat ur och anspelningar på sådana skrifter och föreställningar. Det förefaller, som om denna riktning skulle ha uppgått i kristendomen.

Om man nu frågade dessa, som haft sådana upplevelser hur det kommer sig att de se precis samma saker som andra förut ha skådat och höra samma sånger, så är det ej svårt att tänka sig, vad de skulle ha svarat. Det är ungefär som människor, som varit i Amerika och berätta om sina intryck från en viss stad där. De beskriva det lika. Det är deras egna erfarenheter, som påminna om vad andra ha sett. Det måste förhålla sig så med uppenbarelserna, att det är samma ting, som de olika personerna ha sett. För dem själva var detta inget problem. Det *fanns* ju, enligt vad de själva sett, sju olika sfärer i himlen, en

himmelsk tron o.s.v. Den som gjorde en himmelsfärd, måste se detta.

Vi ha sett, att det vid Johannes' skildringar av den himmelska världen otvivelaktigt är fråga om verkliga visioner, och att i dessa visioner även ingå auditioner, det vill säga hörsel-förnimmelser. Vi ha vidare sett, att de element som ingå i Johannes' visioner och auditioner äro de hos profeterna och andra skildrare av tidigare himmelska visioner traditionella. Nu kommer frågan, om Johannes verkligen sett det han säger sig ha sett, de apokalyptiska hästarna, den himmelska tronen, Lammet med sju horn och sju ögon.

När en människa ser ut genom fönstret, kan hon säga, att hon ser ett träd eller något dylikt. Man menar då, att man har en syn av just detta. Det *är* verkligen ett träd. I detta sammanhang kunde vi bortse från att de ting som vi se, ej äro sådana i verkligheten som vi uppfatta dem. Men är det meningen, att det som *ses* i Uppenbarelseboken, verkligen *finnes* i himmelen såsom man ser det? Det är ej lätt att besvara denna fråga. Först måste det klargöras, att de olika saker, som nämnas, äro symboler. Därom råder ingen allvarlig meningsmotsättning bland dem, som sysslat med dessa frågor. Men därmed är ej utan vidare givet, att det symboliska icke verkligen förekommer. Ty även verkliga saker kunna uppfattas som symboler. Från det nutida livet kunna vi anföra ett lands flagga. Den är en symbol, men det hindrar inte, att den också finnes till i verkligheten. I Bibeln se vi ofta, huru historiska händelser samtidigt uppfattas som symboler. Fångenskapen i Egypten och befrielsen därifrån och vandringen genom havet är sådant, som verkligen hänt. Men å andra sidan pekar det hän på något annat, på en bakomliggande verklighet. Berättelsen om Israels öden i Egypten är för Nya Testamentet inte bara en historisk

skildring utan den innesluter i sig det gudomliga frälsningsverkets hemliga rådslut. Tabernaklet och templet ha verkligen uppbyggts, men det är klart, att de också äro symboler för något annat.

Den som har visionerna, han ser de traditionella symbolerna, vilka verkligen avspegla sig för hans syn. Men då det gäller att fatta detta, är det vanskligt att undgå missuppfattningar i den ena eller andra riktningen. Han ser fyra hästar. Detta är något, som verkligen rullas upp inför hans syn. Men det är inte bara en beskrivning av företeelser i himmelen utan även symboler för något, som gäller hela förloppet. Man har ej rätt att säga, att det han ser inte är någon realitet. I den syn, som skildras i fjärde kapitlet, ser Johannes den himmelska tronen och Honom, som sitter på den, och tjugofyra troner runt omkring och sådana, som äro klädda i vita kläder. Han ser fyra väsenden. Han ser och hör den himmelska gudstjänsten. Allt detta är givetvis symboler. Men man får ej uppfatta det så, att ingenting av detta existerar i verkligheten, t.ex. änglaskarorna i tillbedjan, uttalande det trefaldiga »helig». Det menas att dessa himlaskaror finnas. Änglarna äro realiteter i Nya Testamentet, inte bara i Johannesapokalypsen utan även i de andra apokalyptiska skildringarna. Det är skäl att erinra sig, att änglarna i Nya Testamentet och i Jesu egen förkunnelse ha större realitet än för nutida kristna. Orsaken till detta kan vara en dogmatisk rädsla att fatta änglarna som förmedlande väsen. Sekelskiftets exegetik menade, att föreställningen om änglar orsakats av människors känsla av avstånd mellan sig och Gud. I Nya Testamentet äro emellertid änglarna reala väsen. Överallt äro änglar med i skildringen av den himmelska världen. Och änglars fall tillmätas lika stor betydelse som människors.

Med ett annat exempel kan man fråga, i vad mån himlarna, som Paulus talar om i 2 Kor. 12, äro realiteter. Man kan fastslå, att de inte ha någonting med astrologiska funderingar att

göra. Det är inga planetsfärer, utan det är fråga om reala sfärer för upplevelsen. Den som gör denna himmelsfärd, upplever förflyttningen från sfär till sfär. Och det skildras i rummets form. En egendomlighet är, att upplevelsen i rummets form sker på ett skenbart motsatt sätt. Inte så att man kommer från inre till yttre utan tvärtom. Härlighetens tron befinner sig i centrum. Man tränger utifrån och inåt. Den sfär i vilken människolivet lever, är det yttersta mörkret. Man skulle då tänka sig, att de inre sfärerna äro mindre. Men så är ej fallet. Man går utifrån och inåt, och likväl blir rummet större. Här är en parallell till Einsteins relativitetsteori. Den som gör upplevelsen, förminskas själv, och det han möter blir allt större, till dess han möter oändligheten. I judisk mystik kallas det gudomliga centrum »det intet, som är allt».

Genom uppgiften i Uppb. 1:9 har »författaren» till Uppb. presenterat sig: Han är den Johannes, som förvisats till Patmos, och hela urkyrkan visste därmed, vem det var, nämligen aposteln Johannes, Sebedeus' son. Hos Ireneus har vi den forny kyrkliga traditionen om tiden: »Johannes' uppenbarelse skådades mot slutet av Domitianus' regering» (= strax före år 96). Senare försökte man i vissa filosofiskt »förfinade» kretsar i den östliga kyrkan av teologiska eller kulturella skäl bestrida, att aposteln Johannes var »författare» till Uppb. Detta kan studeras exempelvis hos Eusebius, som dock samtidigt klart omvittnar att Uppenbarelsesboken var allmänt känd och brukad *vid gudstjänsterna i de kristna församlingarna*.

Hur man än vill definiera begreppet *eskatologi* — och definitionerna växlar — kommer man icke ifrån att själva termen har något med »de yttersta tingen» att göra. Begreppet *apokalyptik* har däremot icke — såsom begrepp — någon nödvändig förknippning med ändetidens händelser, även om dessa

i det faktiska materialet tilldrager sig stort intresse. Apokalyptikens kännetecken är nämligen, att den uppenbarar sådana ting som på grund av sin natur hållits hemliga: urtidshemligheter om den gudomliga planen med universum och med mänskligheten. Uppenbarandet går jämsides med planens förverkligande. Skeendet tänkes indelat i tidsepoker. Apokalyptiken är alltid inriktad på tidpunkter, som betecknar övergång från en tidsperiod till en annan. Särskilt betydelsefulla är urtiden och sluttiden. I Johannesapokalypsen står Kristi verk i centrum (jfr 1 Kor. 2:7-10 och Ef. 1:9 f.), men märk — det är den Kristus, »som var och som är och som är den Kommande».

Boken kallar sig icke själv Johannes' uppenbarelse utan Jesu Kristi uppenbarelse, Johannes *vittnar* om (= framgår såsom vittne) Guds Ord och Jesu Kristi vittnesbörd (kap. 1:1).

I modern tid (sedan omkring 100 år) menar man med apokalyps en skrift, som tillhör ett antal böcker, vilka uppfattas såsom samhöriga däri att de innehåller förmenta skildringar av framtiden eller de yttersta tingen. OBS! att begreppet »förment» alltid är medtänkt. Man räknar alltså samtliga apokalypser såsom förfalskningar eller åtminstone som skrifter i viss »litterär inklädnad».

På Nya Testamentets tid betecknar apokalyps (uppenbarelse) inte en skrift, som tillhör en apokalyptisk skriftsamling, ty någon sådan *samling* existerade då icke. — Däremot hör Uppb. ihop med två existerande skriftsamlingar eller skriftgrupper, nämligen

a) Nya Testamentet. (OBS! Uppb. är från början avsedd att föreläsas vid den kristna församlingens gudstjänst. Upp. 1:3 och 22:16-19.)

b) en samling skrifter med samma eller likartat symbolspråk. Källan till detta bruk av symboliska benämningar och symboliskt språk kan med säkerhet sägas vara Gamla Testamentet. Se t.ex. Hes. kap. 1 och Jes. kap. 6.

Källorna till symbolspråket i Uppb. torde *icke* vara Gamla Testamentet *och* s.k. apokalyptisk litteratur, *utan* torde vara källan *dels* för Uppb:s, *dels* för den apokalyptiska litteraturens symbolspråk. — En annan sak är att det för *tolkningen* av symbolspråket i Uppb. är till icke ringa hjälp att vara förtrogen jämväl med samtida apokalyptisk litteratur.

Det som ställer Uppb. i en särklass och skiljer den från vad som eljest kallas apokalyptisk litteratur, är koncentrationen kring det gudomliga Namnets hemlighet såsom inbegreppet av den gudomliga skaparkraften (jfr Upp. 2:17 och Joh. 17:6). En ofta återkommande bestämning av det gudomliga Namnets innebörd är: »Den som var, är och skall komma», vilket visar hän på en ytterst viktig princip vid tolkningen av Uppenbarelseboken: Det yttersta måste ses ihop med det första: ingendera delen får betraktas för sig. Början och slutet hör ihop och omfattar hela Guds verksamhet med mänskligheten i dess historia.

Översikt över utläggningshistorien

- I. I Uppb. är det fråga om andliga lagar och andliga realiteter:
  - a) Uteslutande himmelska realiteter. »Ett himmelskt drama.»
  - b) Andliga lagar gällande församlingens liv och historia.
- II. I Uppb. är det fråga om den kristna församlingens historia:
  - a) Profetisk historia under tiden från Uppbarelsebokens tillkomst och genom århundradena till tidsålderns slut.
  - b) Uteslutande historiens slutskede, »eskatologisk historia».

c) Uteslutande med bokens tillkomst samtida historiska företeelser.

En annan indelningsgrund utgör tolkningarna av bokens framställningssätt:

1. Kontinuerlig-progressiv skildring.
2. Rekapitulerande skildring. («Tema med variationer».)

Då dessa teorier konfronteras med boken själv, måste de samtliga betecknas såsom falska, om de tillämpas exklusivt (och så är de ju menade), men samtidigt alla (eller nästan alla) berättigade, då de tillämpas parallellt och omväxlande. En exklusiv tillämpning innebär en stympning; man tappar då bort allt det i Uppb. som inte har direkt intresse för den smalspåriga utläggning, man själv företräder.

B. LOVSÅNGEN INFÖR TRONEN

Upp. 7:9-17

Vilken är situationen i Uppenbarelseboken 7:9-17? Om man svarar: »De räddade och frälsta (det vill säga de helade, de levande) samlade inför den himmelska tronen», så är detta svar icke oriktigt, men det är ofullständigt. Det viktiga är, att scenen och händelserna är infogade i en gudstjänst i himmelen. Denna text är principiellt en parallell till det fjärde kapitlets skildring av den himmelska gudstjänsten, och den som hör och läser dessa kapitel, finner anknytning till Hesek. kap. 1 och 10 och Jes. kap. 6.

Vilka är det då som enligt Uppb. 7 deltar i den fulländade gudstjänsten? Svar: Församlingen. — Vad är församlingen? Svar: Gudsfolket. — Och gudsfolket är det som representerar Guds vilja och inställning till mänskligheten, sådan den nu är:

förfallen och vänd bort från Gud. I den Heliga Skrift är *Israel* detta gudsfolk. Budskapet som riktas till Israel är riktat till »Guds folk», representanten för *hela* mänskligheten, vilken mänsklighet i sin helhet var ämnad till Guds folk.

I detta budskap ingår bestraffning. Jämför inledningen till Uppenbarelseboken, sändebreven, med dessas bestraffningar och påpekanden av vad det var, mänskligheten var avsedd att ta emot. — Men i och med detta hänvisar budskapet även till Guds gärning i skapelsen och alltsedan dess.

I början av kap. 7 i Uppb. räknas de 144 000. Därefter möter i vers 9 »skaran som ingen kunde räkna», det vill säga Israel, förverkligat till sitt *ändamål*, det att omfatta alla folkslag och stammar och folk och tungomål. Läsaren får här en erinran om löftet, att alla folk skall få vända sig till Herren och dyrka honom. Detta erinrar också om skapelsen och om det mellanliggande, som skilt mänskligheten från Gud. (»Folkslagen och tungomålen» visar hän på Babels förbistring o.s.v.) Det är alltså här ett löfte om skapelsens återupprättande till det, vartill den var tänkt, till Skaparens avbild. — Märk att *mångfalden* är kvar. Det är fortfarande *olika* folkslag och stammar, men det är icke i fiendskap skilda folk, utan de stå enigt samman kring tronen. — Tungomålen försvinna inte, men förbistringen försvinner, så att de bli olika harmonierande stämmor i den nya sången.

Vers 9 b uttrycker skapelsens mening. — De vita kläderna äro kännetecknet för det som mänskligheten genomgått och medfört, när den »vunnit seger», det vill säga tagit emot Kristus. Kristus framställes här såsom »Lammet». Jfr Upp. 13:8 (grek. texten) varav framgår att Lammet varit slaktat från världens begynnelse. Likaså att det från begynnelsen finns en »Livets bok». (Jämför Upp. 17:8).

Vers 10. »Och de ropade med hög röst och sade.» — »Bedja» och »sjunga» uttryckes i hebreiskan (som ligger bakom

och bestämmer Uppenbarelsebokens grekiska ordval) med olika ord för »tala» och »ropa», svarande mot graden av jubel. Uttrycket i början av vers 10 anger alltså jubelsång i barnslig glädje över att åter vara Guds barn.

Hymnen i vers 10 b lyder i gamla övers.: »*Salighet* honom som sitter på tronen, vårom Gud och Lammet.» — Denna språkligt friare tolkning återger den sakliga innebörden utmärkt. »Frälsningen», *soteria*, är just »hälsa» och »liv» = gamla övers. »salighet». — De som sjunga så, ha upptäckt att livet finnes endast hos Gud, det hela fulla livet. Och nu ta de emot det i jubel — icke som ett besvärligt beroende, så som man förnam det, när man ville söka sitt eget liv.

I vers 11 ff. bildar människor och änglar en enhet. Detta är anmärkningsvärt med tanke på de föreställningar om änglarna, som funnos i den samtida (icke-rabbinska) judendomen. Å ena sidan stod de icke-fallna varelserna i Guds skapelse, hos änglarna. Å den andra de fallna änglarna *och* människorna. Mellan dessa grupper tänkte man sig en motsats, som man — beträffande människor och änglar — sökte komma tillrätta med på i huvudsak tvenne olika sätt: Antingen tänkte man att de icke-fallna änglarna hänvisade till att människorna avfallit från Gud och därför alltid, även om de bättrade sig, hade kvar lik-som sår eller ärr efter avfallet. — Eller också påpekade man att människorna genom sitt avfall och återvändande till Gud vunnit en rikare erfarenhet än änglarna, som aldrig avfallit.

Hela denna rika problematik i judendomen ligger alltså bakom Upp. 7:11 ff. Här är emellertid varje motsats försvunnen. Alla äro ett och förena sig i gudstjänstens körsång och responsorium.

Denna typ av gudstjänst med 1) körer av olika stämmor och 2) röster från olika håll, förenade i responsorium, den gudstjänststypen går i synagogan så långt tillbaka, som vi kan följa

dess historia. Den gudstjänsten har Jesus själv gått in i och helgat och från den härstammar den kristna gudstjänsten.

Vers 12 torde förefalla en nutida läsare att innehålla en uppräkningslista av tämligen på måfå valda ord. Men en närmare undersökning av Skriften visar, att det i stället är ord, valda med största omsorg och i bestämd avsikt. Det är nämligen fråga om den sammanställning av begrepp, som är mest bekant under namnet »de tio sefiroth», denna strålande illustration till Gud-Skaparens universum och Hans handlande i och med detta universum. — Grundstället i Skriften ansågs vara Davids lov-sång i 1 Krön. 29:10 ff. Efter denna formel äro hymner bildade i hela Skriften och särskilt tydligt i denna sista bok, Up-penbarelsesboken.

Slutet av kap. 7 låter oss veta, vilka dessa, som stå inför tronen, äro och varifrån de komma. (— Till översättningen kan anmärkas, att vers 15 b »och den som sitter på tronen — 'skenosei ep autous', sakligt betyder: [han...] skall låta sin sekina överstråla dem». —)

Vers 14. De ha själva, rent historiskt, genomgått den stora bedrövelsen = trångmål och sorger, enligt Jesu ord. »Hava de förföljt mig, skola de ock förfölja eder.» (Joh. 15:20 och paralleller.) — Men »den stora bedrövelsen» är också hela mänsklighetens bedrövelse, ty »Lammets blod» är det blod, som utgöts på korset. Betycket består i förföljelse av Kristus och därmed av Gud och hans trogna. Det är ett betyck för dem, som *lida* förföljelse men också för dem som *utföra* den, ty förföljelsen är uttryck för det hemska begäret att döda sig själv genom att döda livet, när man möter det.

Segern slutligen är här inte något som kommer *efter* det att man slagit ned fienderna och blivit kvitt bedrövelsen och trångmålet, utan seger består i att *gå in* i trångmålet, eller som det är uttryckt i Hebr. 13:13: »gå ut till Kristus utanför lägret, bärande hans smäleke».

Men — segern medför också att de, i gemenskapen med Kristus, icke mer skola drabbas av något av det som tillhör livet borta från Gud. Detta skildras i texten (vv. 16-17) med gammaltestamentliga uttryck. Jämför dessa verser med t.ex. Jesaja 12:3: »I skolen ösa vatten med fröjd ur Frälsningens (Hälsans, Livets) källor» och Upp. 21:6: »Åt den som törstar skall jag giva att dricka för intet ur källan med Livets vatten.»

C. »UR ALLA FOLKSLAG OCH TUNGOMÅL»

I Bibelns sista bok, Uppenbarelseboken, det sjunde kapitlets nionde vers stå dessa ord att läsa: »Därefter såg jag, och se, en stor skara, som ingen kunde räkna, av alla folkslag och stammar och folk och tungomål, stående inför tronen och inför Lammet, klädda i vita fotsida kläder med palmer i sina händer.» Det är en framtidsvision, som siaren Johannes har haft, och som han nu berättar om och skildrar. Men han kallar sig inte själv siare, utan han kallar sig Jesu Kristi tjänare. Det är alltså icke vilken vision som helst det är fråga om, utan en sådan vision, en sådan syn, som Jesus Kristus själv har låtit honom se. Det betyder, att det för honom är något alldeles visst och säkert, det är en Jesu Kristi egen uppenbarelse, så viss som Jesu egna ord, och det är på Kristi eget uppdrag som han berättar, vad han sett, berättar det för dem, som vilja höra, vilja lyssna till Kristi ord. Och han skriver ned det för att de skola bevara det i sina hjärtan. Så säger han också i början av denna skrift: »Salig är den som läser och de som höra profeti-ans ord och bevara det som däri är skrivet.» Orden är riktade till dem som höra dem och ha något att säga just dem. De äro till för att tagas emot, bevaras och begrundas. Och det innebär, att varje litet ord, varje liten sats och mening, har en djup innebörd, det vill säga, de har ett djup som aldrig helt kan pejas.

Om vi nu stanna inför de orden »en stor skara, som ingen kunde räkna, av alla folkslag och stammar och folk och tungomål» och fråga »vad ha dessa ord för innebörd i det sammanhang de här stå?», så kan det icke bli fråga om en uttömmande och fullständig tolkning. Det kan endast bli några synpunkter och anvisningar, hämtade ur Nya Testamentet självt.

Det är då först att märka, att dessa ord ingå i en framtidsvision. Och det är ytterst den framtid, det är fråga om, som kallas fulländningen, fullkomningen. Men när det i Uppenbarelseboken och i hela Nya testamentet överhuvud talas om fulländningens tid, så riktas alltid blicken och tanken samtidigt på ursprunget, på begynnelsen, på Skapelsen, på Skaparens mening med sin skapelse. Ty fulländningen är återupprättandet av begynnelsen. Slutmålet och begynnelsen möta varandra. Vad är det då i Skapelsen, i Skaparens mening med skapelsen, som antydes genom detta »alla folkslag och stammar och folk och tungomål». Jo, det hänger tydligen tillsammans med detta som vi kunna kalla den oändliga mångfalden i Guds skapelse. Den kännetecknas av den oändliga rikedom och variationen i det skapade. Det är en enda skapelse, men det är icke två ting, som äro varandra absolut lika i hela detta väldiga universum. Och det gäller då också den skapelse, som människan utgör. I skapelsen finns icke plats för någon likriktning. Det är icke en enda typ, som är den ideala, den fullkomliga, den avsedda. Utan det som är avsett, det är just olikheten, mångfalden. Varje individ har sitt oändliga värde. Men individerna tillhöra den stora gemenskapen, och denna stora gemenskap yttrar sig i en mångfald av egenskaper: det är de som kallas folkslag och stammar och folk. Det är alltså intet folkslag eller folk, som är det ideala framför de andra, som de andra skola formas, omformas till likhet med, utan vart och ett har sitt oändliga värde.

Men nu är i hela Nya Testamentet som bakgrund också läran om det fördärv, den förvändhet, som inträdde i denna skapelse genom mänsklighetens syndafall. Förvändheten består alltså icke i att det är olikhet mellan människor och släkten och stammar och folk — ty denna olikhet ingick i Skapelsen själv — utan det var att individer och grupper förlorade gemenskapen med varandra genom att de förlorade gemenskapen med Gud. Jesus själv kallar det för att de »var och en sökte sitt eget». I stället för att den ena människan skulle finna sin glädje i att se den andra i hennes olikhet med sig själv, så ville hon hävda sig själv gent emot den andra. Och detsamma gällde om grupper av människor: den ena gruppen ville hävda sig själv, sin art, och bekämpa, undertrycka den andra, antingen genom att förinta och utrota den andra eller genom att tvinga den att omforma sig efter, inordna sig i den undertryckande gruppens mönster. I stället för den av Skaparen givna gemenskapen mellan dem som äro olika och glädjen över att i varandras olikhet igenkänna Skaparens outgrundliga kärlek till var och en och till alla gemensamt kom nu splittringen, den ömse-sidiga oviljan, hatet och strävan till likriktning, enformighet, ett dött kollektiv.

Bakom varje ord i Nya Testamentet står alltså tanken om Skapelsen och om syndafallet. Men det är en tredje, lika viktig och grundläggande visshet, som också står bakom allt som förkunnas i den Heliga Skrift. Det är evangeliet om Frälsningen, om Frälsaren. Det innebär detta: Skaparen vänder sig icke bort från den värld, som vänder sig bort från Honom. Han lämnar den icke åt det öde, den sig själv berett. Utan Han älskar alltfört vart och ett av sina förlorade barn. Och så älskade Gud världen »att Han utgav sin enfödde Son». Hans verk blev att på korset bära allt det lidande och den nöd, som fötts ur mänsklighetens splittring och hat. På korset samlade Han i en ofattbar självuppoffring i sig till en gemenskap den splittrade

mänskligheten. Det är det som på bibelns obegripliga men till vårt allra innersta talande språk uttryckes med orden just i denna Uppenbarelsesbok: »Lammet som blev slaktat från världens begynnelse.» När Han förintades på korset, då segrade den gudomliga kärleken.

Och nu är det denna segers fulländning som Johannes ser i sin framtidsvision. Det heter att han ser denna skara ur alla folkslag och tungomål stå inför Tronen och inför Lammet, det är: inför Skaparens tron och inför Lammet, som återfört Skapelsen till Honom genom sitt Kors. Och så heter det omedelbart därefter, att dessa, som så stå inför Tronen och Lammet gemensamt frambara den hymnen: »Frälsningen är från vår Gud som sitter på Tronen och från Lammet» eller »Frälsningen tillhör vår Gud — vår Skapare — och Lammet».

Men till vem, till vilka är nu denna berättelse, denna skildring av framtidsvisionen riktad? Den är riktad till dem, som vilja höra den och läsa den. Det vill säga, ingen är utestängd från dessa ord. Ingen är utestängd. Från Kristi sida är ingen utestängd. Men alldeles särskilt kan den mottagas av dem som, såsom det heter i fortsättningen, »komma ur den stora bedrövelsen». Dessa ord äro, liksom alla ord i denna profetians bok, talade och skrivna för dem, som behöva tröstas och stärkas. Bilden av den stora skaran inför Tronen är ställd fram för var och en som i varje nu, i detta nu, behöver tröst och styrka. Denna skildring av skaran inför tronen står i märkligt sammanhang med berättelsen om Jesu samtal med sina lärjungar den sista afton han var tillsammans med dem före kampen i Getsemane och korsfästelsen. Han säger till dem: »Här i världen, här i tiden, haven I betryck, men varen vid gott mod: jag har övervunnit världen.» Och så säger han till dem: »Detta har jag talat till eder, för att min glädje skall bo och förbli hos eder, i eder, och för att eder glädje skall bli fullkomlig». Om dessa som hava betryck heter det nu på denna Uppenbarelsens

boks till hjärtats innersta talande språk: »Dessa äro de, som komma ur den stora bedrövelsen och de hava tvagit sina kläder och gjort dem vita i Lammets blod». Lammet, det är Han, som burit varje människas egen nöd och eget fördärv på sig och som gör honom och henne vit och ren inför sig, vilken sorts människa hon än är. Det uppmuntrar till trohet mot Kristus, genom att ha sina ögon ständigt riktade på Hans kors. Det är två ord, som Uppenbarelseboken särskilt inskräper såsom ord från Kristus själv: de orden äro: *uthållighet* och *tro*. Att hålla ut i förtröstan, ända till slutet, till det yttersta, det kallas där också för Seger. I breven till de sju församlingarna, alla olika och alla bestående av olika människor, alla lika kära för Frälsaren, slutas det — i varje brev med ett ord om Segern. Och alla dessa ord äro riktade till tröst och styrka för den som hör dem, och den som hör dem, han kan också för sin inre syn se samma framtidsvision som Jesu Kristi tjänare Johannes och i dem förnimma de Jesusorden: »Frid giver jag eder, icke giver jag eder den såsom världen giver». Det är en frid som är ämnad åt alla folkslag och stammar och folk och tungomål.

JESUS OCH JUDENDOMEN

Det går ju inte att komma ifrån att Jesu verksamhet historiskt är anknuten till judendomen. Han är själv jude och verksam bland judarna och han begränsar uttryckligen denna jordiska verksamhetstid till Israel; han säger att han inte är kommen annat än för de förlorade fåren av Israels hus. Den yttre, historiska ramen för Jesu liv är Palestina, i Galileen, Samarien och Judeen, mitt i det judiska folket försiggår det som är skildrat i evangelierna.

I Nya Testamentet betraktas och framställs detta såsom någonting som inte är en tillfällighet, utan något som är grundat i hela Guds frälsningsplan, i det som kallas *mysteriet*, det vill säga det som är ifrån begynnelsen, före världens grundläggning angivet och bestämt. Det är en anknytning till Israel i dess egenskap av Gudsfolket. Naturligtvis hör detta också till den yttre historien i så måtto att man kan konstatera huru som Jesus själv ger denna djupare aspekt på det. Och det utmynnar även i hans instruktion om det som man sedan har kallat världsmissionen: den skall utgå med början från Jerusalem. Därifrån skall lärjungarna gå ut till alla folk.

Men så finner vi denna motsättning mellan Jesus och det folk i vilket han lever. Och här kommer nu det in som är svårast att få en rätt syn på. Inte därför att det i och för sig ligger någon svårighet däri, utan emedan man genom sin skolutbildning, sitt sätt att studera historien har kommit in i vissa tankebanor. Man tänker sig att de historiska förhållandena helt

allmänt måste vara på ett visst sätt. Och det inträder också i ens religionshistoriska tänkande, där man är van att se en religion som bekämpar en annan. Det uppstår alltså en konstitutiv motsats mellan Jesus och judarna, så att, fastän man på ett sätt ju måste konstatera att han är jude, man dock liksom inte kan fatta det, utan det blir Jesus å den ena sidan och judarna å den andra. Och det understödjes då naturligtvis genom dessa berättelser om och uttryck för motsättningar som vi har i Nya Testamentet.

Hur ligger det Realt till? — Om vi ser på Jesu jordeliv och hans förkunnelse rent historiskt, och detta är ju något som man gång på gång måste peka på, så är han icke i motsättning till allting inom judendomen, till hela judendomen. Han avvisar icke Israel, utan han talar bestraffande ord till Israel i dess egenskap av gudsfolk. Han säger inte så till judarna: »Ni tror i *er* religion och i *edra* skrifter att ni är gudsfolket, men det är inte alls fallet.» Det är en falsk föreställning, ty detta Israel är från Guds synpunkt sett det utvalda gudsfolket. Och i denna sin egenskap blir dessa grupper i Israel som här tilltalas bestraffade. Inte därför att de har den falska uppfattningen att Gud har utvalt Israel, utan därför att de handlar och är tvärt emot det som de på grund utav denna utkorelse eller uppgift skulle vara. Och här ställer sig ju Jesus, och det är viktigt, i linje med tidigare gestalter just inom Israel självt, nämligen profeterna. De som har blivit sända ifrån Gud till Hans eget folk, de ha i detta det egna folket blivit förföljda och, som det säges (Matt. 5:12, 23:30 f.), dödade. — Det är framförallt då till ledarna, de som åberopar en bestämd fromhet, som detta säges. Vi har fariséerna och sadducéerna och prästerna, särskilt de ledande prästerna, översteprästerna (archiereis betyder ju de ledande ibland prästerskapet med översteprästen i singularis i spetsen). Om fariséerna och sadducéerna är vi ju

tämligen väl underrättade. I varje fall i Nya Testamentet speciellt när det gäller fariséerna.

Men det fanns ju rent historiskt sett i detta Israel sådant som Jesus på intet sätt avvisade. Synagogans gudstjänst är av honom angiven som en gudomlig stiftelse och anordning. Det skall man noga erinra sig. Vidare var det så många av dem som deltog i denna gudstjänst, vilka måste sägas höra till dem som han tar sig an, som han inte bestraffar. Han kan tala om »en rätt israelit, i vilken det icke finns något svek» (Joh. 1:47). Det har t.o.m. funnits sådana som i Nya Testamentet framställs som fromma präster. Man kan i det sammanhanget erinra om Sackarias och hans hustru Elisabet. Men framför allt gäller detta dem som kallas »de stilla i landet». Det är ju en term från Gamla Testamentet. De stilla i landet, sådana som Josef och Maria och andra, bad sina böner och läste dem såväl i hemmet som i synagogan.

Så som Jesus förhåller sig till gudstjänsten, sådan är också hans inställning till den heliga Skrift. Den avvisas icke. »Jag har inte kommit för att upplösa den», säger han.

Vidare är det den riktning för vilken vi inte har något egentligt namn. Det beror framförallt därpå att de namn eller benämningar som man kan tillgripa är så illa belastade. Det skulle annars ligga närmast till att kalla dem mystikerna inom judendomen. Bara denna benämning då inte parallelliseras med mystik i en bestämd mening, medeltida mystiker eller sådant. Det är sådana om vilkas uppfattning man vet en hel del genom böcker från tiden närmast före och omkring Kristi födelse. Jag tänker t.ex. på henokslitteraturen. Det är mycket där som är gemensamt med den nytestamentliga åskådningen, där samma ståndpunkt som i Nya Testamentet företrädes exempelvis gentemot fariséerna. Ett enkelt exempel, som dock är väsentligt, är uppfattningen av syndafallet, det första syndafallet. — För

fariséerna och sedan hos rabbinerna var det syndafall som det berättas om i Gen. 3 endast Adams och Evas syndafall, ett av de många syndafallen, ett exempel, visserligen väsentligt, på hur det går, men inte så att det är det genom vilket synden kommit in i världen, såsom Paulus säger. Men för Nya Testamentet och för denna riktning är syndafallet just detta i vilket hela mänskligheten var med och innesluten.

När vi talar om den med det något misslyckade namnet mystiska judendomen, så är det alltså inte frågan om en judendom som Jesus är fientlig mot eller står i motsättning till, såsom fallet är i förhållande till fariséer och sadducéer, utan det är en judendom som också tycks mycket ha smält ihop sedan med kristendomen. Å andra sidan är det möjligt att en hel del av dessa första judekristna, som isolerades från den övriga kristenheten, fick sin fortsättning i denna judiska mystik. Men detta senare är bara ett antagande om vilket man ingenting vet.

Den historiska utvecklingen blev skenbart så att endast en ringa minoritet av det judiska folket följde med i tron på Kristus. Detta betyder dock att det här historiskt sett blev en brytning efter Jesu bortgång: judar, det är detsamma som icke kristna, och den andra gruppen, de som tro på Kristus.

Men här är också någonting som är svåråtkomligt, vilket behövde utredas redan på den tiden. Det var ett problem såsom vi ser det i Rom. 9-11. Men där har Paulus tagit detta ifrån grunden och kommer med den väsentliga frågan och det grundläggande svaret: »Har således nu Gud förkastat sitt folk? — Nej, långt därifrån! Icke har Gud förkastat sitt folk, som Han *förut känt*», det är en hänvisning till att detta är mysteriet, det som är från begynnelsen till änden. Israel är alltså fortfarande med i denna frälsningsplan och illustrerar gudsfolkets förhållande till sin uppgift.

Dock är det väsentligt att ha klart för sig att samma förhållande inträder i det som kallas den kristna församlingen, det kristna gudsfolket. Det är inte så — i och med att det sedermera blir en »mosaisk» judisk församling som icke erkänner Kristus — att det därmed i resten av gudsfolket, vilket kommer ifrån judarna men så tagits ur de s.k. hedningarna, det vill säga icke-judarna, inte längre skulle äga rum några motsättningar till Kristus eller till det gudomliga, utan där fortsätter detsamma. När nu Jesus talar till dessa om vilka det säges: »Så har de gjort med profeterna», så är det något som gäller alltfört, och som alltså är sagt oss till varning.

Sedan är det det grundläggande att enligt Pauli historiesyn Israel inte har förkastats, det har inte upphört. Detta gudsfolk beskrives av honom med bilden av det ädla olivträdet, som har sina rötter ända i begynnelsen, och i vilket de som blir kristna är inympade. Där är den egentliga synen på förhållandet mellan det fallna gudsfolket och gudsfolkets idé, gudsfolk ifrån Guds frälsningsplans synpunkt.

Man kan möta två alldeles olika uppfattningar, där den ena säger, att Jesus och hans apostlar bröt helt och hållet med judendomen och förkastade den såsom någonting gammalt (»gamla läglar»), och att kristendomen är en ny religion, och den andra den helt motsatta, att Jesu lära ingenting annat var än en fortsättning och utveckling av den samtida judendomen, och att kristendomen väsentligen är en judisk religion.

Om man studerar Nya Testamentet, evangelierna och breven, och verkligen betraktar allt vad där förekommer, finner man lätt att ingen av dessa bägge åskådningar överensstämmer med verkligheten.

Påståendet att Jesus skulle ha brutit med Israel, är uppenbarligen falskt. De fyra evangelierna visa där samma konse-

kventa hållning. Om vi t.ex. av dessa tar det som ansetts såsom det från judendomen mest fjärran stående, det som inte är riktat till några judiska läsare, nämligen Lukasevangeliet (ty ingen har väl velat påstå att detta evangelium framför allt är riktat till judar, såsom man har sagt om Matteusevangeliet), så betonar detta evangelium lika starkt, och man skulle kunna säga *starkare än de andra*, Israels betydelse. Alla evangelierna är ense om att Jesus är, betraktar sig själv som och förkunnar sig själv som en som är sänd till Israel och *som är Israel*. När han t.ex. i Luk. 24 ger lärjungarna instruktionen för deras mission, talar Han om detta evangelium om syndernas förlåtelse som skall förkunnas för alla folk, men det skall börja i Jerusalem. Från Jerusalem skall det utgå.

Bland apostlarna sedan är det detsamma. De handlar efter denna anvisning. Det skildras hurusom de just är i Jerusalem, och ifrån Jerusalem börja de.

Hos aposteln Paulus har vi detta koncentrerat: »Har Gud då förkastat sitt folk? — Nej, bort det.» (Rom. 11:1.) Jesus själv, såsom Kristus, förkunnar att Israel är Guds frälsning, att det uttrycker och representerar Guds frälsningsvilja till hela världen. Detta är så väsentligt för förståelsen av hela evangeliet. Israel är Guds folk, det är Guds församling. Den nya församlingen, de nya som »läggas till» (Apg. 2:41) Israel är inte något som har ersatt denna gamla Guds församling. Paulus använder här bilden av det ädla olivträdet (Rom. 11), som är Israel, i vilket den nya församlingen har ympats in. Det är ju en egendomlig bild, men den är mycket klar och ofrånkomlig. Dess betydelse kan ju inte missförstås. Nya Testamentet betraktar det man kallar kyrkan (detta ord förekommer inte i Nya Testamentet) såsom något som är grundat *ifrån begynnelsen*, och som träder in, träder i verksamhet genom syndafallet. Man märker inte, ty man förstår inte och tycker det inte har någon mening, hurusom hela Nya Testamentet och i detta

sammanhang Paulus, när han kommer in på detta om Församlingen, om Gudsfolket, alltid sammanställer denna med Begynnelsen, »före världens grundläggning». Evangeliet är något som före världens grundläggning var givet åt oss.

Sedan kommer frågan vari det nya ligger. »Nytt vin i nya läglar.» Den bilden, som Jesus själv använder (Matt. 9:17, Mark. 2:22, Luk. 5:38), har ju under de senaste hundra åren varit den gängse bild man använt och pekat på för att betona den, som man menade, radikala skillnaden mellan Jesus, den religion han stiftade och judendomen. Det är en bild som är använd och tolkad i den allmänna syn man hade på »utvecklingen». Här såg man då på judendomen såsom en förskola; där utvecklade sig hos judarna så småningom en allt högre gudsbild och gudsuppfattning, till dess att det fanns förutsättningar för att åtminstone några fattade denna nya lära. Och när den kom, betydde det att det gamla hade spelat ut sin roll, och Jesus förkastade då detta och grundade sin nya religion.

Ja, det är märkvärdigt och förbluffande att en sådan bild av historien har kunnat uppkomma och bli så allmänt rådande, och den är ju inte försvunnen än. Kristendomen, det var, ansåg man, någonting som grundades då i början på vår tideräkning. Den är en ny religion, som har en stiftare, som heter Jesus Kristus, som själv var jude, men som då bröt med judendomen såsom någonting gammalt och förlegat. — Något så i alla avseenden falskt och för Nya Testamentets människor fullkomligt främmande! Jesus stiftade ju ingen religion. Han kom såsom den som gav fullheten åt det gamla förbundet.

Det är naturligtvis utvecklingstanken som där spelar in. Om vi t.ex. tar denna idé om att judafolket så småningom uppfostrades, att det utvecklade sig en allt ädlare gudsbild, så är ju det för både Gamla och Nya Testamentet något fullkomligt främmande. Där ser man ju inte utvecklingsgången så, att det sakta

går ifrån ett primitivt till ett högre stadium. Nej, är det fråga om förändringar, är det alldeles tvärt om. De förändringar man ser och pekar på, det gäller såväl Gamla Testamentet som Nya Testamentet, är oftast periodiskt framställda, är tänkta som periodiskt skeende, där man *förfaller* ifrån det ljus man har fått. Och Jesus kommer inte när världen är mest utvecklad och mest mottaglig, utan det är alldeles tvärt om, ungefär som det står i den där psalmens ord: »När världens hopp förtvinat stod.» Det är när mörkret är som djupast som Kristus träder in och inkarneras, blir kött. Det är inte till en ljus värld han kommer, utan det är till mörkrets värld.

Såsom det framställs i Nya Testamentet stiftar Jesus icke någon ny religion, icke någon ny lära, icke någon ny etik. — Man var tydligtvis också mycket angelägen om att Jesus, såsom denne nye religionsstiftare, skulle ha sagt sådana saker som var enastående. Detta är också ohistoriskt. I Nya Testamentet betonas det ingalunda att Jesus kommer med någon ny lära. Det Han kommer med är Guds ord. Han talar det som Fadern har givit honom att tala (Joh. 4:24), och det är i naturlig överensstämmelse med det som redan förut är givet.

Det har ju funnits verkligt kunniga och framstående judiska lärde som har påvisat paralleller eller liknande uttalanden ifrån rabbiner t.ex. i Talmud och midrascherna, till så gott som vartenda ord som Jesus har sagt, utom sådana ord som är radikala, så radikala att ingen i kristenheten heller någonsin tar dem på allvar. Och sådana ord skulle det vara skäl att ta fram. Det är ju lätt för var och en att finna sådana ord av Jesus, som det aldrig faller honom eller henne in att följa efter.

Det som är nytt är Kristi person. Och då är det dock att märka att Han är ny, enastående *såsom inträdd i historien*, såsom »av kvinna född». Men denne Kristus är ju ifrån begynnelsen. Han är med och bakom hela historien ända från skapelsen. — På det sättet är Han också så radikalt ny, att Han

är den som uppenbarar Gud. Men givetvis är inte heller Gud någon ny, någonting som uppstod för 1900 år sedan, utan Gud och Kristus är i Nya Testamentet den som är Begynnelsen, den genom vilken allt har skapats.

»SKRIFTERNAS TRÖST»

I en av adventstexterna läsas dessa ord: »Allt som fordom blivit skrivet, det är skrivet oss till undervisning, för att vi genom ståndaktighet och genom den tröst, som Skrifterna giva, skola bevara vårt hopp.» Dessa ord äro hämtade ur Pauli brev till de kristna i Rom. När nu Paulus här talar om »den tröst, som Skrifterna giva» eller ordagrannare översatt »Skrifternas tröst», så är det Den Heliga Skrift, han menar. Och när han skriver detta till sina samtida, det första århundradets kristna i Rom, så är det inte för att göra någon propaganda för Bibeln, ty dessa voro sådana, som redan flitigt och dagligen läste och hörde Skriftens ord. Men när aposteln Paulus skrev till de kristna i Rom, så var detta brev givet dem till att bevaras från släkte till släkte och att läsas av alla församlingar. Det är alltså ord som äro riktade till kristna i våra dagar. Vad är då apostelns avsikt med att till dessa flitiga bibelläsare och bibelhörare tala om Skrifternas tröst? Jo, det är uppenbarligen att erinra dem om den sida av Skriften, som betyder dess *tröst*, att uppmana dem, ja, uppmuntra dem att taga vara på och taga till sig den Skriftens gåva, som består däri, att den är till tröst. Och han vill erinra dem om, att denna Skrifternas tröst kommer ifrån Gud själv, Skaparen och Frälsaren. Därför säger han också omedelbart efter: »Och ståndaktighetens och *tröstens* Gud give eder att vara ens till sinnes med varandra i Kristi Jesu efterföljelse, så att I endräktigt och med en mun prisen vår Herre Jesu Kristi Gud och Fader.» Det är den gudomliga tröstens ord,

som Skrifterna innehålla, och det är den gudomliga trösten, som vi uppmuntras och inbjudas att taga emot ur de heliga skrifterna. Det är nu viktigt att märka, att Paulus betonar att detta gäller om allt vad Skrifterna tala om. Och det betonas också på andra ställen. Så heter det i andra brevet till Timoteus: »Men du, förbliv vid det du har lärt och varom du har blivit förvissad, vetande av vem du har lärt det, och att du från barn- domen känner de Heliga Skrifterna, som kunna göra dig vis till frälsning genom tron i Kristus Jesus. All helig skrift är ingiven av Gud och nyttig till undervisning, till bestraffning, till upprättelse, till fostran i rättfärdighet» (2 Tim. 3:14-16). Och upprättelse, det betyder här just tröst. Det är det som står t.ex. i den 145:e psalmen: »Herren uppehåller alla dem som äro på väg att falla och han upprättar dem nederslagne äro.» Det är då icke menat så, att vissa ord i Skriften äro till bestraffning, till dom, andra till undervisning, andra åter till upprättelse och tröst, utan allt är givet till allt detta.

Detta hänger samman med den syn på Gudsordet och den erfarenhet av Gudsordet som ligger bakom alla Nya Testamentets skrifter, och som väl kan uttryckas så: att Gudsordet är riktat till hela människan, till hela hennes liv och alla hennes livsbehov. Det riktar sig alltså icke endast till förståndet — så att bibeln bara skulle vara till för att man skall kunna hitta läror där — icke heller endast till känslan, så att man icke med sitt förstånd skulle begrunda, vad där står. Nya Testamentets skrifter ha förvisso genom tiderna tagit de högsta intelligenser i anspråk men äro ju fyllda av skatter för den enklaste fattningsgåva, och Herren Kristus själv prisar ju sin Fader för att han dolt detta för de visa och kloka men uppenbarat det för de enfaldiga. Och skrifterna rikta sig ju också till viljan och handlingen, såsom Paulus säger: »Gud är den som verkar i eder både vilja och gärning» (Fil. 2:13). Men Skriften är också given för att uppfattas som rytm och klang, för det

sinne varmed man uppfattar musik och fågelsång, skogens sus, vågornas sång. Och så är den ju riktad till det djupaste i människan, till hennes innersta eviga väsen, till det varmed hon är förbunden med det gudomliga, med Skaparen, som allt liv kommit från, såsom psalmisten säger: »Hos Dig är livets källa, i Ditt ljus se vi ljus». Ordet är givet att tränga in i och leva i det allra innersta hos människan, icke bara i dagmedvetandet utan i det vi kalla det undermedvetna, ja, det omedvetna.

Och när det nu här talas om Ordets, Skrifternas, *tröst*, så kunna vi i ordet »tröst» inlägga också det som kallas för vederkvickelse eller med ett gammalt vackert ord »hugsvalelse». Skriften är ämnad att så mottagas såsom ord från tröstens Gud, att det blir vederkvickelse och hugsvalelse för hela människan, för hela hennes väsen, ända in till hennes innersta rot och urgrund.

Hela Skriften, allt Guds ord riktar sig alltså till hela människan. Och det är fråga om en fullkomlig tröst, icke om en tröst som delvis lindrar, utan om den fullkomliga gudomliga trösten. Att nu alla ord äro trösteord i Skriften, innebär ju inte, att icke enskilda ord vid enskilda tillfällen alldeles särskilt kunna komma som trösteord, utan det innebär, att man tager emot de heliga orden med den vissheten, att icke endast vissa enskilda ord här och där äro trösteord, andra däremot icke. Och man kan också säga omvänt att de ord, som lyda som trösteord också tjäna till förmaning, till att väcka och tala till samvetet. Vi har ju så många ord av Jesus, som äro tydliga trösteord, såsom detta: »Den som kommer till mig, kastar jag sannerligen icke ut.» Men detta ord är mig ju också en bestraffning. »Varför kommer jag då inte helt och fullt, i full förvissning och tillit till Honom. Varför överlämnar jag mig icke med alla mina bekymmer, ängslan och oro helt åt Honom.»

Enligt Paulus talar allt ifrån Bibelns första kapitel också tröstens ord. Den börjar med Skapelsen. Att Gud har skapat allt betyder att vi av Honom ha vår varelse och av Honom vårt liv. Syndafallet visar, att Skaparen icke lämnat den fallna människan åt sitt öde utan att Han vill vår frälsning. De bestraffande orden, från profeter och apostlar, från Kristus själv, de visa ju samtidigt alltid en välgörande bestraffning, som öppnar för oss helighetens värld. När de som hörde Petri predikan, så som den skildras i Apostlagärningarnas andra kapitel, vid Petri från Skriften hämtade bestraffande ord, fingo ett styng i sina hjärtan, så ledde just detta till att de kommo till tro och sedan som det heter »voro beständiga i apostlarnas lära och i gemensamheten och i brödsbrytandet och i bönerna».

Skrifternas tröst är en tröst från tröstens Gud själv och de äro hela vårt Nya Testamente koncentrerade (samlade) i Herren Jesus Kristus. Och det betyder, att Kristus själv ger sig åt oss i Skriftens ord. Det är icke endast så, att Skrifterna innehålla uppteckningar av Hans ord, utan Han själv är med i dem. Han säger: »Mina ord *äro* Ande och äro *Liv*.» Så är det djupaste i Skrifternas tröst detta att det är Kristus själv som talar direkt nu till var och en som läser eller hör dessa Hans ord. Och Han är själv, verkligen själv, nära var och en som vill taga emot dem. Han vill själv ge den hela och fullkomliga trösten, vederkvickelsen och hugsvalelsen. Och det är ju en tröst, en vederkvickelse och hugsvalelse från Honom, som tagit på sig, själv genomlidit allt vårt lidande, all vår ängslan, allt vårt fördärv, som bär det på sig och i stället vill giva oss sin glädje och sin frid. Icke en snålt utmätt och tilldelad glädje, utan som Han själv säger: »Allt detta har jag talat till eder för att min glädje må bo i eder och för att eder glädje må vara fullkomlig.» Och det är icke en bräcklig frid, en som uppleves endast i vissa stunder och ögonblick, utan en ständig frid, såsom Han

säger: »Min frid giver jag eder. Icke giver jag den så som världen giver.» Det är en frid Paulus kallar »den Frid, som övergår allt förstånd». Det är Skrifternas tröst.

DET NYA LIVET

Det är uppenbart, att det i de nytestamentliga skrifterna betraktas såsom någonting givet, att genom att ta emot Kristus, genom omvändelsen, så blir det ett nytt liv.

Så blir frågan vari detta skall visa sig. I Gal. 5:25 står detta korta och uttrycksfulla ord: »Om vi nu leva i Anden, så må vi också vandra i Ande.» Alltså det förutsättes att det finns ett liv i Ande, att de kallade, de troende, de som tro på Kristus, därigenom har ett liv i Anden. Men utav detta följer att man också skall vandra i Anden, vandra i överensstämmelse med, leva i överensstämmelse med denna Ande. Och nu är det alltså frågan om hur detta visar sig. Ja, om vi nu håller oss till detta ställe här i Galaterbrevet, så står det faktiskt strax förut om detta, det kallas för Andens frukt. Andens frukt måste vara det som blir resultatet eller yttringen utav livet i Ande.

Det som nu står där, det är Kärlek, Glädje, Frid. Att glädje och frid är något inre tillstånd är ju uppenbart. Och det första ordet här, kärlek, det torde i detta sammanhang först och främst vara tänkt som just ett sådant inre tillstånd. Alltså det är inte i första rummet tänkt på den kärlek som man visar andra, som den, som lever i Anden, bevisar mot andra, utan det är den kärlek som *bor* inom honom eller henne. Och vad är det för en kärlek? Det är den verkliga kärleken, det vill säga Guds kärlek, Kristi kärlek. Gåvan är den övernaturliga gåvan utav Guds kärlek. Den är ursprunget till det hela. Det är ju på grund utav

Guds kärlek som man överhuvudtaget givits Andens hela gåva, att människan inte är helt överlämnad åt förgängelsen och fördärvet och mörkret.

Det är märkvärdigt att det som därefter nämnes är Glädje och Frid. Och med glädjen och friden förhåller det sig tydligtvis på samma sätt. Det är en inre skatt, som människan tar emot eller får ingjuten, som strömmar över henne från en outtömlig gudomlig skatt. Det säges ju av Jesus själv, att det är *glädje som Han ger*, att det är frågan om en glädje som skall vara fullkomlig.

Och nu är det märkvärdigt att denna glädjen skall också vara *beständig*. Enligt Jesu ord och apostlarnas ord, t.ex. Pauli, hör inte varken glädjen eller friden till dessa som skall finnas till i någon slags rytmisk omväxling med något motsatt, t.ex. så, att det andliga livet skulle vara en växling mellan å ena sidan glädje, en översinnlig och översvinnelig glädje, och å andra sidan djup dysterhet, depression och sorg. Utan tvärtom talas det om att under alla livets förhållanden och alla olika växlingar mellan ljus och mörker, mellan natt och dag, mellan fred och ro och förföljelse, mellan hälsa och sjukdom, så skall man vara glad. »Varen alltid glade». Och Paulus talar ju om detta också: »bedrövade, dock alltid glada.» — En glädje som även skall gå ut, stråla ut på samma sätt som kärleken.

Och likaledes säges det om friden. Det är också något som är beständigt, alltså inte en växling mellan frid och ångest eller oro eller vad det nu kan vara, utan den är fullkomlig och beständig. »Min frid giver jag eder.» Det är märkvärdigt att dessa ord är uttalade i den stund som både i apostlarnas eget liv och i historien överhuvudtaget, är den mörkaste och dystraste. Då är det som Jesus talar till dem om glädjen och säger: »Allt detta har jag talat till eder för att ni skall vara glada, och för att eder *glädje* skall vara fullkomlig.» Och där

är det också som Han säger: »Min *frid* giver jag eder, inte giver jag eder såsom världen giver.» Alltså det är en fullkomlig glädje och frid. Och när den finns och behålles, så är egentligen det övriga givet.

Om vi nu ser på fortsättningen, så börjar det där bli frågan om förhållandet till omvärlden. Det är makrothymía, som betyder långmodighet, ett sinne som *härda ut*. Detta uthärdande spelar stor roll i Nya Testamentet. Det är då uthärdandet utav de förhållanden i vilka man befinner sig. Om detta talas det också i den sista stunden som Jesus var med sina lärjungar före korsdöden: »I världen haven I betryck.» Men det är inte bara där som han säger det, vi möter det ifrån början, t.ex. i Bergspredikan, där det är uttryckt så: »Saliga äro de som äro förföljda, och saliga ären I när man smädar eder och förföljer eder, och säger allt ont emot eder, ljugande. Varen då glada och jublen». Det är alltså detta att man verkligen finner sig i konsekvensen av att vara trofast mot Kristus. I Hebr. 13:13 har vi dessa märkliga orden: »Låtom oss därför gå ut till Honom utanför lägret, *bärande Hans smälek*.» Det är viktigt detta, att verkligen bära detta med glädje också, inte med resignation och med känsla utav att det är en tung börda. Att bära Kristi smälek, det skulle vara ett ljuvt ok. Vi kan tänka på vad det berättas om Petrus och Johannes i Apostlagärningarnas 5:e kapitels slut. Det var ju så att de hade blivit fängslade. Men sedan frigavs de efter att ha blivit pryglade och befallda att de inte skulle få tala i Kristi namn. I v. 41 står det: »Då gick de ut glada ifrån synédriets åsyn.» Och nu är det att märka vad de var glada över. Det står nämligen inte så: » ... glada över att de nu hade blivit fria och sluppet undan så pass lindrigt», utan det står: »... glada därför, att de aktas värdiga att vanäras, försmädas för det Namnets skull.» För Kristi Namns skull. De var glada över detta. Och det står att de »aktats värdiga». —

Det är alltså ingenting som man kan själv ta sig. Man kan inte själv ställa till så att man blir vanärad i avsikt att få bära Kristi smälek, utan det måste vara den *äkta* Kristi smälek, den som följer med den verkliga troheten mot Honom. Och det är klart att man tänker på smälek från världens sida, alltså från den otroende världens sida, såsom Jesus säger: »I ären i världen och därför att I icke ären av världen, så hatar världen eder.»

Men vad betyder i själva verket världen i Nya Testamentet? Jo, det är inte bara den *yttre* världen, den som är tydligt och uppenbart fientlig, uppenbarligen och öppet förkastar Gud, och förkastar Kristus, *utan världen finns i Kyrkan*. Det är Nya Testamentets lära. Det är ju inte bara Pilatus som styr om att Jesus blir korsfäst, utan det är också Kyrkans män. Ja, det heter ju inte Kyrkan där, men det är det som numera kallas för Kyrkan, alltså Gudsfolket, det som skall representera gudsviljan eller religionen i världen. Där inne i denna är världen. Vi har ju ett ord som heter sekularisering. Det betyder just förvärldsligandet av Kyrkan, alltså världens och Djävulens, Satans makt inom Kyrkan, inom Församlingen. Och det är ju klart att alla de nytestamentliga breven egentligen går ut på att visa detta och varna för detta som är mitt inne i Församlingen. Segern, som det talas om i Apokalypsen, det är just uthålligheten, hypomoné, som det heter, eller makrothymía, långmodigheten, uthålligheten i troheten mot Kristus gentemot såväl den yttre förföljelsen som de falska profeterna, den falska styrelsen i Församlingen.

Detta betyder alltså i själva verket troheten mot Kristus, mot Honom som har givit oss allt detta. Så länge man har glädjen och friden, så blir detta inget problem, därför att det då är en sådan överväldigande ljusskatt som man där har.

Men så kommer då det följande. I förhållandet människor emellan har vi också något som heter godhet. Det är det nästa

ordet. Vad betyder då godhet, mildhet? Ja, nu skall man förstå vad som egentligen har skett, eller här tänkes ha skett med dessa, om vilka det heter, att de leva i Anden, det vill säga att de har fått ett liv som nu också skall ta sig uttryck i att de vandrar i Ande. Jo, det betyder detta att de har sagt farväl till det andra livet, det motsatta livet, det liv som ofta kallas för liv i köttet eller enligt köttet. Vari bestod det? Jo, det är det som har sitt ursprung i syndafallet, som vi ständigt, i varje sammanhang kommer till. Och det betyder ju brytningen med Gud, det betyder att man söker sitt eget, att man strävar efter sitt eget. Att man har brutit med det livet, det betyder således att man säger farväl till detta. Jesus sade ju själv: »Den som vill efterfölja mig, han försake (eller förneke) sig själv». Det betyder nu inte att ge upp någonting som man fortfarande anser är värdefullt, och som man alltså, som vi säger, försakar, avstår ifrån, fastän man egentligen ville ha det, utan det betyder att säga farväl till det såsom något fåfängligt och värdelöst och ont. Nu har man således här sagt farväl till hela detta sammanhang, där man söker efter sitt eget, där man vill förvärva någonting. Det heter också att girigheten, pleonexia, är roten till allt ont. Det är naturligtvis då girighet i den vidaste bemärkelse, som man möjligen skulle kunna kalla för självhävdelse eller maktbegär, detta att vilja göra sig gällande, att hävda sig, att hämnas oförrätter, att arbeta sig uppåt, att känna sig överlägsen i förhållande till andra. Allt detta skall nu vara borta, och om det förefinnes, då är det tecken till att här har vi inget andligt liv. Låt oss säga en församling eller kyrka där man tänker på att hålla sig själv framme, att hävda sig, att hämnas oförrätter och sådant, där finns det inget andligt liv. I sådant kristet sammanhang gäller de allvarliga orden, som vi har i Uppenbarelseboken till en kristen församling, en församling utav döpta: »Du har det namnet om dig att du lever, du har

namnet att leva, men du är död», och den död, som det här är frågan om, är värre än det som *vi* vanligtvis menar med död, alltså att livet har upphört. Utan det är här frågan om ett *positivt ont*, som träder i stället. Det behövde det naturligtvis aldrig göra, om man levde i denna obeskrivliga och outtömliga skatten utav Guds och Kristi kärlek och glädje och frid. Då funnes det ju inte plats för sådana fåfängliga tankar som dessa. Men man har inte gjort det.

Det är som om den andliga skatten skulle kunna liknas vid en elektrisk laddning, som genom själva sin tillvaro så att säga framkallar en ökning utav dess motsats. Alltså att det sataniska är starkare till finnandes och färdigt att urladda sig där man har det himmelska i stort mått.

Det är ju i varje fall alldeles uppenbart att till detta att vandra i Anden hör det att ha sagt farväl till all denna ävlan. Och naturligtvis ligger det då ett positivt i detta. Vad betyder nu godheten positivt? Ja, det kan inte vara någonting annat än ett enda. Människan kan ju inte själv i egentlig mening vara god. Jesus har själv på ett särskilt inträngande och åskådligt sätt sagt detta: »Ingen är god utom Gud allena, varför kallar du mig god?» Hur skall det då kunna talas om godhet? Jo, det måste ju vara detta att den gudomliga kärleken och friden får strömma ut, får stråla ut på ett osynligt sätt. Och det är ju tydligt att den människan inte då känner sig utföra någonting gott. I Romarbrevets tolfte kapitel skildras också detta, där det heter: »Tänken inte på det som är högt, utan hållen eder till det som är ringa. Varen inte kloka hos er själva, det vill säga sökande sitt eget, vedergällan inte ont med ont, och ha frid med alla människor och hämnens icke edra bröder.» Det heter där emot att »ni skall vara uthålliga i bedrövelsen, glada i hoppet, uthärdande, framhärdande beständigt i bönen. Och välsigna dem som förfölja eder, glädjas med dem som glädjas, och gråta

med dem som gråta.» Alltså låta glädjen utströmma så att man också hos de sorgsna går in i deras sorg och deras lidande, så att därigenom Kristi glädje får strömma in i dem, liksom den glädje och den frid som ständigt finns där och strålar ut från det högsta och djupaste lidandets kors, Kristi kors.

DET ONDAS MAKT

Att det onda är en makt och förblir detta till tidsålderns slut är enligt Nya Testamentet ofrånkomligt. Och den som representerar den samlade onda makten, diábolos, är ju med ifrån början, ifrån dessa berättelser om Jesu frestelse t.ex. i Matt. 4:e kap., och till slutet.

Detta onda är något som då finns i världen, den fiendskap som möter Kristus och dem som följa Honom, som överhuvudtaget möter allt som är gudomligt eller som vill hålla sig till det gudomliga.

Men det är ju också klart att denna det ondas makt hör tillsammans med syndafallet, så att det är med överallt där syndafallets verkningar eller syndafallets verklighet föreligger. Det är ju i överensstämmelse med detta som kallas mörkrets makt, mörkrets välde. Paulus säger detta uttryckligen på flera ställen, men det mest bekanta är väl Ef. 6:(10-)12: »Striden för oss är inte mot kött och blod, utan mot herraväldena, makterna, världshärskarna i detta mörker, onskans andemakter i det himmelska», och han uppmanar då församlingen att utrusta sig för att bestå i denna kamp. Det är alltså en kamp mot det onda, eller ett försvar emot angreppet ifrån onskans makter. När det här står att vår strid inte är mot kött och blod, betyder det att det inte endast är människorna såsom sådana i världen, såsom fallna människor, som man har att göra med, utan att dessa människor står under inflytande utav en ond makt som verkar genom dem. Det är alltså samma diaboliska

makt som mötte Jesus ifrån början. Och detta är nu sammanvävt med begreppet kosmos, världen, såsom uttryck för den fallna mänskligheten. Och så vitt man kan finna är i Nya Testamentet djävulen och världens furste identiska, de betraktas såsom en och samma makt.

Vad ligger under beteckningen »världens furste» eller »denna tidsålders furste»? Det är så att det talas om flera *árchontes*, flera härskare. Om vi nu ser på den samtida judendomen, så hade man där klart för sig att olika riket i olika tider och världsliga makter överhuvudtaget egentligen styrdes utav en osynlig andlig makt. Om vi alltså tänker oss Rom, var det inte den personlige kejsaren, denna människa, som var den absolut högste, utan det var den *osynlige* härskaren över Roms rike. Alla dessa olika härskare sammanfördes under ett enda huvud, och det är då hela världens furste, ho *árchon tú kósmu*. Dessa härskare var i ett ofördärvat tillstånd avsedda att vara verktyg för den gudomliga viljan, men nu är de med i hatet mot Gud och på det sättet blir de onda makter. Inom den samtida judendomen förekom det uttryckligen två skilda saker: djävulen och världens furste, men i Nya Testamentet är dessa identiska. Det är tydligen mycket allvarligt menat, detta Pauli ord: »vår strid är icke en strid mot kött och blod», mot människor allenast. Det är den starka förvissningen, övertygelsen om eller erfarenheten utav att det är diaboliska och sataniska makter, krafter och tendenser som verkar i världen.

Sedan kommer nu en viktig sak. Det är alltså världen, världshärskaren det är frågan om. Det skulle då betyda, om vi håller oss till detta ordet: vår strid är inte mot kött och blod, att den kristna församlingen, de kallade och heliga, väl skulle vara medvetna om denna onda makt som möter dem utifrån världen. Men det står icke att det då gällde för denna församling att i världen hävda sig själv och komma till seger. Ty detta onda har sin makt och verkar *i församlingen*, i kyrkan. Man

kan, om man så vill, säga att världen, världsfördärvet finns mitt inne i kyrkan, i församlingen. Och detta är naturligtvis viktigt att lägga märke till. »Djävulen går omkring som ett rytande lejon för att se vem han uppsluka månde.»

Alla Pauli brev kan ju nästan sägas ha sin väsentliga anledning i det ondas förekomst i församlingen, i kyrkan, i människorna. Alltså i var och en enskild som är kallad och helig och som är döpt, är det onda verksamt. Vad är det som dessa breven sysslar med? Uppenbarligen sysslar de inte bara med att tala om hur församlingen skall försvara sig emot angreppet utifrån, ifrån världen utanför församlingen, utan det allra mesta handlar om det onda inom församlingen, alla missförhållanden där. Och det är varningar och förmaningar.

Enligt min mening betyder redan liknelsen om surdegen och även den om senapskornet just detta hurusom det onda är där mitt i församlingen och snabbt kan växa till något som förstör det hela. Alltså som surdegen som, när den väl blandas in, gör hela degen sur. Det är ju den gamla bilden utav surdegen, och om det inte skulle vara den liknelsens mening, vilket jag är fullt övertygad om att det är, så kan vi dock i Nya Testamentet peka på att Paulus använder den i den meningen. »Liten surdeg syrar hela degen», och det avser det onda, orenheten i världen. Vad vill nu detta säga? Det är frågan om att här är verksam en makt i oss, i varje samfund, men särskilt naturligtvis i den mån det blir mäktigt, utav diabolisk art. Det vill med andra ord säga att det inte bara är frågan om små brister som kännetecknar människor överhuvudtaget. Vi är ju inte fullkomliga någon utav oss, utan vi felar på mångahanda sätt. Det är en sak. Men här går det ännu längre, nämligen att peka på att här kan smyga sig in en sak som är utav helt annan urgrundsart. Det är det rent diaboliska. Tag bara någon till synes tämligen oskyldig förmaning. Paulus säger t.ex. i 1 Kor. (det börjar ju från början med dessa missförhållanden som där

angripes): »Om hos eder finns avund och oenighet, ären I då inte köttsliga och vandren efter människosätt och inte efter Guds sätt?» Således är det onda verksamt, och man uppmanas att stå emot detta. Hur går det till? Det är naturligtvis att vara uppmärksam på att detta förefinnes, att veta och se, självrannsakan alltså. Det värsta är när man är okänslig för samvetets röst i det fallet. Men det är att helt uppgiva det som är den egentliga grunden till att det onda får insteg, nämligen att man söker sitt eget, då man i själva verket bryter med Gud. Och i och med att man söker sitt eget, så söker man sitt fördärv, istället för att överlämna sig åt det Ljus som kommer ifrån Kristus, ifrån Gud. Jfr Ef. 6.

Att söka sitt eget gäller naturligtvis om individen såsom någonting där ondskan koncentrerar sig, men det gäller naturligtvis också om varje sammanslutning, även om en församling eller en kyrka, när den söker sitt eget. Och det går ju mycket lätt, även om man har Kristi namn på läpparna. Kristus blir då bara den som är medlet för ens egen självhävdelse och maktlystnad, där man då också har att räkna med att kyrkan, såväl som den yttre världen, kan förfölja den enskilde och måste förfölja den som är trogen mot Kristus. Så är det ju också så att Kristus själv är det föredömet. Vad som övergick Honom, det visar själva huvudprinciperna i den onda maktens verksamhet. Och där var det både kyrkan och världen som krossade Honom.

Men i alla fall är det så att djävulens makt enligt Nya Testamentet är krossad genom Kristus. Det betyder inte att den inte längre finns där såsom en väldig och fruktansvärd realitet, utan det betyder det att ingen nu behöver vara fången under denna makt, att det inte är någon som mot sin vilja kan ryckas ur det beskärm som Kristus är, från det Ljuset som strålar från Kristus, som Han omhöljer oss med. Det är för den som håller sig i detta Ljus ett värn mot all mörkrets inre makt, som

då inte kan förgöra det eviga hos människan. »Vårt liv är fördolt med Kristus hos Gud, med Gud hos Kristus», eller som det heter i Kol. 3:3: »I ären döda». Det kan användas i den mån man kan uppleva denna döden, såsom Paulus säger: »Nu lever icke mera jag», då är »edert liv fördolt med Kristus i Gud».

NYA TESTAMENTET OCH »ANFÄKTELSE»

Det är i andaktslitteraturen mycket tal om anfäktelse. Det är många författare, som talar om upplysning och upplevelser i det kristna livet, talar om sin egen nöd och ger råd åt andra. Det som där möter, denna religiösa stämning, erfarenhet, kan man svårligen finna i Nya Testamentet. När man kommer till en sådan litteratur är det som att komma till en annan värld. Jag minns Thomas a Kempis Kristi efterföljelse, som givetvis är en from, djup bok. När jag läste den blev jag deprimerad. Jag läste så evangelierna och tyckte: Detta är en helt annan värld, en barnsligt ljus och glad värld.

När det i andaktslitteraturen talas om anfäktelse, sättes det pris på denna. Det är som om det inte finnes något andligt liv utan anfäktelser. Men såvitt jag förstår är det i Nya Testamentet inte tal om något sådant. Beträffande Jesus själv skildras där ingenstades någon periodisk växling mellan ljus och mörker. Det enda, som kan anföras, är Getsemanekampen. Men detta är inte en skildring av hur en människa kan vara olycklig inför en stor uppgift, utan Jesus bar ju alla människors lidande, hela världens börda. När han beder: »Gånge denna kalk ifrån mig», är det ett uttryck för att intet lidande i sig självt är värdefullt. Dagen växlar mellan ljus och mörker, men i det andliga livet talas det inte om något dylikt. Däremot talas det om glädje och frid, »glädjen eder alltid», den glädje, som är beständig, som intet och ingen kan ta ifrån eder. Likaså är oro och allt

bekymmer borta. Det är friden, som är där. Paulus talar om en påle i köttet, men det är någonting annat.

Sen har vi ju anfäktelser i form av frestelser, speciellt den anfäktelse, som består i tvivel. Det är klart, att detta inte hör till det kristna livet. Om man tvivlar, synes detta enligt Nya Testamentet ha sin rot utanför det kristna livet. Det är ett anlopp av den yttre världen, denna tidsålders väsen. Det är således inte fråga om en växling mellan sorg och glädje, tro och tvivel. Jfr Pauli ord: »plågade och sargade, men i detta alltid glada».

Detta tvivel, som här förutsättes, är det, när det talas om tvivel såsom anfäktelse. Motsatsen till tvivel är tro. Men denna tro är understundom en annan sorts tro än Nya Testamentets, upplevelsen att jag är viss om en sak, att det står rätt till med mig. Det kan ofta ligga något själviskt i detta. Men den tro, som det talas om i Nya Testamentet, är lydnad, lyhördhet för Guds röst. Man tror ej på grund av sin tro, utan det är en Guds gåva. Man tror på grund av Jesu Kristi verk och gärning. Denna tro avspeglar sig inte i det yttre, iakttagbara, medvetna, i det man tänker, såsom objekt för reflexion. Den som verkligen tror, han reflekterar överhuvudtaget inte över om han tror. Liksom man inte reflekterar över om man lever. Det gör man helt enkelt. Är det någonting, som hämmar livet, då märks det. I så måtto är det en egendomlig likhet mellan tron, det andliga livet och otron, fullkomlig frånvaro av andligt liv. Båda två går så på djupet, att man inte i någotdera fallet anfäktas. Den fullkomliga otron finns kanske mest hos dem som föreger sig ha tro. Den verkliga gudsförnekaren är väl sällan så säker på denna sin tro. Otrons människor, det är sådana, som går in i ett konventionellt kristet sammanhang. Där blir det inte heller några anfäktelser. Det är den andliga döden, så länge den fortgår.

Men om vi ej har anfäktelse i Nya Testamentet, så har vi det väl i psalmerna, som förutsätts i Nya Testamentet? Där

finns uttryck för sådant, åtminstone tillfälliga tomhetsperioder. Där är 43:e psalmen, med sin upprepade slutsats: »Varför är du så bedrövad, min själ, och så orolig i mig?» Det är ju dock ett märkligt uttryck för gudslängtan, som omedelbart riktar blicken mot Herren. »Hoppas på Gud; ty jag skall åter få tacka honom, min frälsning och min Gud.» I dessa psalmsammanhang hör det tillsammans med syndabekännelse, när det talas om djup nöd; detta djup, när man ser sig ensam, utan Gud, med sin synd, ser sig, sådan man är. I det djupet behöver ju människan leva ständigt. Det är inget att stiga upp ur och mena sig vara bättre än andra. Det är därifrån man ropar, och man ropar ju till Herren. Det utmynnar alltid i dessa psalmer i glädje och jubel.

Så länge man rör sig inom Nya Testamentet är där icke tal om anfäktelse i någon sådan form, som skulle anses höra till troslivets och det kristna livets normalrytm. Utan det är ju i själva verket motsatsen, uttryckt med detta: »Varen alltid glada» eller Jesu ord om frid. Inte någon periodisk glädje utan beständig glädje. Det är inte fråga om balans mellan glädje och sorg. Sorgen är något, som är utanför. 1 Kor. 6: »Varför liden I icke hellre orätt? Varför låten I icke hellre andra göra eder skada?» är riktningsgivande. Sen är det ju detta, anfäktelse i betydelsen: fortsatt anlopp från den onda makten, något som kommer utifrån. Det är ju inte så, att det ens kan sägas: Är då frestelsen i och för sig nödvändig för det kristna livet, så att den skulle ha något värde, egenvärde? Där måste man säga på samma sätt som om lidandet: Det är klart, att det inte har något egenvärde. Det är något, som man icke skall söka. När i Ignatiusbrevens martyriet framställes såsom något, som är värdefullt i och för sig, då är man borta från det nytestamentliga sammanhanget. Det är en övergång från en tanke till dess motsats. Jfr Apg. 5:41. Johannes och Petrus gingo ut, efter att de var piskade och illa behandlade. De var glada över att de

aktats värdiga lida smälek för det namnets skull. Man kan ju förstå, hur lätt det är att komma över till det motsatta: att det i och för sig var värdefullt att bli illa behandlad. Innebär lidandet en konsekvens av troheten, då skall lidandet tagas. Det är således inte det att man är under lidandet, som är fel, utan att man är otrogen. Getsemaneberättelsen kan vara utslagsgivande. Det är ju Guds Son, det här gäller. Här står att han beder: »Gånge denna kalk ifrån mig.» Det är ju inte korsdöden i och för sig, som är värdefull, utan han tar på sig all världens lidande. Korsdöden har värde såsom konsekvens av troheten mot den av Gud givna uppgiften.

Fariséerna stöder sin syn på frestelsen med hänvisning till bibelordet, t.ex. om Job. Frestelse och prövning är — även rent språkligt — förbundna. Peirázein betyder både pröva och fresta. Frestelserna är något, som är nödvändigt för det andliga livet och befördrar detta och frånvaron därav är skadlig, menar fariséerna. Om inte den onda böjelsen fanns, skulle inte människans etiska liv bli provat. Så skulle Herren också sända sådana prövningar till den, som kan uthärda dem. Det är lätt att bemöta det resonemanget från nytestamentlig synpunkt. Där har vi Jesu bön, när han beder: »Inled oss icke i frestelse, utan fräls ifrån ondo.» Han beder ej: Lär oss att stå emot och uthärda frestelserna, utan: Låt oss slippa frestelsen. Frestelserna är i och för sig inte något gott eller nödvändigt. Jakobs brev det första kapitlet, 12:e versen: »Salig är en man, som uthärdar frestelsen, ty när han bestått provet, skall han mottaga livets krona.» Hur lätt kan man inte där dra den konsekvensen: Här är frestelsen nödvändig, för att människor skall bli dókimos. Men det står inte så, utan: dókimos är den, som inte sviker i provet, men härdar ut när frestelsen kommer. Sen kommer det bekanta: »Ingen må säga, att han frestas av Gud.» Ty Gud kan inte fresta till någonting, som är ett ont. Han frestar ingen. Abraham skulle offra Isak, sin son. Det är exempel

på anfäktelse. Det är Gud själv, som tar bort den. När det står i Herrens bön: »Inled oss icke i frestelse», är det med tanke på en verklig frestelse. Så talar Paulus om kampen mot ondskans andemakter, Ef. 6. Det framställs inte heller där så, att detta skulle vara något värdefullt i och för sig, utan det är något ont, vilket vi skall stå emot, iklädda rättfärdighetens pansar, fridens evangelium. Märkligt är att ordet evangelium står just här, fridens evangelium mitt i kampen. Så talas det om tron och Guds ord, som man hör och lyder och låter sig styrkas utav, under bön.

»PRÖVEN EDER SJÄLVA»

Vad betyder ett sådant uttryck som det i 2 Kor. 13:5: »Rannsaken eder själva, huruvida I ären i tron, ja, pröven eder själva. Eller kännen I icke med eder själva, att Jesus Kristus är i eder? Varom icke, så hållen I ej provet.»

Denna fråga är närmast föranledd som en inledning till Mark. 9:14-32, där särskilt vers 23 bör märkas.

Vad menar Paulus med »pröven eder själva, huruvida I ären i tron»? Efter detta uttalande kommer en upprepning av det använda verbet *peirazein* genom *dokimazein*. Betydelsen av de två orden är i det närmaste lika. *Peirazein* betyder »sätta på prov», *dokimazein* »undersöka, avgöra, bedöma».

Paulus fortsätter: »Kännnen I icke med eder själva, att Jesus Kristus är i eder?». Här har »känna» betydelsen »veta». Det är fråga om ett provande. Man skall se efter, hur det kan vara med ens tro. Vi kunna börja med vad det av allt att döma *icke* — enligt vad vi eljest har hos Paulus — kan vara fråga om: Att känna efter sina känslor eller andliga upplevelser, vilka av Paulus ej tillmätas någon betydelse, när det gäller att avgöra, om man är i tron. Denna inställning finner vi i 2 Kor. 12, där det talas om Pauli stora egna upplevelser, vilka icke har någon betydelse för frågan, huruvida han är i tron, på rätta vägen.

Det är så att om man jämför med andra religioner och rörelser, så finner man, att Nya Testamentet är märkvärdigt kallsinnigt mot och ej sysslar med ett odlande av det »religiösa» livet, ett andligt känsloliv.

Vad det i själva verket är fråga om, framgår av andra delen av versen. Det är inte andliga krafter och känslor utan det reala faktum, att Jesus Kristus är i människan och hon i honom. Det är en ny skapelse. Man frågar ju inte efter det som är en helhetsrealitet, lika litet som man söker särskilda uttryck för att pröva om man lever det vanliga livet.

Vi har nu detta, som är så mycket mera anmärkningsvärt som det talas om Andens verkningar i församlingen och människorna, *charismata*. Men de ha genomgående att göra med tjänst, det vill säga Andens verksamhet i Kristi kropp. Det är ej något, som jag iakttar hos mig själv. Även om det skulle kunna bedömas såsom hörande till människans privata andliga liv, så betecknar Paulus det klandrande som att endast uppbygga sig själv. Det gäller att bygga upp ett hus, och då duger det ej, om någon leker för sig själv bredvid huset. Med detta avsiktligt orimliga uttryck visar Paulus, att det är omöjligt att tänka på sin egen andliga tillväxt. *Detta* avvisas på samma sätt som det är meningslöst, att den som bygger ett hus skulle bygga för sig själv.

Dokimazein betyder i Rom. 12:2 »så att ni kan pröva». Vi har också uttrycket »Pröven andarna», 1 Joh. 4:1. Vad skulle nu denna sammanställning peka hän emot? Det är ju något för Nya Testamentet märkvärdigt, att man där inte finner något av det rotande i sina egna andliga upplevelser, som sedan kom in i kristendomen under århundradenas lopp och som ju hör hemma i religionen på annat håll. Det är inte därför, att här inte tänkes ett andligt liv utan därför att det är så genomgripande, mer än det vanliga, det som man icke prövar med avseende på hälsa och sjukdom. Här hänvisas till ett *objektivt faktum*: Jesus Kristus *är* i människan och därigenom är man också i honom.

»Att vara i tron», *pistis*. *Pistis* är ett verkligt omfattande begrepp. Det betyder här icke: Undersök om ni har tro på Je-

sus Kristus, utan: De som tro, skola pröva om de också äro i tron. Jesus Kristus i eder bildar korrelerat till tron: »I tron» pekar på »i Kristus». Här skulle man kunna anknyta till Rom. 12, början av kapitlet och parallellen 1 Kor. 11:28. Detta är återigen ett problem, som måste tolkas utifrån vad Paulus eljest säger.

I Rom. 12:2 säges, att man skall pröva. Det är här fråga om en övergång, ett överflyttande av denna tidsålders väsen till det nya livet. Det är inte ett överflyttande från denna tidsålder till en ny tidsålder, ty denna tidsålder står kvar. Det nya livet för med sig den i Kristus givna frälsningen. Jfr Kol. 1:13: »Ty han har frälst oss från mörkrets välde och försatt oss i sin älskade Sons rike.» Man skall pröva, vad som är Guds vilja, nämligen det som är gott och välbehagligt och fullkomligt.

När det talas om det välbehagliga, friska, eviga livet och man frågar Jesus härom, svarar Jesus: Huru läser du? Och så hänvisar han till buden, det vill säga till etiken.

Det är en märklig sak i Nya Testamentet, att Jesus och sedan apostlarna tala om den nya födelsen, som Kristus ger, varigenom man får buden: Du *behöver* inte längre vara ond. Men när man kommer därhän, ser man, att det är fråga om de vanliga buden.

Varmed prövar man sig? Man kan svara församlingen eller den enskilde: Man ska ge akt på, om man lever och vill leva, om man är inriktad på vad som är Guds vilja, vilket är välvilja, tacksamhet, hederlighet, rättvisa, sanning, vänskap och vilket Paulus i sina brev alltid i de så kallade pareneserna, förmaningarna, går igenom. Detta, Andens frukter, är det fråga om, att ha sin glädje i sådant. *Det* är att pröva om man är i tron.

Det övriga, som Paulus utmålar, själviskhet, hat, avund, maktsträvan, partisinne, missunnsamhet, mord, dryckenskap och annat sådant, det är de onda frukterna. Där de finnas, är

man ej i tron, ej i Kristus. Här är det möjligen något som kan förnimmas: Den anda som är från Jesus Kristus eller den anda, som är från denna tidsålder.

»LISTIGA SOM ORMAR»

Uttrycket »listiga som ormar» har uppkommit ur en jämförelse mellan två bibelställen. Det ena är Matteus ev. 10:16, där Jesus säger till de tolv lärjungarna: »Se, jag sänder eder åstad såsom får mitt ibland ulvar. Varen därför kloka såsom ormar och menlösa såsom duvor.» Det andra är Första Mosebok 3:1, där det om ormen i paradiset, förföraren, heter: »Men ormen var listigare än alla andra markens djur». Det ligger något berättigt i att på svenska använda uttrycket »listiga som ormar» i st.f. »kloka såsom ormar» för att återge Jesu ord i Matteus 10, ty det grekiska ord i grundtexten, nämligen »fronimos», som översatts på svenska med »klok» är precis det ord, som den grekiska översättningen av Gamla Testamentet har för »listig» i Första Mosebok 3:1. Och det ordstavsartade uttrycket »listiga som ormar» eller listig som ormen» var för de samtida judarna förknippat med berättelsen om ormen i paradiset. Och när lärjungarna hörde detta ord av Jesus, kunde de svårligen ha undgått att tänka på just de orden om ormen i paradiset. Det grekiska ordet betyder eljest riktigt nog: förståndig, förnuftig, klok, insiktsfull. Vad det nu närmast gäller i detta bibelstudium är att komma till en uppfattning om eller åtminstone en aning om, vad Jesu menat med denna uppmaning till lärjungarna: »Var listiga (eller: kloka) som ormar och menlösa såsom duvor.»

Det gäller då först och främst att varken *omtolka* uttrycket, för att göra det rimligt eller lättfattligt, ej heller försvaga eller

uttunna det, utan det måste få stå där i sin ursprungliga kraft och skärpa. Och uttrycket »listiga som ormar» måste ju vidare stå tillsammans med uttrycket »menlösa som duvor.» De äro ju sammankopplade av Jesus själv och tillsammans utgöra de en av de många paradoxer, som äro så utmärkande för Jesu sätt att tala och lära. I det sammanhanget kan det kanske vara av intresse att nämna, att om man försöker översätta dessa ord till galileiska (galileisk-aramaiska), det språk som Jesus sannolikt yttrade dem på, så få vi en konstruktion, som mycket väl kunde återgivas på svenska så här: »Var listiga som ormar, i det att ni äro menlösa som duvor, alltså: på det sättet att ni äro menlösa som duvor.»

Men eftersom dessa båda satser höra så nära ihop, så måste man ju också söka ett svar på frågan: vad menas här med att vara menlösa som duvor. Det grekiska ord, som översätts med »menlös» betyder egentligen »oblandad», »osammansatt» och använt om en person kan det då betyda just som vi också kan säga: osammansatt, enkel, ensriktad, oskuldsfull, utan biavsikter eller en i vars karaktär, i tankar och handlingar icke är inblandat något ont: sveklös, oklanderlig, fläckfri, ren. Det är det ord Paulus använder, då han i Filipperbrevet 2:15 uppmanar de kristna att vara »otadliga och rena, mitt ibland ett vrångt och förvänt släkte», en förmaning, som låter som en anspelning på Jesu nyssnämnda ord. Ännu närmare anknytning till detta Jesu ord ha vi hos Paulus i sista kapitlet av Romarbrevet, där han säger: »jag skulle önska, att ni var kloka i fråga om det goda och menlösa i fråga om det onda.» Detta uttalande skulle ju kunna betraktas som en Pauli uttolkning eller åtminstone tillämpning av Jesu uppmaning till lärjungarna.

Det gäller nu alltså, att verkligen vara oblandad, enkel, ensriktad, menlös ifråga om det onda. Och det gäller då särskilt »bland ulvarna», det vill säga gentemot förtal, hån, smädelse och förföljelse, vilket ju Jesus ställer i utsikt för de lärjungar,

som förbli sanna lärjungar, och som han säger skall möta dem både utanför kyrkan och inom kyrkan. Den list, som de då skola använda, är den menlöses list, man skulle kunna tillspetsa det så: listen hos den som är utan list. De kan ju icke möta det ondas list med samma list, ty då skulle de ju själva bli onda, och de skall ju tvärtom vara menlösa ifråga om det som är ont. Man skulle då kunna tänka sig, att det vore fråga om att vara insiktsfull och klok, så att man genomskådar det ondas försåt och således icke faller för det men även en sådan tolkning kan lätt leda vilse. Och fel tolkning måste det bli, om man fattade det så, att det gällde för lärjungarna att uppöva sin egen klokhet, så att de aldrig kunde bli överlistade. De egna resurserna kunna aldrig räcka till ens hos den mest begåvade. Och det är genomgående för hela Jesu undervisning och för hela Nya Testamentet, att evangeliet ingalunda är avsett endast för kloka och begåvade, att endast de skulle kunna vara kristna, utan det är ett evangelium för de små, sådana som är enkla och okonstlade och oförsigkomna ifråga om klokhet. Paulus uppmanar också de kristna, att icke vara »kloka utav sig själva, i sig själva» eller som det är översatt i vår svenska bibel: hålla sig själva för kloka (Rom. 11:25, 12:16). Och om man överhuvudtaget icke skall vara klok i sig själv, så måste det gälla även den klokhet, som består i att förstå det ondas verksamhet.

Det måste alltså vara fråga om en list, som icke består i förmåga av kloka beräkningar och planer. Vad kan det då vara för list? För en klokskap?

Om det icke är en klokhet i oss själva, så måste det vara en klokhet hos någon annan. Och det är då för en Jesu Kristi lärjunge naturligt, att han ser sig hänvisad från sig själv till Kristus, enligt det grundläggande ordet, återigen av Paulus: »Nu lever jag icke mera jag utan Kristus lever i mig» och då Kris-

tus lever i honom så kan han också säga, att han lever i Kristus.

I Nya Testamentet skildras nu verkligen *en* list av stora mått, en list av världshistoriska, världsomfattande, världsgenomgripande mått. Och denna världsgenomgripande, omgestaltande list, det var också den fullkomliga oskuldens, menlöshetens, det menlösa offerlammets list. Det var den menlöshetens list, som heter: »Jesu död på korset.» Här var all ondskans klokhet och makt mobiliserad för att för alltid krossa Hans verk och hölja hans namn i skam och vanära. Och detta lyckades. Men i och med att det fullständigt lyckades så blev det ett fullständigt misslyckande. Kristi kors blev något som för alltid inristades i världens historia, och som står där som ett outplånligt segertecken.

Och en antydning om vari denna list djupast hade sin rot, få vi åter genom Pauli ord — och denne Paulus skrev ju i Kristi anda: »Han utblottade sig själv, och han ödmjukade sig själv och vart *lydig* intill döden, intill döden på korset». Den fullkomliga lydnaden, den fullkomliga utblottelsen, den fullständiga hängivelsen, det var det, som överträffade och besegrade alla onda viljors och krafter list.

Så kan vi möjligen ana vari den list består, den klokhet, som är som ormens, och som överträffar den. Det är frånvaron av all klokhet i det onda och mot det onda, allt av egen kraft, beräkning, av egna resurser. Det är att helt förlita sig på Herren och hålla sig till honom och hans ord. Det betyder ju då ingalunda att man undkommer lidanden, förföljelse, förakt, hån. Men det betyder att man mitt i allt detta är på ett underligt och underbart sätt bevarad. Att man lever i en ständig och varaktig trygghet, frid, glädje. Det betyder att vara bekymmerfri mitt under bekymmer, att som Paulus säger, vara »plågade dock alltid glade.»

Denna egendomliga, ofattliga trygghet var för Jesu Kristi apostlar en realitet.

Den klokhet, som övergår all annan klokhet, det är att enkelt, osammansatt, menlöst hålla sig till Kristus och Hans ord. Den underbara frid och trygghet som detta ger har Paulus beskrivit med sådana ord som dessa: »Vem skulle kunna skilja oss från Kristi kärlek? Månne bedrövelse eller ångest eller förföljelse eller hunger eller nakenhet eller fara eller svärd? Så är ju skrivet: 'För din skull varda vi dödade hela dagen, vi hava blivit aktade såsom slaktfår.' Nej, i allt detta vinna vi en härlig seger genom Honom, som har älskat oss. Ty jag är viss om, att varken död eller liv, varken änglar eller andefurstar, varken något som nu är eller något som skall komma ... skall kunna skilja oss från Guds kärlek i Kristus Jesus, vår Herre.»

FÅFÄNGA ORD

Uttrycket »fåfänga ord» kommer från Matteusevangeliets tolfte kapitel trettiosjätte vers, där följande märkvärdiga uttalande av Jesus anföres: »Jag säger eder, att för vart och ett fåfängt ord, som människorna tala, skola de göra räkenskap på domedag.» Det grekiska ord i grundtexten, som är översatt med »fåfängt», nämligen *argos*, betyder helt allmänt: utan verkan, oduglig, meningslös, innehållslös. Det ligger då nära till hands att man tyder det Jesus här säger på detta sätt: »allt tal, allt vad en människa säger, som icke är allvarligt och genomtänkt och åstadkommer något nyttigt, det är av ondo» och många, som tagit Jesu ord på allvar, ha också tytt det på detta sätt och de ha då också försökt tillämpa dem på så sätt, att de fördömt allt tal, som icke är allvarligt, väl genomtänkt och som sysslar med de högsta ting. Och den egentliga konsekvensen blir då, att endast andliga samtal passa för en kristen och att allt annat tal är inte blott värdelöst utan direkt av ondo och fördömligt.

Är nu detta riktigt? För att svara på den frågan gör man nog bäst i att först fråga sig, vad det här gäller. Och det är lätt att svara på. Det gäller ju vad Jesus menar med dessa ord; det gäller alltså inte vad *vi menar* eller vad lärjungarna menade, utan vad *Jesus* menar. Och då kommer man i håg att Jesus så ofta vänder upp och ner på vanliga föreställningar och sätt att resonera. Det skildras ju så ofta i evangelierna, huru lärjungarna själva gång på gång blevo häpna över detta. De fick lära sig, att deras sätt att tänka och bedöma var bakvänt. De fick

lära *om*. Ett särskilt vägledande exempel på detta är ju, när Jesus ställer fram barnet, som det som är närmast himmelriket, ja, som hör himmelriket till, och att ingen kan komma in i himmelriket utan att vända om och bli som ett barn. Han hänvisar alltså till barnets sätt och sinnelag, ja, till det barnsliga.

Om vi nu tillämpa exemplet med det barnsliga på detta tal om de fåfänga orden, så pekar det ju mot att vi även här måste vända upp och ner på det invanda och naturliga sättet att resonera. Liksom det rätta sinnet och väsendet är det barnsliga så blir ju det rätta talet närmast det barnsliga. Fåfänga ord skulle då helt enkelt vara alla ord, allt tal, som icke är barnsligt, allt sådant som inte talas såsom av barn inför Kristus. Barn inför Kristus äro sådana, som äro glada och fria och omedelbara och okonstlade. Och de som äro glada barn inför Kristus äro vänner tillsammans, glada vänner tillsammans.

Detta, att fåfängt tal skulle vara allt tal som inte är barnsligt, det är tillräckligt bakvänt och orimligt för att det skulle kunna tänkas, att detta är vad Jesus verkligen menat. Men nu är det ju så, att när man tar fasta på något sådant ord, som Jesus sagt och som vänder upp och ner på vanliga föreställningar, så finner man ofta rätt snart, att det är logiskt och konsekvent, alltså att det stämmer med vad han eljes säger. Men icke bara detta, utan man upptäcker också, att det stämmer med verkligheten, med erfarenheten — om man nämligen ser på den med oförfalskad blick. Nu vet vi, att det som Jesus vill ha hos lärjungar, det som han vill ge dem — och därmed ville se hos alla — det är glädje och frid och inbördes vänskap, öppenhet och frihet, så kan man ju lätt fråga sig: vad är det för slags ord, för slags tal, för slags samtal som stämmer med ett sådant tillstånd. Om man tänker sig en krets av vänner, som sitta tillsammans — så är det ju Jesus vill ha sina lärjungar, och den bilden är det han oftast använder för tillståndet i himmelriket — vad för ord och vad för tal är det då

som hör ihop med glädjen och befordrar glädjen i denna krets? Är det när någon talar på förhand väl uttänkta och utstuderade ord, med strängt och tungt allvar, eller är det, när orden komma fram direkt ur hjärtat, naturligt, otvunget, fritt, spontant, ja, varför icke säga just barnsligt? Skulle icke de allra flesta säga, att det är det senare? Det utstuderade talet gör ju ingen människa glad lika litet som det utstuderade och självmedvetna sättet.

Skulle det då betyda att alla allvarliga ord, allt allvarligt tal vore fåfänga ord och fåfängt tal och endast tomma, tanklösa, lekfulla, skämtsamma, menlösa ord vore riktiga. Nej, detta vore ju att vända upp och ner på vanliga föreställningar på ett bakvänt sätt. Man kommer icke till det riktiga bara genom att vända upp och ner på vanliga föreställningar. Det är icke vilket sätt som helst att vända bakfram på sitt vanliga sätt att tänka, som gör att man finner verkligheten eller det riktiga, utan det är att vända upp och ner på det så som verkligheten själv gör. På samma sätt är det icke vilket sätt som helst att göra en paradox, som träffar Jesu mening, utan endast hans egen paradox. När det gäller detta om fåfängt tal kunde vi kanske uttrycka det så: här kan tillämpas den allmänna regel, som Jesus uttryckt så: den som vill bevara sitt liv, han mister det, men den som mister sitt liv, han vinner det. (Egentligen står det ännu mera radikalt: den som vill bevara sig själv, han mister hela sig själv, men den som ger upp sig själv, han vinner sig själv.) Den som talar — om än i bästa välmening — med avsikten att vinna något, att hans ord skall ha verkan, hans tal blir fåfängt och det förkväver livet, ty han tänker i grunden endast på sig själv, på det intryck han gör, det är sig själv han har i blickpunkten, han söker sitt eget, sig själv. Och han ger således ingenting åt andra. Men vänner, som otvunget och utan tanke på någon verkan tala om sådant, som naturligt kommer för dem, hur enkla och barnsliga och vardagliga saker det än är,

de ge varandra i ett ständigt utbyte och i en sådan samvaro kunna, ofta — just då ingen avsikt finnes — de djupaste, finaste ting komma fram, livets viktigaste och djupaste frågor och tankar komma till uttryck. Och det kan till och med ske, att man just i samvaron lever mitt upp i och omgiven av livets högsta hemligheter även då de icke direkt berörts med ett enda ord. Eftersom den verkliga glädjen är av gudomligt ursprung, har en samvaro i glädje alltid gett något av det gudomliga, det högsta. Den som ger den andre glädje med det enklaste, barnsligaste oavsiktliga vänskapsord, han har gett honom något från den djupaste, den hemlighetsfulla tillvaron, tillvarons källsprång.

I detta sammanhang är det betecknande, vad Jesus säger närmast före det han talar om de fåfänga orden. Det heter där: »Varav hjärtat är fullt, därav talar munnen. Den goda människan frambär gott ur hjärtats goda förråd, och den onda människan frambär ont ur sitt onda förråd.» Med detta kan jämföras vad han säger på ett annat ställe (Matt. 7:18): »Ett gott träd *kan* icke bära ond frukt, icke heller kan ett dåligt träd bära god frukt.» Det som säges, där andan är glädje och frid och förtroende — såsom barn inför den Högstes ansikte — det som där säges av dem som är tillsammans i denna anda, det kan icke ge annat än gott, vad än som är ämnet man kommer in på.

Således kan man gott säga, att alla ord äro fåfänga, i Jesu mening, som icke äro barnsliga, i Jesu mening. Och detta gäller i alla lägen, i alla situationer. Och inför sådant, som mänskligt sett endast är djup tragik och där vi stå inför det hårda och tunga och dystra. Lärorikt är samvaron och samtalet mellan Jesus och hans lärjungar timmarna innan han skulle gå till Getsemane och korsdöden. Kan någon allvarstygndare, mer ödesdigert tragisk, mer avgrundsmörk situation tänkas. Men vad säger han där? Jo han säger, det som jag nu talat till er, det har jag talat för att ni skall vara glada, för att min glädje skall

bo i eder och för att eder glädje skall vara *fullkomlig*. Och så manar hans apostel Paulus sina församlingar, att såsom barn inför Kristus, alltid, under alla förhållanden vara glada och att låta Kristi frid bo i sina hjärtan. Till att äga den äro de kallade. Orden om denna höga och djupa glädje, denna djupa och beständiga frid, de äro inga tomma ord, inget fåfängt tal. Och detta är nu ett budskap avsett för varje människa; var och en är genom Kristus inbjuden att komma och taga emot den glädje och den frid, för vilken hon är ämnad.

ALLMAKT OCH VANMAKT

Detta skall vara ett bibelstudium. Det betyder, att vi här icke har att göra med någon annan åsikt eller någon annan teori, utan endast med vad bibeln själv lär. Och om ämnet är »allmakt och vanmakt», så är det alltså frågan om, vad bibeln säger om detta. Och vi kunna då börja med Nya Testamentet. Men eftersom Nya Testamentet överallt förutsätter och bygger på och hänvisar till Gamla Testamentet så blir det Gamla Testamentet den ständiga bakgrunden.

Det är nu alldeles tydligt och ofrånkomligt, att Nya Testamentet lär, att det finnes en allmakt, Gud är allsmäktig, Nya Testamentet lär, att det finnes en Gud, och denne Gud är allsmäktig. Varför är Han allsmäktig? Svar: därför att Han är alltings Skapare. Det finnes endast en Skapare, endast en värld. Hela universum är skapat av Gud. Hela bibeln ifrån dess första till dess sista bok, håller mycket strängt på detta. Det har nämligen icke alltid varit självklart för människor i alla tider, att *om* nu det som finns till kommit till genom en skapelse, att det endast är en värld och en skapelse. Man har t.ex. sökt förklara det ondas tillvaro genom att antaga, att det fanns två världar och två skapare, en ljusets värld och en mörkrets värld, var och en med sin skapare. Och så har man då tänkt sig, att dessa världar och dessa skapare kommit i strid med varandra och att denna strid skall fortgå tills endera segrar. Gentemot detta sätter nu bibeln den bestämda läran, att Gud har skapat allt. Och

det som Han skapat beror alltsammans av Honom. Och såsom Skapare, av vilken allt beror, är Gud allsmäktig, har all makt.

Enligt Nya Testamentet uppenbarar sig Guds skaparmakt och allmakt i Kristus, Ordet, som var av begynnelsen, som var hos Gud och som var Gud, genom vilken allt blivit till och utan vilket intet blivit till. Så heter det ju i början av Johannes-evangeliet. Och Paulus säger med tydligt eftertryck i Kolosserbrevets första kapitel om Kristus: »I honom skapades allt, det synliga och det osynliga... allt är skapat genom honom och till honom... och allt har *bestånd* i honom.» (1:16, 17). Om Gud såsom den allsmäktige Skaparen heter det vidare i Rom. 1:20: »Hans eviga makt och Hans gudom skådas ända från världens skapelse», och i Uppenbarelsebokens 1:8: »Jag är A och O, begynnelsen och änden, säger Herren Gud som är och som var och som kommer, den Allsmäktige.» Och såsom *ett* med Skaparen är Kristus ett med denna Allmakt. I Hebr. 2:8 heter det: »Han — Gud — har underlagt Honom — Kristus — *allt*.» Och av Jesu egen mun ha vi i Matt. 28:18 de märkliga orden: »*Mig* är given *all* makt i himmelen och på jorden», det vill säga i hela universum.

Men vad betyder då denna allmakt? För att få en aning om det, så måste man ta i betraktande en annan grundväsentlig lära i Nya Testamentet, som också stödes på Gamla Testamentet: det är den hemlighetsfulla läran om mänsklighetens syndafall. Denna innebär, att mänskligheten blivit förvänd, bortvänd från Gud. Den använder Skapelsen, även sig själv, i förvänd riktning. Detta uttryckes i bibeln bland annat så: »Edra tankar äro icke mina tankar och mina vägar äro icke edra vägar, säger Herren Gud.» Och detta gäller nu även sådana tankar (begrepp) som tanken på makt. När det alltså heter, att Gud är allsmäktig, och att Kristus har all makt, så är det makt i Guds mening och icke i människans mening. Enligt den för-

vända människans mening om vad makt är, enligt den mänskliga maktens begrepp, har Gud ingen makt alls. Han är allmäktig i gudomlig mening, men vanmäktig i förvänd mänsklig mening. I vårt Nya Testamente ser vi detta åskådligt såväl i berättelserna om Jesu Kristi jordeliv som i berättelserna om den gudomliga verksamheten efter Kristi korsdöd. Hur skulle Jesu makt sett ut, om han — enligt mänskliga begrepp — hade varit ett med allmakten. Jo, han måste ju ha större makt än den, som enligt mänsklig uppfattning hade den största makten, och det ville på den tiden säga den romerske kejsaren. Han kunde ju inte ha en mindre ställning, vara konung eller vasall eller landshövding i ett mindre rike eller provins. Men hur förhöll det sig nu med denna gudomliga makt, som uppenbarade sig i Kristus Jesus? Jo, han hade ju ingen ställning alls, ingen maktposition ens i det lilla landet Israel. »Rävarna hava kulor och himmelens fåglar hava nästen, men Människo-sonen har icke någon plats, där han kan nedluta sitt huvud.» (Luk. 9:58.) Och hela hans livsverk krossades i mänsklig mening, när han undergick det på den tiden skamligaste, mest vanärande straff, döden på korset. På korset var han i mänsklig mening vanmäktig och denna vanmakt var hans gudomliga seger. Och detta att den gudomliga allmakten måste höra tillsammans med maktlöshet i mänsklig mening, det inskärpes redan i början av evangelierna genom frestelseberättelsen. Det berättas, t.ex. i Matt. fjärde kapitel, att Jesus frestades att taga emot makten över alla riken i världen. Men att göra detta, hade varit att förfela den gudomliga sändningen.

Men om nu någon tänkte eller invände: detta med Kristi maktlöshet gällde väl endast hans jordeliv, den tid han utblottade sig, så är det ju endast att hänvisa till fortsättningen i Nya Testamentet, till berättelserna om apostlarnas verksamhet och till de andliga lagar, som gällde för dem som ville vara trogna mot Kristus, och till hur Andens fortsatta verksamhet

skildrades. Kristi fortsatte verk sökte icke anknytning till de mäktiga i mänsklig mening, till »världens mäktiga.» De kristna uppmanades icke att söka skaffa församlingen makt i världen och genom den yttre maktens hjälp utbreda evangeliet. Utan Kristus anslöt sig alltfört till de maktlösa och Hans Ord bevarades av dem, som ringa eller ingen makt hade. Så vittnar Paulus och ber församlingen noga lägga på minnet: »Det i världen dåraktiga har Gud utvalt, så att Han skulle komma de visa på skam, och det i världen svaga har Gud utvalt, så att Han skulle komma det starka på skam, och det i världen oädla och föraktade har Gud utvalt, och det som intet var.» (1 Kor. 1:27, 28.) Och samme apostel Paulus skriver, att han såsom gudomlig uppenbarelse fått det ordet: »Den gudomliga Kraften fullkomnas, kommer till sin fullkomning, i svaghet», varför han själv kan säga: »Då jag är svag, är jag stark.» (2 Kor. 12:9, 10). Detta är icke en lag, som gäller endast tillfälligt, endast under en begynnelsetid, utan den gäller under hela denna tidsålder, genom alla generationer. Kyrkans historia bestyrker ju också detta, att tider av makt alltid varit förfallstider. Det är också betecknande, att den av de sju församlingarna i Uppenbarelsesbokens andra och tredje kapitel, som får mest tröst och uppmuntran, ja, man kan säga: mest erkännande av Kristus, är församlingen i Filadelfia, till vilken det säges, av Kristus — vi översätta ordagrant efter grundtexten — ringa kraft har du, och du har bevarat mitt ord. Därför att denna församling icke eftersträvat kraft och makt, så har den bevarat Kristi ord och varit trogen. Ordet i sv psalmen 43:4: »Ej kommer Han med härar och ej med ståt och prakt» gäller alltfört intill tidernas ända, detta enligt Nya Testamentets lära.

Allt detta som Skriften lär, är ju icke något som är sagt endast till kyrkan eller till församlingen i stort, utan det är sagt till var och en enskild, som vill lyssna till det. Församlingen består ju av enskilda och Kristus talar till den ensamme, direkt

till honom. Och det Kristus i sin vanmakt ger den ensamme i hans eller hennes vanmakt det är en hemlighetsfull förnimmelse och visshet om den gudomliga allmakten, som på alla sidor omgiver honom och bär honom genom livet, just och mest, när hans eller hennes kraft är ringa eller ingen. Detta Jesu Kristi ord till sina lärjungar: »Varen vid gott mod, jag har övervunnit världen», de orden äro sagda direkt till den ensamme och vanmäktige. Därför kan också aposteln säga: »Detta är den seger, som övervinner världen, vår tro.» Ty Kristi seger, det är något annat än all världslig seger. Ingenstans torde denna hemlighetsfulla och obegripliga seger vara starkare förnimbar än i bönen. Jesus Kristus har ju lovat var enskild att vända sig till Honom i bönen, i den ensamma bönen likaväl som där två eller tre äro församlade i Hans namn. Den seger det här är fråga om är uthållighet och tro, trygghet under den Guds beskyrm, som är allsmäktig i gudomlig mening. Det är den seger, som ger en Frid, som övergår allt förstånd.

MÄNNISKANS FRÅGA OCH KRISTI SVAR

Det finns mycket frågande i andliga ting i våra dagar. Det är många, som fråga, och det är många olika frågor, som ställas. Och det är många allvarliga frågare och många allvarliga frågor. Vi kan ju i själva verket helt bortse från sådana frågare, som icke äro allvarliga, och hålla oss till sådana frågor som komma från allvarliga, uppriktiga och renhjärtade motiv. De frågare, som fråga av allvarliga, uppriktiga och renhjärtade motiv äro många och deras frågor äro många. De som på det sättet fråga, deras frågor äro icke bara uppriktiga och renhjärtade, utan när de fråga om andliga ting, så är det själva livsfrågorna det gäller för dem. Det är också så, att dessa frågare sällan äro högröstade. Om det som djupast rör en människa är hon ju sällan högröstad. Ofta komma ju de djupaste frågorna icke ens fram till någon annan än frågaren själv. Han bär sina frågor inom sig, ställer dem i sin ensamhet. Men om den som bär på dessa frågor själv blir tillfrågad, om han fått något svar på dem, så säger han ofta, att han icke fått något svar. Och mycket ofta händer det, att en sådan allvarlig frågare säger: om jag någon gång, av en som jag haft förtroende till, fått ett svar, som tillfredsställt mig, som låtit ett ljus gå upp för mig i den frågan, så ha snart nya frågor inställt sig, som varit lika svåra som den fråga, som jag fått besvarad.

Om vi säger, att det i våra dagar finnas många sådana frågare, så måste vi också säga, att dessa funnits i alla tider. Och om vi gå till vår bibel, till att börja med till Nya Testamentet,

så finna vi, att Nya Testamentet är fullt av berättelser om sådana, som frågade, och om deras frågor. I evangelierna, som skildra Jesu umgängelse med människor av olika slag, möta vi gång på gång berättelser om frågor, som framställts till Jesus. Frågandet intar en stor plats i evangelierna. Vi kunna nu, i detta sammanhang, bortse från sådana frågor, som ställas till Jesus för att sätta honom på prov, av illvilja eller av nyfikenhet. Icke så att förstå, som om sådana frågor och berättelsen om dem icke hade mycket att lära. Men vi ta nu först sikte på de frågare och de frågor, som ställas av sådana, för vilka de äro livsfrågor. Vi finna då, att det är alla slag av människor, som fråga Jesus. Det är sådana, som tvivla, sådana som icke kommit till tro, men också sådana som tro på honom, sådana som följa honom. Lärjungar, ja själva apostlarna, ja, själva den innersta kretsen av apostlar. När det i Johannesevangeliets trettonde till och med sextonde kapitel berättas om Jesu sista samvaro med sina tolv apostlar, så innehåller denna berättelse mest frågor och svar, apostlarnas frågor och Jesu svar. Och så är det i alla fyra evangelierna: människor eller enskild människa frågor, och Jesus svarar.

Och här kommer nu den första och anmärkningsvärda lärdomen vid ett bibelstudium rörande frågandet i Nya Testamentet, alltså först rörande de frågor, som ställas till Jesus. Det vi lära oss är detta: Jesus vänder sig aldrig bort ifrån den som frågar honom. Han ger alltid ett svar. Även om frågorna äro dåraktiga, så besvarar han dem. Och man har anledning att antaga, att många frågor syntes Jesus dåraktiga. Särskilt när det är lärjungarna som fråga, så få de ofta höra att deras frågor äro dåraktiga. Han låter dem veta, att de borde förstå bättre. Men trots detta svarar han alltid, även på de dåraktiga och okunniga frågorna. Och hans förebråelse är alltid mild. Och det är tydligt att han älskar den barnslige frågaren, liksom han älskar barnet och älskar barnet hos människan, i människan.

Ett par exempel på sådana förebrående men milda svar. I Johannesevangeliets tredje kapitel berättas ju om Jesu samtal med Nikodemus. När Jesus sagt: »I måsten födas på nytt» och Nikodemus då frågar: »Hur skall detta ske?» så svarar Jesus först med en tydlig förebråelse: »Är du Israels lärare och vet icke detta?», men Jesus vänder sig icke bort från Nikodemus utan han fortsätter och leder honom med kärleksfull mildhet steg för steg. När aposteln Filippus enligt samma evangeliums fjortonde kapitel, frågar Honom, var den himmelske Fadern är, svarar Jesus förebrående: »Så lång tid har jag varit hos eder, och du — min apostel — känner mig icke, Filippus. Den som har sett mig, han har sett Fadern. Huru kan du då säga: Låt oss se Fadern». Men Jesus vänder sig icke bort från Filippus eller visar bort honom.

Jesu visar icke bort någon, som frågar honom. Det är en viktig sanning. Men det är också en annan lärdom vi få, när vi betrakta Jesu sätt att svara. Och det är denna: när Jesus svarar på en fråga hänvisar han åter och åter till Guds eget ord, sådant det är givet i den Heliga Skriften. Det är Jesus själv, som hänvisar till Skriften. Sitt svar kan han direkt börja med en motfråga, som utgör en hänvisning att akta på Skriften: »Vad står skrivet? Huru läser du?» Och det är här en mild förebråelse till den allvarlige frågaren för att denne icke bättre aktar på Skriften och låter denna tala till sig. Det är anmärkningsvärt och ett ofrånkomligt faktum, att Jesus, som om sig själv sade: »jag är vägen, sanningen och livet» icke satte sig själv i stället för Skriften, utan tvärtom gång på gång hänvisade till Skriften. Han ger sig själv endast genom och i Skriften. Ett talande exempel bland många på detta är det som berättas om Jesu samtal med Emmauslärjungarna enligt Lukasevangeliets sista kapitel, det tjugufjärde. Dessa lärjungar frågade Jesus själv om det som skett med Honom efter korsfästelsen och på denna fråga svarar Han med dessa ord: »O ni oförståndiga och trög-

hjärtade till att tro på allt vad profeterna hava talat.» Det är till synes ett hårt tilltal, men att det är buret av kärlekens stränghet, se vi av fortsättningen: Han tager sig an dessa lärjungar och börjar från Första Mosebok (berättelsen om Skapelsen och syndafallet) och genomgår alla Skrifterna och visar dem, att lärjungarna i dessa Skrifter äga förklaringen till Hans hemlighet. Och att dessa lärjungar verkligen här fingo något, det framgår av vad de sedan säga till varandra, när Han skilts från dem. De säga: »Var icke våra hjärtan brinnande i oss, när Han talade med oss på vägen och öppnade för oss Skrifterna.» Jesus hänvisar oss alltså att finna Honom själv och Hans svar i Skriften. Så har han givit oss Skriften varigenom han ständigt är med oss. Och han möter själv direkt i denna Skrift, som Han på så sätt testamenterat. Och han möter där såsom en Levande, ett ständigt levande svar, en levande besvarare av våra frågor.

Men nu finnes det och har det alltid funnits så många allvarliga frågare, som i ärligt uppsåt vänt sig till Skriften och troget läst den och studerat den för att få svar på sina frågor. Och många ha fått svar och bevara svaret i sina hjärtan och leva efter det, i tro och förtröstan. Men det finnes också många, som icke tyckt sig få svar i sin bibel. Det har till och med gått så för dem, att Bibeln i stället blivit en källa till nya frågor. Och för var och en som med allvar läst sin bibel, har väl obesvarade frågor kvarstått, sådana som de icke med sitt förstånd kunnat besvara. Men här kommer då den tredje lärdomen, den tredje av de många lärdomarna. Innebörden i denna lärdom kunna vi utläsa av till exempel det som lärjungarna vid Jesu sista samvaro med dem före Getsemane säga till Honom enligt Johannesevangeliets sextonde kapitelstrettonde vers. De säga: »Nu veta vi, att du vet allt och *icke har behov av att någon frågar dig.*» Vad var det för en insikt, för ett ljus som gick upp för lärjungarna vid detta tillfälle? Jo, att Kristus icke

själv behövde, att lärjungarna frågade honom. Det vill säga: Han visste deras frågor. Det betyder: Jesus Kristus känner våra frågor. Men här kommer då den frågan: »Känna vi våra frågor?» Ja, vi veta ju, vad det är för frågor, som sysselsätta oss, vilka frågor vi medvetet ställa. Men veta vi, vad vårt väsens egentliga, djupaste fråga är? Nej, vi veta ofta icke själva, vilka de frågor äro, som vi egentligen borde ställa, de som bo inom oss i vårt fördoldaste innersta, de som äro de mest brännande. Men Kristus vet dem, Han känner dem. Och Han kan också ge oss svar på ett förunderligt sätt. Och detta så, att vi icke ens behöva kunna i ord uttrycka detta svar, det ges av Honom till detta vårt innersta som frågar. Jesus vänder sig icke bort från våra medvetna frågor, han svarar på dem, men dessa bli fullt besvarade först då vi låta honom svara på de innersta frågor, den innersta fråga som endast Han vet. Så kunna vi också taga emot Honom i Hans ord — i den Skrift, som Han givit oss, att det fulla svaret, det som ger full Frid och full glädje, kommer från Hans Ande till vår Ande. Ty vad vi rätteligen böra bedja — och fråga — om, det veta vi icke, men Anden själv manar gott för oss med ousägliga suckar.

VEDERGÄLLA

I Bergspredikan enligt Matteus evangeliums femte kapitel, den 39:e versen, säger Jesus dessa ord: »Jag säger eder, att I icke skolen motstå den som är ond, utan om någon slår dig det högra kindbenet, så vänd också det andra till.» Orden kunna ju synas enkla och lättfattliga, och de äro ju klara och otvetydiga. Jesus säger klart och tydligt, att hans lärjungar, de som tro på honom, icke skola stå emot den som är ond. De skola icke hämnas en oförrätt. De skola icke ge igen med ont för ont. De skola tvärtom taga emot oförrätten, bära den, och vara villiga att taga emot ännu en oförrätt, det vill säga, låta den som begår oförrätten fortsätta.

Många, som läst eller hört dessa Jesu ord, genom tiderna, ha förvisso tyckt, att det är en övernaturligt svår regel, som Jesus här uppställer. Och man har också kunnat säga sig, att det icke är alltför många, som verkligen handlat efter denna regel.

Det är nu tre saker, som här i främsta rummet är att tänka på, när man betraktar dessa ord i sitt sammanhang.

Den första är detta: Jesus avvisar här det bland människor vanliga sättet att handla. Det är icke den fördärvade, låt oss säga den direkt onda, den diaboliska människans sätt att handla, som det är fråga om. Den regel för handlandet, som Jesus här avvisar, är tvärtom en, som i vida kretsar bland olika folk i olika tider, och i vidaste kretsar i våra dagar, gäller som — icke något ont, utan något naturligt, något som man inte en-

dast kan överse med utan som något som man rentav fordrar av en människa för att hon skall behålla sitt anseende, aktning, ja rent av heder och ära. Man fordrar av en man med heder, att han skall värja sin heder. Den har ansetts och anses ännu som ärelös, som låter en orätt begås mot sig, utan att han bemöter den, som låter sig beskyllas eller skymfas, utan att bemöta denna beskyllning, denna skymf. Att taga emot en beskyllning eller annan oförrätt, utan att bemöta den, anses ofta som ett tyst erkännande av att man har orätt, att beskyllningen var sann, att oförrätten var rättvis. Det är alltså, kunde man säga, den vanliga hyggliga människans sätt att reagera mot en oförrätt, som Jesus här klandrar hos en sin lärjunge. Jesu ord betyda sålunda icke endast att han uppsätter ett mycket högt ideal för handlandet, utan att han hänvisar lärjungen att genom detta sitt förhållningssätt bli föraktad och ärelös i vanliga människors ögon. Det finnes nämligen ett helt omvänt sätt att handla, ett som även vanliga människor, vad man kallar hyggliga människor ogilla, men som icke desto mindre utan tvivel ofta förekommer: det är *icke* detta, att *bemöta* en oförrätt, att möta ont med ont, utan det, som vi kunde kalla det förvända, det diaboliska: nämligen att man bemöter det *goda* med ont, att man förföljer och söker krossa det som är gott, därför att det är gott. Sådant har förekommit och förekommer såväl inom som utom kyrkan. Det kan kallas diaboliskt, därför att det går tillbaka till den djupaste motsättningen mellan Kristus och den makt han möter i den diaboliska andan, även hos dem, som kallas hans egna. Det heter ju (Joh. 1:11): »Han kom till sitt eget, men hans egna togo icke emot honom.» Och i samma evangelium 3:19 säger Jesus: »Detta är domen, att då Ljuset kom i världen, människorna älskade mörkret framför ljuset, ty deras gärningar voro onda.» Man hatar Gud och förföljer Kristus, därför att »Gud så älskade världen.» Ur människans synpunkt, i synnerhet dens som tror att han är kristen,

gäller det att inför Jesu ord granska sig icke blott inför den frågan, om han står emot en oförrätt och vedergäller ont med ont, utan gå längre på djupet, och rannsaka sig, om han icke i själva verket vedergäller gott med ont, om icke han i själva verket behärskas av det omedvetna hatet mot det som är gott, mot den som är god.

Det andra att betänka är detta, att denne Jesus, som säger dessa ord, han säger dem icke som vilken lärare i högmoral som helst. Det är icke som en mänsklig vishetslärare, han säger dem. Det fanns även på Jesu tid, eller kanske i synnerhet på hans tid, en hel mängd högtstående filosofer och vishetslärare. Och de regler för livet, som dessa förkunnade, stodo ofta på ett högt plan. Men då Jesus talar, så är det Kristus, Frälsaren. Han som kommit för att frälsa alla människor, även de djupast fallna. Och med djupast fallna menas då icke de i yttre mening fallna, de enligt samhällets mening fallna. Dessas nöd bar han förvisso och han kom som deras Frälsare. Men de djupast fallna, det är just de, som kommit ned i det avgrundsdjup, där de behärskas av hatet mot det goda, och hellre förgör en god människa — som de kunna plåga utan fara — än de förgöra en fiende, som de frukta och ha respekt för. Och att han är Frälsaren, det betyder att han kan ge dem kraften, den gudomliga kraften, att komma upp ur sitt väsens fördärv. Han kan ge dem kraften: att vända sig från mörkret till Ljuset.

Och då är det ju att märka, att denna frälsning behövs icke endast för de djupast fallna, de diaboliskt förvända, utan den behövs för alla, alltså även för vanliga hyggliga människor. Att kunna följa Jesu regel är icke heller för den bäste möjligt utan att han får del av gudomlig kraft, av Kristi liv. Det är nu en allmän erfarenhet, som de som levat i Kristus alla enstämigt betygat: icke av egen kraft går det. Jesus har själv sagt till sina lärjungar: »Mig förutan kunnen I intet göra » (Joh. 15:5). Och detta är icke något, som ges blott en enda gång,

och som sedan är en trygg besittning. Den gudomliga kraften, livet från Kristus måste varje ny dag mottagas på nytt, i daglig omvändelse till Honom.

Det tredje att beakta är detta: allt vad Jesus säger, är ett evangelium, varje regel, varje bud han ger, är ett evangelium, det vill säga en god gåva. När ljuset från Kristus tränger in i själen, så förnimmer människan, att Jesu bud och regler icke äro svåra föreskrifter, som det gäller att med möda uppfylla. Budet blir icke en börda, utan det blir en *befrielse*. Redan de gamla tio Guds bud, som Jesus ju icke upphävde, utan tvärtom skärpte, de kunna nu mottagas som ett evangelium, som ett fröjdefullt budskap, som en sann befrielse. Om vi skulle försöka med någon enkel formulering, som kunde göra detta åskådligt, så kunde vi säga så: de gamla buden »du skall icke dräpa, du skall icke stjäla, du skall icke förtala din nästa», de bli nu icke längre endast stränga bud, tryckande ok, utan de upplevas som en befriande tillsägelse: »Du *behöver* inte längre dräpa eller stjäla eller förtala din nästa.» »Du slipper allt detta». Och så är det och blir det med detta Jesu ord om att icke stå emot en oförrätt. Det betyder: Du *behöver* aldrig mera ge igen, du *behöver inte* hävda dig, du behöver intet av allt detta, som gör livet så besvärligt. Du kan leva i den fulla förtröstan på Honom, som icke endast gett dig regler för livet utan gett dig livet självt.

Det är tydligen fråga om ett uppgivande av sig själv, att mista sig själv. Men detta är intet tungt, utan det är just en befrielse, den stora befrielsen. Och denna befrielse innebär en gåva. Själv kan man ej ge något annat än det man verkligen har. Men när man intet har och endast tar emot den överflödande rika gåva, det övermått av gåvor, som Kristus ger åt den som intet har, då har man också ett överflöd att giva av åt andra, Kristi eget överflöd.

Ingen människa har själv något att ge, men hon får för intet av Honom som kan ge i överflödande mått. Vad man kan ge är Guds gåva. Därför kan Jesus avsluta dessa ord till lärjungarna med de eljest obegripliga, orimliga orden: »Varen alltså I fullkomliga, såsom eder himmelske Fader är fullkomlig.» Människan kan ju inte bliva fullkomlig ens med mänsklig fullkomlighets mått. Men fullkomlig kan hon bli genom att hon själv blir utblottad och Kristus bär fullkomlig i henne.

VILEN EDER LITET!

»Vilen eder litet.» (Anapavsasthe oligon). Vi finner de orden i Markus' evangelium 6:31, som i fullständig form lyder så här: »Då sade han till dem: Kommen nu I med mig bort till en öde trakt, där vi få vara allena, och vilen eder litet». Om man läser igenom Nya Testamentet och lägger märke till, vad som där säges om arbete och vila, så finner man snart, vilken stor betydelse, som vilan där har. Vilan har där lika stor betydelse som arbetet. För att nu börja med vad som berättas om Jesu egen verksamhet, så är det påfallande, att *ett* slag av arbete, *en* arbetsform alldeles saknas hos honom, den som man kallar för *jäktet*. Hos Jesus förekommer inget jäkt. Han skyndar aldrig, han brådskar aldrig. Likaså ger han aldrig sina lärjungar i uppdrag att brådska eller jäkta. Hela Jesu verksamhet kännetecknas, icke av jäkt och oro utan av lugn och ro. Det var ju en utomordentligt stor uppgift Han hade, och utav Hans verk har det ju också blivit verkningar, resultat, som sträckt sig genom årtusendena fram till våra dagar och genom alla länder. Men själv brådskar Han icke med detta sitt verk. Han satte icke i gång en stor rörelse i den dåtida världens huvudstad Rom, med många sekreterare och många sändebud och en stor organisation, utan Han vandrade stilla och lugnt omkring i det lilla landet Israel. Och när han sedan gav sina lärjungar uppdraget att förkunna evangeliet för alla folk, så gjorde Han detta med anvisningen att vara Hans vittnen, det vill säga, fortsätta i Hans anda. Och de hade med sig det ordet av Mästaren: »Mig för-

utan kunnen I intet göra» (Joh. 15:5), »utan mig kan ni icke utträtta något.» De visste alltså, att allt arbete, all verksamhet, där icke Kristus var med, det var värdelöst och verkningslöst. Denna insikt ledde dem. Det var icke de stora åthävarna, varigenom evangeliet utbreddes, utan genom de små församlingarna, de små församlingarna av små människor, spridda utöver världen. Här kunde väl det ordspråket tillämpas: »vad stort sker, sker tyst.» Det sker utan oro och jäkt, det sker stilla och i ro.

Men detta gäller icke bara stora uppgifter, stora verk. Man kunde säga: Jesus skiljer icke på små och stora verk i denna världen, eller också så: det största verk sker mitt uppe i det minsta. I sin stora uppgift drager sig Jesus icke undan från de små människorna med deras små uppgifter, utan Han vandrar och har sin verksamhet just bland dem och deltagar i deras liv. Och det är ju bland de små människorna som Han utväljer sina medarbetare. Det är icke bland kejsare, höga ämbetsmän, prokonsuler, filosofer, ej heller bland överstepräster, som han söker sina medarbetare, utan det är bland sådana, som äro ur världens och kyrkans synpunkt föga betydande. Men för Honom äro dessa smås liv av stor betydelse. Och då Han därför säger: »Vilen eder litet», så är det icke blott eller främst sagt till de stora utan det är till de små och betungade. »Kommen till mig, i alle, som arbeten och ären betungade, så skall jag giva eder RO». Märk, att Han säger: »*I alle*», »*Ni alla*», och att Han säger: »Jag skall giva eder *RO*».

För Honom är alltså jäktet och brådskan rent av av ondo. Arbetet självt blir intet rätt arbete, om det behärskas av jäkt och oro. Arbetet blir inte rätt arbete, om det är en börda, något som man icke hinner med. Och den, som pålägger andra ett arbete, som icke helt kan utföras i glädje och ro, han står i det ondas tjänst.

Från Nya Testamentets synpunkt är det lika stor anledning att ha samvetskval över för mycket arbete som över för mycken vila.

Jesus kom ju med ett evangelium, ett glatt budskap. Det Han ville ge var vad vi i vår bibelöversättning finner uttryckt med ordet »frälsning». Men det hebreiska och det motsvarande grekiska grundordets egentliga betydelse är »HÄLSA», ett rätt friskt liv, ett liv i hälsa. Och vad innebär nu detta Hälsans, det av Gud ämnade friska Livet, i avseende på arbete och vila?

Jo, det innebär nu först, vad som redan sagts, nämligen att redan själva arbetet skall präglas av ro, av frid och glädje. Liksom det ideala icke är sjukdom utan hälsa, så är det ideala icke jäkt och överansträngning, utan ett arbete som utföres i glädje och lugn.

Men vidare är det av vikt att märka, att i Nya Testamentet är icke vilan endast detsamma som ro i arbetet, icke heller är det endast vila *från* arbetet, utan vilan har sin egen alldeles särskilda betydelse, den har en positiv uppgift. Vilan är lika viktig som arbetet.

Den positiva betydelsen av vilan framkommer i Nya Testamentet kanske mest i samband med ordet »ensam», »allena». Om Jesus berättas det gång på gång, att Han gick avsides, ut till en öde plats eller upp på ett berg, och där var ensam. Likaså berättas det ofta, att han tog lärjungarna eller några av dem med sig avsides, för att de skulle vara allena. Och detta var ingalunda blott för att de skulle återhämta sig, vila sig *från* något. Utan det var för att i vilan finna vederkvickelse och samling. Jesus övergav icke människorna, därigenom att han drog sig undan i ensamheten, utan just i ensamheten bar han dem alldeles särskilt på sitt hjärta, tänkte på dem, bar deras lidande och nöd, varje enskilds, inför sin Faders ansikte. Därför heter det också, att Han gick upp på ett berg för att vara

allena och bedja. (Mark. 4:23). Och så lärde han lärjungarna att göra detsamma. Han har anbefallt ensamheten i bön och vilan i bön, liksom han anbefallt sina egna att komma tillsammans.

Vilan är en himmelsk gåva. Och en gåva från Gud är avsedd att tagas emot. Hälsans liv, det av Gud ämnade livet, är en rytm mellan arbete och vila. Denna gåva är upptagen bland de tio budorden. »Tänk på vilodagen, så att du helgar den», det vill säga avskiljer den. Och Jesus har uttryckligen sagt, att detta bud — liksom alla buden — är en gåva, en god gåva till människorna. »Sabbaten är gjord för människans skull, icke människan för sabbatens skull.» Och en god gåva föraktar man icke, utan den tager man emot med tacksamhet och brukar den. Men nu har det tanklöst sagts, att genom detta budord om sabbaten skulle det vara utsagt, att vilan endast skall vara en sjättedel så mycket som arbetet: sex dagar arbeta, och sjunde dagen vila. Det förhåller sig ju snarare tvärtom. Det är endast vilan som får en hel dag sig given, arbetet däremot har ingen hel dag sig given. Under arbetsdagarna, de sex dagarna, är det också rytm mellan arbete och vila. Skaparen har givit människorna sömnen såsom en varje dags vila. När Jesus sade: »Kommen nu avsides med mig och vilen eder litet», så var det mitt på en arbetsdag, som det sades. Varje dag skulle om möjligt bestämda tider, morgon, middag och kväll, avskiljas till bön och andakt, till inre samling. Varje dag hade sina tider avskilda till gemensam måltid, där man också gemensamt tackade Gud. Och måltidens vila och ro var icke den minst betydelsefulla. När Jesus skall skildra det himmelska livet, så skildrar han det med liknelsen om måltiden, där husfadern och familjen eller goda vänner i ro och glädje äro samlade kring samma bord.

Det vilar alltså ro över arbetet, ro över måltiden, frid över sömnen, ro, frid och glädje över den gemensamma gudstjänsten. Men så är det dessutom givet den gåvan, att få vara allena, ensam i bön, i eftertanke, i tankens ro och vila.

När Jesus sade till lärjungarna, där i Israels land: »Kommen nu med *mig* bort till en öde plats, där vi kunna vara allena, och *vilen* eder litet», så sade Han detta som ett ord icke endast till dessa lärjungar. Ordet är bevarat i vårt evangelium såsom ett ord till alla, till var och en som läser det. Detta Jesu ord är menat att vara lika friskt och direkt i alla tider, i detta nu, som då det en gång sades till lärjungarna.

Och det skönaste med denna vilan i ensamheten på en öde plats är, att det är med Jesus, som den ensamme är allena. Därför är han ensam dock aldrig ensam. Han hör ordet: »Vila dig litet, min vän.»

Innehåll

Förord	5
Den nytestamentliga gudstjänsten	7
Gudstjänsten och livets mening	28
»Icke upphäva, utan fullborda»	35
Frihetens lag enligt Jakobs brev	41
Urkristen lära och undervisning	44
I Något om ordets förekomst i Nya Testamentet	44
II Den gammaltestamentliga motsvarigheten till didasko.	46
III De hebreiska motsvarigheterna till didasko i den judiska terminologien på Jesu tid.	46
IV Vad innebär didaskalia i nytestamentlig mening i relation till fariséernas uppfattning?	48
V Innehållet i Nya Testamentets didaskalia och didache	49
VI Undervisningens förhållande till kerygmat	52
Evangelium för de små	54
»Stå icke det onda emot»	59
Den förlorade sonen	62
Det förlorade fåret och den borttappade penningen	65
Hata fader och moder	69
Ensam för att bedja	72
»Ordet vart kött»	75
Gören eder intet bekymmer!	78
Frestelserna	81
Offentligt och hemligt	91
Studier till uppenbarelsboken	94
A. Uppenbarelsbokens budskap	94
Översikt över utläggningshistorien	129
B. Lovsången inför tronen, Upp. 7:9-17	130
C. »Ur alla folkslag och tungomål»	134
Jesus och judendomen	139
»Skrifternas tröst»	148
Det nya livet	153
Det ondas makt	160
Nya Testamentet och »anfäktelse»	165
»Pröven eder själva»	170
»Listiga som ormar»	174
Fåfänga ord	179

Allmakt och vanmakt	184
Människans fråga och Kristi svar	189
Vedergälla	194
Vilen eder litet!	199